

הישיבה השלוש-מאות-וארבעים-ושתיים של הכנסת האחת-עשרה

יום שלישי, י"ז בתמוז התשמ"ז (14 ביולי 1987)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:00

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

- היו"ר א' נחמיאס: חברי הכנסת, אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.
- מזכיר הכנסת ש' יעקבסון: ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת:
- לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה, הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 21), התשמ"ז – 1987.
- החלטת ועדת האתיקה בעניין קובלנתו של חבר הכנסת גרשון שפט נגד חבר הכנסת דוד ליכאי, תודה.
- לפני שניגש לסדר-היום – הודעה למזכיר הכנסת, בבקשה.

ב. הצעת סיעת התחיה להביע אי-אמון לממשלה בשל סיכומי הפגישה שקיימו ממלא-מקום ראש הממשלה שמעון פרס ושרים נוספים עם מועצת בית-ג'ן

- היו"ר א' נחמיאס: אנחנו ניגשים לסעיף העומד על סדר-היום: הצעת סיעת התחיה להביע אי-אמון לממשלה בשל סיכומי הפגישה שקיימו ממלא-מקום ראש הממשלה שמעון פרס ושרים נוספים עם מועצת בית-ג'ן. רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן, בבקשה.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לא רק המשטרה נתפסה בבית-ג'ן עם "המכנסיים למטה", אלא המדינה כולה.

המאבק כפרשת בית-ג'ן ושמורת הרמירון אינו עניינם הפרטי של אנשי רשות שמורות הטבע. מדובר בפגיעה בשמורת הטבע הגדולה הנקראת ארץ-ישראל, ומבחינה זו המאבק הוא עניינו הלאומי של כל פרט בישראל. כולנו אנשי הרשות לשמורת הטבע.

אדוני היושב-ראש, בית-ג'ן – טירוף מערכות או טירוף ערכים? מה זה אם לא טירוף מערכות, שעד הרגע הזה ממש איש מעברייני בית-ג'ן לא נעצר אפילו כחשוד? מה זה אם לא טירוף מערכות, ששוטרי ישראל, שהוכו שם במוטות ברזל, נפגעו מרימוני רסס, נפצעו, הושפלו, מכוניותיהם הועלו באש, ברחו בפקדות מפקדיהם מהפגרום שהיה שם כל עוד רוחם באפם? מה זה אם לא טירוף מערכות ששר המשטרה כריז, במקום שיתפטר בו במקום – כפי שהיה עליו לעשות, בשל הפקרת אנשיו, בשל הפקרת החובה לטפל במפירי החוק – עוד מהין להצדיק את הבושה שבכריחה בתירוק, שמוטב היה "לנתק מגע" מהפורעים, שאם לאו צריך היה לפתוח באש, והלא הרובים של השוטרים, וזאת לידיעת כל המתפרעים גם בעתיד, נועדו מלכתחילה רק לתפאורה של "כאילו".

אדוני שר המשטרה, עליפי ההיגיון הזה של ניתוק מגע כדי שיהיה יותר שקט אפשר לנתק מגע לא רק בבית-ג'ן אלא גם בחברון, ובארץ כולה, ואז ודאי שיהיה שקט, שקט של בית-קברות.

מה זה אם לא טירוף מערכות, ששר המשטרה משתתף בפגישת כניעה ובעסקה עם ראשי העבריינים, כשממלא-מקום ראש הממשלה, מר פרס, בלא רשות ובלא סמכות, מעל לראשה

אמנון לין (המערך):

ראש העדה.

גאולה כהן (התחיה):

ראש העדה.

העובדה שהצעת אי-אמון בנושא זה לא הוגשה על-ידי הצדיקים המקצועניים של הכנסת – — —

יידן עטשי (שינוי – מפלגת המרכז):

— — —

גאולה כהן (התחיה):

— — — בנושא השמירה על החוק זה דווקא נורמלי

לגמרי, אין כאן שום טירוף מערכות.

יידן עטשי (שינוי – מפלגת המרכז):

מי שהתחיל להפר את החוק היו את והחברים שלך במזרח.

היו"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת עטשי, בבקשה.

גאולה כהן (התחיה):

נורמלי לגמרי, שהרי סוף סוף לא מדובר פה ביהודים או ברחמנא ליעלן במתנחלים יהודים שהפרו חוק. פלא הוא, שהטפתם של הצדיקים האלה נשמעת באוזני כצפצוף הזודיר.

השתתפתי בהרכב סבסטיות, בהרכב ניסיונות של "גוש אמונים" להקים התנחלויות בארץ-ישראל. לא עברו יום או יומיים, לפעמים שעה או שתיים, וההתנחלות הורדה כשאישה מהמתנחלים לא הרים יד, ואין צורך לומר אכן או נשק אחר, חלילה. אפילו כימיה, כשעקרו מתיישבים מבתיהם, לא עשו

להסתכל סביב כדי לראות כמה פצענו את נופה של הארץ הזאת. אסור לנו להוסיף על כך.

אדוני היושב-ראש, למה שלא יצפצפו עלינו הדרוזים בבית-ג'ן, כשהם רואים איך אנחנו מצפצפים על החוקים שלנו? ועכירה גוררת עבירה. ההידרדרות בבית-ג'ן לא היתה הכרח טבעי. אילו מיד, עם התחלת ההידרדרות בבית-ג'ן, היה מוכרח לתושביה, שעד כאן יכולנו לוותר — וויתרנו על 1,300 דונם משטח השמורה, שספיקו לעשרות שנים ולעשרות אלפים מבני הכפר, ואולי יש הרבה עיוותים בתוך הכפר ומסביב לו, וצריך לתקן אותם.

אבל הדרוזים שהוסחו רוצים הכול. לא זו בלבד שהם יכולים לעבד היום את אדמותיהם החקלאיות שבשמורה, והם יודעים שהם יכולים לעשות זאת, אלא הם רוצים להיפטר, או, כלשונם — "להשתחרר" מכול וכול מפיקוחה של רשות שמורות הטבע; כלומר, מעולו של החוק; כלומר, מעולה של המדינה.

מאחר שלא עצרנו בזמן, מה הפלא שכבר עכשיו בוחשים ספרסים כאותן אדמות, גם של יהודים, שהופקעו עלידי המדינה בפארק-הכרמל ובמקומות אחרים?

כנסת נכבדה, עכירה אכן גוררת עבירה. לי אין ספק שהמחדל שלנו בדיכוי הדרוזים המתמרדים בריש גלי נגד המדינה בגולן, אותם דרוזים שהכריחו משם את ממלא-מקום ראש הממשלה, את שמעון פרס, שבקושי נחלץ מידי הפורעים אל תוך מכונתו וברח כל עוד נשמתו בו, המחדל הזה היה מוכרח לגרום להקצנה גם בשאר מושבי הדרוזים. פרצה קוראת לגנב. דרך אותה פרצה נכנסו מסיתי "רק"ח, ובראשם חופיק זיאר, גם לבית-ג'ן והציחו את האש — — —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
את ממשיכה בהסתה הזוועתית הזאת.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הלוואי שזה היה כך.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מה זה הדיבור שלוח הרסן הזה.

גאולה כהן (התחיה):
מה פלא — —

היו"ר א' נתמייאס:
חבר הכנסת טובי, חבר הכנסת זיאר.

גאולה כהן (התחיה):

— — שגם לכפר שיש לו מסורת של מסירות נפש לעם ישראל, כפר ששכל במלחמות ישראל יותר בניס מכל כפר דרוזי אחר, הסתנו קיצונים שהשמיעו ביטויים פוליטיים ואני מרגישה: קיצונים, רק אלה, שהשמיעו ביטויים פוליטיים מובהקים, כמו "לשחרר את האדמות", "אטבח אל-יהוד", "אף שעל", ושרו — —

זיידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

שקר, שקר, כל מה שאת אומרת זה שקר, את מתסיסה.

גאולה כהן (התחיה):

— — בניגון האש-פיסטי הידוע — —

זיידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

את מתסיסה — —

היו"ר א' נתמייאס:

חבר הכנסת עטשי, בבקשה ממך.

זאת, וכשהיו חריגות והעיוות החרף, כמו ברהיישה, מיד הועמדו החשודים לדין.

לא אני אומרת, אלא כותב מאמר בעיתון "הארץ" מאתמול אמר, ואני מצטטת: "מבצעי הפוגרום מקרב המתנחלים ברהיישה מצאו את עצמם בחדרי המעצר תוך שעות מרגע שביצעו את מעשיהם. תושבי בית-ג'ן התקבלו כ'גיבורים' אצל ממלא-מקום ראש הממשלה וזכו לקבל ממנו כתב כניעה לדרשותיהם". ואני ממשיכה לצטט מאותו מאמר ראשי השואל: "האם חל חוק מיוחד על התפרעויות אלימות, כאשר הן מבוצעות בידי אזרחים דרוזים?"

אבל לא רק טירוף מערכות, אדוני היושב-ראש, גם טירוף ערכים. הכול היום ב"רברס", אדמות ארץ-ישראל שקנינו לפעמים גם כדם, אנחנו מוכרים היום במכירה כללית.

זיידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
איפה הרם של הדרוזים? את בעצמך שפכת דם בשביל האדמות?

היו"ר א' נתמייאס:

חבר הכנסת זיידן עטשי, אדוני מקשיב לי?

זיידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
כן.

היו"ר א' נתמייאס:

בבקשה, נצור מעט את לשונך בקריאות הביניים. קראת קריאות ביניים, אחת, שתיים, שלוש — דיך.

גאולה כהן (התחיה):

פעם קנינו מסוחר קרקעות, עכשיו הפך פרס עצמו לסוחר קרקעות, ובשביל אשליית שלום מתוך ובשביל שקט מדומה מבית הוא מוכר את קרקעות הלאום בחוץ-לארץ ובפנים הארץ; התוצאה היא, כמובן, הגברת הטרור מתוך ומבית.

ומה זה אם לא טירוף ערכים, כשמתחייסים לאוצרות הטבע של הארץ הזאת כמטבע עובר לסוחר ואולי גם לבוחר? ואם כי בחיזור אחרי הבוחר בהקשר זה חוטא וחטא גם הליכוד, המערך מתחרה עמו כאומר: כל מה שהליכוד יכול לעשות רע, אני יכול לעשות רע יותר.

כנסת נכבדה, ארץ-ישראל היא בית לא רק בשל האנשים החיים בה, אלא גם בשל כל מה שחיועולה וצומח מתוכה. מה עושה את הארץ הזאת למה שהיא, אם לא הריה ונופיה, אלוניה וסלעיה? האם ישאלה מה היא ארץ-ישראל חשובה פחות מהשאלה מיהו יהודי? האם לארץ הזאת אין חזונית זהות משלה, תכונות אופי, צבע וריח שבלעדיהם היא לא היא? בשבילי ארץ-ישראל השלמה זה לא רק הגבולות השלמים המקיפים אותה, אלה גם הגבעות המתגבעות בתוכה, המעיינות החביים במקומות הפלגים בה, היערות החובקים את הריה. ארץ-ישראל בשבילי זה לא ההתנחלויות; זה גם הנחלים הזורמים כעורקיה של הארץ הזאת. מי שלא ראה זאת בארץ-ישראל — עוד לא הגיע אליה.

ולא במקרה, חברי חברי הכנסת, התערבתי לטובת שמורות הטבע כשני מקרים של התנחלויות, שהיתה שם אפשרות של פגיעה בטבע — בנווה-צוף ובנופיהם. התערבתי לטובת שמורות הטבע ולא לטובת שתי ההתנחלויות האלה. רק מי שלכו גם בארץ הזאת, מי שמתחייס אליה כאל מלון, כפי שאמר ס' יזהר, ולא כאל מולדת; רק מי שחושב שמוכרח להיות סחירה בין אנשים ובין עצים יכול לפגוע בה כך, לפצוע אותה בלי להרגיש כאב חד שפולח גם את לבו הוא. מספיק

גאולה כהן (התחיה):

— וכולנו שמענו את הקולות בטלוויזיה. כולנו ראינו את השרים בטלוויזיה.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

היו"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת יידן עטשי, זה דיון שאתה צריך להיות נוכח בו. אתה רוצה לא להיות נוכח בו? רק תאמר לי.

גאולה כהן (התחיה):

ושרו בניגון האש"פ סטי הידוע, וכולנו שמענו את הקולות בטלוויזיה וראינו את השרים. והם שרו: בדם ואש נפדה אותך הגליל.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

בדם ואש תמיד נפדה את ישראל.

גאולה כהן (התחיה):

אכל אנחנו לא רק שאשמנו בכך שלא כיבנו את האש במועד. כשרק פרצה, אלא בהצהרות כושלות גם ליבינו אותה: גם אנשי הליכוד, ולצד הרב גם השר ארנס.

אני מקווה שלא מאוחר לפנות עוד היום אל אחינו הדרוזים, ופעמים רבות קשרנו מעל הדוכן הזה כתרם על מסירותם ותבענו לבטל עיוותים וקיופחים שונים בזכויותיהם; אני מקווה שלא מאוחר לקרוא להם: עצרו, חשבו. אל תיתנו לקיצונים של אש"ף להשתלט עליכם. השתלטו אתם עליהם. אלה מכס שנכשלו והשתחפו באותו פוגרום — חייבים לעמוד לדיון. אבל גם אלה אצלנו שנכשלו והכשילו, ובראשם ממלא מקום ראש הממשלה, השר פרס, ושר המשטרה, השר בר-לב, חייבים לתת את הדיון.

אין לי ספק, שהכנסת שפויה יותר מממשלתה, ואם היא תתבקש, לא תסכים להעביר חוק מופקר. שיוציא אדמות מרשות שמורת הטבע במירון. אבל, מאחר שהנוק כבר נגרם, ולנוק אחראית הממשלה כולה, על הממשלה הזאת כולה ללכת.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לתכרת הכנסת גאולה כהן. אני מזמין את שר החקלאות לדבר תשובה על הצעת האי-אמון. בבקשה, אדוני.

שר החקלאות א' נחמקין:

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, את בעיית כית'ג'ן אפשר להגדיר כבעיה של יישוב שלם בתוך שמורת טבע. שמורת הטבע בהר-מירון היא אחד מערכי הטבע הגדולים והיקרים לכולנו. הבעיה של יישוב חקלאי בתוך שמורה היא בעיה אמיתית ורצינית. בארץ יש כמה שמורות טבע שבתחומן נמצאים שטחי עיבוד חקלאיים. בכל המקרים הדבר יוצר מגבלות וסייגים, כי אנו, כית'ה מחקקים, קבענו כיצד יחיו חקלאים. כך, לדוגמה, במטולה, בכית'ג'ן, בחורפיש, בכפר-שמאי, ביסוד-המעלה ובעוספייה.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אין בהרצלייה?

שר החקלאות א' נחמקין:

אין שם שמורת טבע.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אבל, היה שם איזה ראש עירייה כרין? — — —

שר החקלאות א' נחמקין:

זו הסיבה שיש להעמידו לדיון, כי הוא לא מתמודד עם שמורת טבע.

שמורת הר-מירון אומנם גדולה ושטחה כ-90,000 דונם, אך בתחומה שטחי חקלאות של לא פחות מארבעה יישובים. לכן אנחנו מודעים לרגישות ולחקרים שיכול להיווצר כאן.

יתר על כן, כעניין כית'ג'ן הנושא רגיש שבעתים, כיוון שבמקרה זה השמורה מקיפה את מלוא שטחי היישוב ואדמותיו, וכחוצאה מכך המגבלות חלות על כל אדמות החקלאים.

חברי הכנסת, ממלא מקום ראש הממשלה נכנס בעובי הקורה בגלל עובדות אלה, בגלל הרגישות והקשיים, ומתוך כוונה להחיר את הסכך ואת המחלוקת, אם זה אפשרי, על כך יש לברך, ועל כך אין להביע אי-אמון.

עוזי לנדאו (הליכוד):

באיו סמכות נכנס ממלא מקום ראש הממשלה — — —

שר החקלאות א' נחמקין:

אם תקשיב, חשמע.

גאולה כהן (התחיה):

— — — צריך להיות ראש הממשלה — — —

שר החקלאות א' נחמקין:

חברי הכנסת, חברת הכנסת גאולה כהן, השיח' אמין טריף, ראש העדה הדרוזית, פנה אל ממלא מקום ראש הממשלה, שיעשה, בתוקף מעמדו, השפעתו ויכולתו, כל מאמץ כדי למנוע המשך ההידרדרות שהיתה שם. וכך אומנם הוא עשה. לכן אינני מבין מדוע דבר זה פסול בעיניכם. על מה יציא הקצף?

עוזי לנדאו (הליכוד):

אדוני השר, אפשר לשאול מדוע — — —

היו"ר א' נחמיאס:

אני מבקש סליחה. אי-אפשר להפריע עוד.

שר החקלאות א' נחמקין:

אני לא שומע. קודם השבתי על מה ששאלת, ואני ממשיך להשיב.

חיים קופמן (הליכוד):

מה עשה שם השר שחל, ומה לא עושה — — —

עוזי לנדאו (הליכוד):

היו"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת קופמן, חבר הכנסת עוזי לנדאו.

חיים קופמן (הליכוד):

בישיבת הנהלת הקואליציה אתה כעסת ששחל השתתף

היו"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת קופמן, אני לא הרשיתי לך. אני קורא אותך לסדר.

שר החקלאות א' נחמקין:

אני יכול להמשיך?

היו"ר א' נחמיאס:

סליחה, אדוני שר החקלאות.

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אתה חושב שבעניין זה צריך היה לפנות לראש הממשלה? הרי הוא לא רואה, לא שומע ולא מבחין — הוא רק יושב.

היו"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת שרד, אני דובר אליך, ואתה אפילו לא שם לב; אני מדבר אליך ואתה לא מסתכל אלי, לא מביט בי.

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

להיפך.

היו"ר א' נחמיאס:

עכשיו תביט טוב.

תמשך, אדוני שר החקלאות.

שר החקלאות א' נחמקין:

אם הכנס והרגו הוא על זה שפנו אל ממלא מקום ראש הממשלה ואחם בכנות רוצים שהסכסוך הזה ייפסק, מדוע לא חבינו שהשיח אמין טריף ראה בו את הכתובת המתאימה? אנא, תשאלו אותו, מדוע הוא פנה אליו. אני יודע מדוע, גם אתם יודעים.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אתה יכול להסביר למי שלא יודע?

שר החקלאות א' נחמקין:

לא, לא, אסביר לך בפרוודור אחר כך.

חיים קופמן (הליכוד):

נחמקין — — — הלוא אתה שאלת אותי למה שחל משתחף.

שר החקלאות א' נחמקין:

אני לא רוצה להמשיך בדרישה, אני רוצה לענות על האי אמון, והאי אמון הוא גם כך.

לולי היה קשר ישיר עם האירוע הנורא, שקרה שם יום לפני כן, לא היה השיח אמין טריף פונה לממלא מקום ראש הממשלה שיתערב, כי לא היה בזה צורך. אני לא מבין, אם כן, על מה הכנס. הוא פנה אליו, כי היה קשר והוא רצה שההידרדרות תיעצר.

יכול להיות ויכוח, אם יכול להיות שאחרי אירוע נורא כזה, שמפירים בו חוק ומכים שוטרים, יש לקיים דו שיח או שיחה בכלל, ועל זה אומר רק כך: אני חושב שאני לנו, אם אנחנו נותנים פרס למתפרעים, אך אני רוצה לציין, שראש המועצה — ובשבילי הוא הכתובת הרשמית — אמר, שמה שקרה שם לא קרה במכוון ובמחונן. מעבר לאי הבנה נוראה שהיתה שם, אין סיבה לחתושה שהיתה בציבור בכית'ג'ן, שמישהו מנסה להוריד בכוח מתנחלים, לא כך היה. הם ירדו בהסכמה וללא שום שימוש בכוח מצד המשטרה, והיתה שם איזו שמועה, שקרה אסון לדרחים שהתנחלו והיא יצרה איזו הידרדרות, שהביאה למה שהביאה, ועל כך צר לי. ייתכן שנראה כאילו הם קיבלו פרס, אבל תדעו שהמשטרה נהגה בחוכמה רבה. ייתכן שהם היו יוצאים חזקים וצודקים, אבל היה קורה שם אסון, שאחריו היו מקימים ועדת חקירה לדעת מי גרם לאסון, מדרע היתה הידרדרות אם המתנחלים פונו בשקט וללא שום אלימות. רק אחרי הפיגור קרה מה שקרה.

גאולה כהן (התחיה):

עוד שנגיע לים.

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

האם זו פעם ראשונה שהממשלה נותנת פרס למתנחלים שלא כחוק? הם המציאו את זה?

היו"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת שרד, אני קורא אותך לסדר פעם ראשונה. קראתי אותך לסדר פעם אחת.

שר החקלאות א' נחמקין:

לדעתי, אני עקבי מאוד בעניין זה, תמיד. אסור לאפשר להתנחל — לא באמצע הכביש ולא במרכז העיר — ואסור לתת למישהו פרס כשהוא מפר חוק. אני חושב, שמי שמפר חוק צריך לבוא על עונשו.

אבל, וזה הדבר החשוב: אנחנו הצענו שורת תקנות המאפשרת לחיים בכית'ג'ן להתנהל כסדרם, בחוקף חפקיד, בהיותי אחראי לשמורה, הצעתי תוכנית להרחיב את תוכנית המתאר בתיאום עם המועצה המקומית, ותוכנית זו תאפשר את הגדלת האוכלוסייה מ-7,000 נפש ל-20,000 נפש. לקחתי על עצמי לחקן תקנות לאחר בנוגע לרוב המכריע של אדמות הכפר המעובדות — 12,000 דונם, ואלו יקלו על החקלאים. תקנות אלה יאפשרו להם לעבד את אדמתם ללא צורך בהיתר מתחדש, ותהיה בידם זכות קבועה לעבדן על-פי הוראה זו שבחקנות. ייעשה מאמץ, והוא כבר החל, להחליף קרקעות פרטיות בקרקעות אחרות מחוץ לשמורה, על בסיס של דונם לדונם, ובכך להביא פתרון מוחלט וסופי לאותם חקלאים שחלופה זו אפשרית ורצויה להם.

תושבי בית'ג'ן תובעים להחליף קרקעות פרטיות, המפוזרות בשטח השמורה, בשטח מרוכז בתוך השמורה, בח'רבת יבדור. התחייבתי לבדוק אפשרות זו. עוד השבוע אהיה במקום, ואם הדבר ניתן לביצוע, אורה על ביצוע הצעתם זו.

החלטתי על ביצוע פרויקט הכיוב של היישוב לפי התוכנית האורגניזלית, על אף החשש לפגיעה באתרי השמורה ובטיב המים באזור.

חברי הכנסת, הצעות אלה אינן חדשות והן לא באו כתוצאה ממפגש זה או אחר, אלא הן פרי דיונים ומשא ומתן במשך חודשים. אני מכיר היטב את פרטי הבעיה ואת השתלשלות האירועים, ועל סמך ידיעותי אני קובע, כי ההצעות הללו הן פתרון מכובד ומלא, העונה על בעיותיהם האמיתיות של תושבי בית'ג'ן, ואנו נקיימן אף שהן קשות לחוק וקשות לשמורות הטבע.

לצערי, נקלע ויכוח אמיתי זה לסחרור, שרבים נטלו בו חלק, ובסופו היינו עדים לאירועים חמורים מצד חלק מתושבי בית'ג'ן, אירועים שיש לגנותם ולהסתייג מהם בכל פה. אני בטוח שמפירי החוק יבואו על עונשם.

אני אהיה האחרון שיציע לחקן תקנות ולהציע פתרונות בעקבות הפגנות ושכבות. עם זאת, אני יכול שלא להציע פתרון והסדר סביר והוגן לציבור שלם רק מפני שחלק ממנו נקט אמצעים חמורים שהודעת איננה סובלת אותם.

לפיכך, אני מציע להסיר את ההצעה מסדר היום ולהביע אמון בממשלה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לאדוני שר החקלאות. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לדיון. ועדת הכנסת קבעה הודעות לסיעות בשיעור של 10 דקות לסיעה. הראשון בנואמים — חבר הכנסת דב שילנסקי, ואחריו — חברת הכנסת עדנה סולודר.

דב שילנסקי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אעמוד בדברי על שתי תופעות חמורות שקרו בעניין בית-ג'ן. חבר הכנסת אמל נסראלדין הציע לפני החרפת המצב בבית-ג'ן להוציא את בית-ג'ן מרשות שמורות הטבע באמצעות חקיקה. אנוכי וחברי כנסת נוספים, אנשי הליכוד, נטינו — אני מדיג'ש, נטינו — לחמוך בהצעה. חברי המערך הפעילו את השפעתם וגרמו לכך שויתרנו על חלק מההצעות למען הקונסנסוס; ויתרנו עליהן. על חלק מההצעות שהיה לנו רוב להן, מתוך חשש שהמערך יכשיל את כל ההצעות, וההחלטות שלנו יהיו לפיסת נייר בלבד, ובעיקר מאחר ששר החקלאות הוא איש המערך ויכול להכשיל גם את החלק מההצעות שהמערך הסכים להן. כמחצית השעה לאחר הוויכוח שלנו, שנעשה בהשפעת המערך ולמען הקונסנסוס, זימן ממלא-מקום ראש הממשלה שמעון פרס את ראשי הרשויות המוניציפליות של הדרוזים ואת ראשי העדה הדרוזית ונתן להם את כל אותם דברים שחברי המערך לחמו. ממש נאבקו בציפורניים, שלא יתקבלו.

דב שילנסקי (הליכוד):

כנסת נכבדה, מוזן כבר הבעתי את דעתי, ששר המשטרה הזה הוא שר משטרה פוליטי, וכישלונותיו מצדיקים את התפטרותו. אני חוזר וקורא שוב לשר המשטרה, לאור התנהגות זו שלו כשר משטרה, שיפטר.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, סיעת התחיה מציעה להביע אי-אמון לממשלה. אף-על-פי שבסיס ההצעה הוא התנהגות שרי המערך, הצעה זו יכולה לשחק לידי המערך, העושה מאמצים להפיל את הממשלה בראשות יצחק שמיר. לאחר שהליכוד תמך בשמעון פרס כשהיה ראש ממשלה ולא עשה כל ניסיון להפיל את הממשלה, כי אנחנו מכבדים הסכמים. למרות כל הזעם שהבעתי עכשיו על ממלא-מקום ראש הממשלה ועל שרי ממשלה אחרים, לא אתמוך בהצעת האי-אמון, כי אינני רוצה לשחק לידי המערך ולהביא להגשמת רצונו — להפיל את הממשלה בראשות יצחק שמיר, אחרי ששמעון פרס היה שנתנים ראש ממשלה.

הי"ד א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת דב שילנסקי, רשות הדיבור לחברת הכנסת עדנה סולודר, ואחריה — לחברת הכנסת חייקה גרוסמן.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, הנושא של בית-ג'ן אינו יורד מעל סדר-יומה של הכנסת זה כמה חודשים, אם במסגרת הצעות רגילות לסדר-היום, אם במסגרת הצעות דחופות לסדר-היום — לפני שבוע עלה הנושא במסגרת הצעות לסדר-היום בעקבות האירוע שהיה לפני שבוע, והיום הוא עולה בהצעת אי-אמון, ואני אומרת: אכן, טירוף מערכות, על כל המשתמע מזה. אבל, אני אנסה, כמי שמטפלת בנושא הזה מיומו הראשון, עוד בטרם הועלה במסגרת הצעות לסדר-היום, שלי בעקרונות ובצדק, דעתי בנושא זה אינה מה שנהוג לקרוא פוליטית או מפלגתית. אני מנסה להיות עניינית בהתייחסותי אליו.

חברת הכנסת גאולה כהן העלתה את הנושא בצורה ציורית מאוד. כבר אמרתי שיש כאן טירוף מערכות. אני רק מאוד מתחללה על שדווקא גאולה כהן ודווקא סיעת התחיה הן מציעות ההצעה להביע אי-אמון לממשלה. נדמה לי, שמראי הדרך ומובילי הדרך בהפרת חוק ובהתנהלות לא-חוקית היו אנשי התחיה. לאנשי בית-ג'ן היה ממי ללמוד בנושא הזה.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כידוע לכם, בדרך כלל אני נאבק על השקפותי, אך נמנע מלהשתמש בכיטויים חריפים ולהתייחס באופן אישי. הפעם אני מוכרח לסטות מהנהוג הזה ולהתקיף את חוסר המינהל החקין, את התחיה נגד הדמוקרטיה ואת הצביעות, שהוכיח ממלא-מקום ראש הממשלה בריש גלי ללא כל כושה — וטרם נתקלתי בה בכנסת — ואני חייב להוקיע אותה. אני שואל: עד היכן הגענו בחוסר ההגינות האלמנטרית בפוליטיקה?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

חבר הכנסת שילנסקי, מדובר בבית-ג'ן ולא בהר-הבית.

דב שילנסקי (הליכוד):

ואתה, כבוד שר החקלאות נחמקין, אתה האיש שניצחת על התנגדות המערך להוצאת בית-ג'ן מרשות שמורות הטבע, אתה ישבת באותה ישיבה שבה נערך הסכם כתוב ומסודר —

קריאה:

איפה יש הסכם?

דב שילנסקי (הליכוד):

— ובה ממלא-מקום ראש הממשלה הציע והתחייב, שהוא יציע הצעת חוק המוציאה את השטח הזה מתחתון שמורת הטבע. אומנם, כפי שנאמר לי ממקורות מהימנים עלי, הבעת תחילה התנגדות, אך ממלא-מקום ראש הממשלה השתיק אותך בנוכחות כולם, ואף ביזה אותך באומרו: אני הקובע כאן ואתה תעשה את מה שאני אומר.

שר החקלאות א' נחמקין:

— — —

דב שילנסקי (הליכוד):

ואתה שתקת כילר קטן וטוב, ושתיקתך התפרשה כהסכמה.

אומנם עכשיו אתה מנסה לחמך — שמעתי אותך היום בדיו — ואתה מתכחש להתחייבות הזאת. אך ממן קיבלתי היום את ההסדר מוסדר ומודפס, ובסעיף ב' שלו דובר במפורש על הוצאת בית-ג'ן מתחתון שמורת הטבע, ולא חשוב כרגע אם צעד זה מוצדק או לא. אני קובל על חוסר ההגינות ועל הצביעות של ראשי המערך בעניין זה.

התופעה השנייה החמורה מאוד היא השתתפותו של שר המשטרה באותה ישיבה. שמענו פה את שר המשטרה מתאונן מעל במת הכנסת על כך שהשוטרים שלו הוכו, בוזו, הוחשו

חיים קופמן (הליכוד):

איזה מסר יש לך לרשות שמורות הטבע? האם הדברים שלך — — —

עדנה סולודר (המערך):

רגע אחד, אומר את דברי המסר שלי הוא, שלא רק שאני תומכת במסקנות של ועדת הפנים, אלא יש לי יד נכבדה מאוד בהן, והן הוסקו בחיאום עם כל הגורמים. וכבר אמרתי כאן, שעד כמה שאוכל לא אתן לשנות את החוק, לכל הפחות על-ידי הרמת האצבע שלי.

מעבר לזה אני רוצה לומר, ששמרנו מכל משמר שהטיפול בעניין זה לא יהיה טיפול מפלגתי-פוליטי. לכן, אינני מקבלת את דבריו של חבר הכנסת שילנסקי. אני לפחות לא פעלתי כמפלגה, ואחרי ששמעתי את גרסתו, ואף-על-פי שמתחתי ביקורת על הפגישה שהיו בה רק שרי המערך וכחבתי על כך גם למלא-מקום ראש הממשלה, ושמעתי גם את גרסתו של שר התקלאות שסיפר איך השתלשלה הפגישה, ואנא תשאלו את השית' טריף בכבודו ובעצמו מדוע הוא ביקש לזמן את הפגישה: אבל גם אחרי הפגישה — — —

דב שילנסקי (הליכוד):

אני מקבל שלא פעלת כמפלגה פוליטית. אבל אני קובל על כך, שאחר-כך נהפך העניין לעניין פוליטי.

עדנה סולודר (המערך):

אמרתי שאני מוחה על זה. גם אחרי הפגישה אני אומרת: אסור בשום פנים ואופן לטפל בנושאים האלה טיפול מפלגתי, והראיה היא שכאשר שדולת הטבע, שיש בה חברי הכנסת מכל המפלגות, שמעה את האינפורמציה, גם היא תמכה בטיפול על-פי הדרך שבה הלכנו. גם הנהלת הקואליציה נתנה לטיפול זה ייחוד, ואני מקווה שנמשך בדרך הזאת.

דבר שני: כבר אמרתי שאסור לשנות את החוק, אלא יש להתאים את התקנות.

דבר שלישי, והוא לדעתי החשוב ביותר: במקום לקרוא לממשלה להמספר, אני קוראת לממשלה לאמץ ולתקצב את המשתמע ממסקנות ועדת הפנים, ולבצען בזמן קצר ככל האפשר. אם העניין יתקצב ויוגבל לזמן קצר, אולי ניווכח פעם אחת שיש למסקנות, שהשגנו בעמל רב, משמעות מעשית, מעבר למשמעותן המורלית. אולי בעקבות כך תשתנה גם ההתייחסות של ממשלת ישראל לוועדות הכנסת ולכנסת. תודה רבה.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחברת הכנסת עדנה סולודר. רשות הדיבור לחברת הכנסת חייקה גרוסמן, ואחריה — לחבר הכנסת רפאל איתן.

חייקה גרוסמן (מ"ס):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני שואלת את עצמי, מה טעם יש בהעלאת הצעת האי-אמון של חברת הכנסת גאולה כהן היום. אחרי שהדיון על נושא זה התקיים לפני שבוע, בכמה הצעות לסדר-היום. מהי הסיבה? למה? האם הצעת האי-אמון באה ללבות את היצרים? האם זו הדרך להתהלך בנושא נדון וחמור? האם זו אחריות לאומית, להעלות את הנושא הזה היום ולשוב ולחמם את האווירה? בשביל מה? מה המטרה?

אני יכולה להניח, שהיו לך שתי סיבות: ראשית, חברת הכנסת גאולה כהן חושבת כאמת, שמצווה לחמם את האווירה וללבות את היצרים; שנית, נראה שאין לתחיה סיבות להביע אי-אמון לממשלה, כשראש הממשלה מודה בפומבי באופן מיוחד לחברת הכנסת גאולה כהן ומבטיח שאין לחשוש מפני

אינני באה ברגע זה למשטרה בטענות. גם אני חושבת שאת החוק צריך לאכוף, כי אם לא נשמור על החוק, ואם לא יהיה החוק שווה לכל אזרחי המדינה, לא יהיה לנו מקום לחיות כאן. אבל לא התעלמתי ולו לרגע מהבעיה המיוחדת של בית-ג'ן. נדמה לי, שעקב כך גם רשות שמורות הטבע, גם המשטרה בפעולה, ניסו להבליג עד כמה שאפשר.

בשבוע האחרון, אחרי אירועי בית-ג'ן, היינו עדים להפגנה צינית של ראש עיריית הרצלייה. האם אפשר להשוות את מצבה של עיריית הרצלייה לזה של בית-ג'ן? גם אם החוק שווה, האם אפשר להשוות ערה שחיה תוך ברית ללא סייג עם אזרחי מדינת ישראל ונמצאת במצוקה לחושבי הרצלייה? אי-אפשר להתעלם מהמצוקה של בית-ג'ן. גם אם אני תובעת שלגבי בית-ג'ן לא ישונה החוק, אלא תינתנה לכפר התשובות הענייניות, אי-אפשר להתעלם מהבעיה שתושבי בית-ג'ן מצויים בה. האם אפשר להשוות אליהם את תושבי הרצלייה? האם אפשר כך פתאום כיום כהיר לחסום את הכבישים במדינת ישראל? איזה מין הפגנה צינית, מרושעת, והייתי אומרת גם מטופשת של ראש עיר בישראל, ואני מקווה שהוא ייתן את הדין על כך.

ומכאן לנושא עצמו. מאחר שגם שר המשטרה סיפר כאן בשבוע שעבר על השתלשלות העניינים שהביאה לפגישה, וגם על החקלאות סיפר מעל במה זו על השתלשלות העניינים, אני פטורה מלעסוק בנושא הזה. אני מודה שהייתי, לפני שידעתי על הדרך שבה הפגישה נקבעה, מאוד לא מאושרת ממנה, וגם היום אני מאוד לא מאושרת ממה שהתנהל בה. אני מאושרת מדבר אחד — שאולי השגנו שקט ופסק זמן.

לגופו של עניין, ההצעות שעלו באותה פגישה, למעט ההצעה לשינוי החוק, הן בדיוק אותן הצעות שאנחנו חתרו והגענו אליהן אחרי עבודה מאומצת במסגרת ועדת הפנים; הן אותן הצעות שבשעתן הרצו לאנשי הכפר באמצעות עוזריו של השר ארנס, שטיפל בנושא, ואני מקווה שהן אומנם תבוצענה.

לקרוא לפרס "סוחר קרקעות" ו"מוכר נכסי האומה" — נדמה לי שזה קצת מוגזם. אפילו אני חולקת על הצעת החוק שהוא עומד להציע, ואהיה בין אלה שיתנגדו לשינוי החוק בנושא הזה. אני אומרת זאת מפה, ונדמה לי שאמר את זה גם שר התקלאות. כי שינוי החוק בנושא הזה — והוא אמר לי זאת לא פעם אחת — לא ישנה משמעותית את האפשרות לעבד את השטחים. אבל ישנה מאוד את מצבן של שמורות הטבע ואת מצבם של יישובים השוכנים בשמורות טבע בארץ. לכן, אתנגד להצעת חוק זו, ואולם, מכאן ועד הרכבת הכינוי "מוכר נכסי האומה" לשר פרס, ועד הקריאה לשר המשטרה ולשר התקלאות להתפטר — נדמה לי שהדרך ארוכה.

פניתי למלא-מקום ראש הממשלה וכתבתי לו את דעתי בנושא זה. כתבתי לו, שאני חולקת עליו, והוספתי עוד ארבעה דברים. לפני שאפרטם, אומר דבר-מה בעניין העבירה על החוק. אני חושבת שצריך להעניש פורעי חוק. אני באה משיבה של ועדת הפנים ואיכות הסביבה, והיות שאסור למסור כאן את חוכן ישיבות הוועדה, אינני מתכוונת לעשות זאת, אבל שיהיה ברור שוועדה זו, כמי שמפקדת על החוק, קראה למשטרה למלא את חובתה ולחושבי בית-ג'ן לקבל עליהם את החוק ולעמוד לחקירה. ראשית, אני מקווה, שאם יש להם גרסה הסותרת את ההאשמות, הם יוכיחו אותה; שנית, אני מקווה, שאחרי האירועים האלה, שאנחנו רוצים לשכוח אותם משום שהיו חריגים, נוכל אולי בכל זאת לצאת לדרך חדשה.

אחרי תקופה של אזהרה, תקופה חמורה מאוד של השבתת כתיספר, אחרי שנקטו אמצעים אחרים, לא אלימים וללא פגיעה בשוטרים, לא קרה דבר, לא הגיעו להסכמה. אבל אחרי ההתפרצות — הגיעו להסכמה.

גם אני הייתי מבקשת להימנע מכל עימות בין הטבע או שמורות הטבע לבין האדם ובעיותיו. אבל, רבותי, לשמור על שמורות הטבע בעזרת המיליציה הקרויה "הסירת הירוקה" — אינני חושבת שזה נכון. אנו תבענו כבר מזמן לחסל אותה. זו לא הדרך להאריך את מעמדו של הטבע ואת יופיו.

אני זוכרת שהיתה איוו פרשה עם המתנחלים בנווה-צוף. כך נדמה לי, לא? והיה שם יער שטופח מימי המנדט והוכרז כשמורת טבע, אבל שם הקומו קוטגים. האם אז התעוררה סערת רוחות?

גאולה כהן (התחיה):
המתנחלים הקימו קוטגים?

עוזי לנדאו (הליכוד):
זה לא נכון. עובדתית זה לא נכון.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
מישהו הורה את הדרך לקבוע עובדות בשטח. לא דווקא הדרוזים החלו בכך. לא הם המציאו את המושג התנחלות —

עוזי לנדאו (הליכוד):
זה לא נכון. עובדתית זה לא נכון.

גאולה כהן (התחיה):
את טועה לגמרי.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
נניח שאני טועה, אבל ניסו? ניסו בכוח?

עוזי לנדאו (הליכוד):
לא. גם זה לא נכון.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
עכשיו, אדוני היושב-ראש, יצא הזעם על משא-ומתן שערך ממלא-מקום ראש הממשלה, או יותר נכון על תיווך של ממלא-מקום ראש הממשלה. אני מוכרתה להודות, זה כאמת נראה לי מוזר, כאילו נחנו פרס למתפרעים.

ומעניין לעניין באותו עניין: מי "פיקש" פה? מי עשה את הטעות הנוראה? אני חושבת שכולם — גם אלה שהתפרעו, אלה שאיבדו רסן ומסגרת, תושבי בית-ג'ן או יותר נכון חלק מסרים מהם, כי אני בטוחה שלא כולם עשו זאת; גם אנשי שמורות הטבע, שהפגינו קנאות ללא מצרים, שהפעילו כללים של מאבק לא לעניין. אני יודעת אילו כללים הפעילו, ואינני רוצה לומר אותם פה, אך יש לי עדויות על כך: גם שרי המערך, וגם ממלא-מקום ראש הממשלה, שהוא שר החוץ, הממלא-מקום של ראש ממשלה שכועס עליו בכל פעם שהוא מנסה להיות שר חוץ.

נכון, זהו תיאטרון אבסורד. כשאיראפטר להיות שר החוץ בנושאי הוועידה הבין-לאומית ותהליך השלום, או עוסקים במשהו קונסטרוקטיבי, שנראה כי אפשר באמצעותו לפתור בעיה.

רבותי, המצב הוא גרוטסקי, והוא מקיף את כל תחומי החיים שלנו. סיעת התחיה מאוהבת כפורעי החוק מ"גוש אמונים", אבל היא מגישה הצעת אי אמון בגלל פריעת חוק בשמורת הטבע בהר-מירון.

ועידה בין-לאומית ואין סכנה שיחודש תהליך השלום כאשר הוא מכהן בתפקיד ראש ממשלה. איך אפשר להגיש הצעת אי אמון נגדו? לכן, היא חפשה ומצאה את הנושא הזה.

דפדפתי בפרוטוקולים מפני שכבדתי ולמדתי פרק בטבע. היה נעים מאוד להיווכח שיש בשמורה של הר-מירון עצי אלון עתיקים, עצי חוור, חלקות של אדמוניות החורש, סלמנדרות ולטאות ירוקות. אינני מזלזלת בזה, אני אוהבת בהחלט את הטבע, אבל השאלה היא איך מטפלים בנושא הקשור גם בדרוזים, גם בשמורת טבע, גם באדמות השייכות לדרוזים וגם באלמות — שיש לגנות אותה בכל פה. אני חושבת שלא צריך להסתפק בגינוי, על המתפרעים לעמוד לדין ולהיענש. מי שמתנחל בניגוד לחוק, צריך לתת את הדין, כי הרי, רבותי ואדוני היושב-ראש, זה ההבדל בין התיישבות לבין התנחלות.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
לבין מאהל.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
מכל מקום, הפורעים צריכים לבוא על עונשם, אבל הזכות לתבוע את עלבון החוק שמורה בראש ובראשונה למי שאינו נוהג ואיפה ואיפה. שמעתי שמחאוננים על הדרוזים, שהם זעקו "ברם ואש ונבה את הגליל". רבותי, מי לימד אותם פסוק זה, אנחנו, אנשי מפ"ם?

דן מרידור (הליכוד):
זו ססמת "השומר".

נחמן דן (המערך):
"השומר" דיבר על יהודה, לא על הגליל.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
ומי הראה להם שרק בכוח, רק עליידי פוגרום ורק עלי-ידי הפרת חוק משיגים בישראל מה שרוצים להשיג? מי לימד אותם את הלך הנורא הזה?

אני חוזרת ואומרת: מי שיש לו חמאה על הראש, אל יצא לשמש, וכאן יש כאלה שיש להם חמאה על הראש, גם כקרב אלה שנאמו כאן היום בהתלהבות רבה. מי שלא גינה בכל פה ואינו תובע עונש לאלה שפרעו בדהיישה, אל יגיש אי אמון בשל המאבק של הדרוזים על 14,000 דונם האדמה שלהם. אינני יודעת, התנחלות של אוהלים כשמורת טבע היא דבר חמור יותר מהתנחלות של קרוונים בתוך יישוב ערבי?

מה קרה לכל מי שיוצעים כאן לגנות בכל כך הרבה התלהבות? אני חשבתי אלף פעמים, מהי זכותי שלי לגנות את הפורעים של בית-ג'ן — ויש לי הזכות, אבל אני מנסה לחשוב כיצד מעזים לעשות זאת אלה שרוצים לשחרר אנשי טרור יהודים, אלה שמבינים כל מעשה אלימות אם הוא בא מצד יהודי. אומנם הם לפעמים מגנים, אבל רק "בס"בס".

היור"א נחמיאס:
מה זה "בס"בס"?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
מין ביטוי כזה מטושטש.

אני שואלת את עצמי: אם הגיעו להסכמה ולהסדר אחרי ימים קשים שבהם חדרנו כולנו לגבי מה שקורה שם, חדרנו מפני שפיכות דמים, מעבר לפציעות של השוטרים; אם אומנם הגיעו להסכמה, מדוע לאחר כל זה צריך לחזור לאותו נושא באי אמון? הרי גם לנו אין אמון בממשלה הזאת, אבל, נראה שלא מאותן סיבות.

לכרך מעל כמה זו את הכפר בית-ג'ן, התושבים, המועצה, יושבי-ראש המועצה וכל אלה שנחלצו לעזרתם במאבקם ההירואי ובימים קשים אלה, יותר משלושה חודשים מגן הכפר הזה באחדות, בכבוד, בגאווה ובתבונה על אדמותיו ועל זכות תושביו להתפתח על בסיס שוויוני, השכיחה נמשכת והמאבק נמשך.

כל מה שקרה בפגישה עם מר שמעון פרס, ממלא מקום ראש הממשלה, הוא עדיין בגדר התחייבות. אני רואה את תוצאות הפגישה בחיוב, אבל הן עדיין בגדר התחייבות. יש להוציא את ההתחייבות הזאת לפועל, כל עוד לא תצא ההתחייבות הזאת לפועל, לא ישתוק בית-ג'ן, וזו זכותו. גם לא ישתקו כל התומכים, בין ערבים בין יהודים, במאבק הצודק, והם לא טועים.

חברי כנסת רבים מנסים ליצור אווירה של "עליהם" על אנשי בית-ג'ן, אנשי בית-ג'ן אינם פורעים ואינם מתפרעים, אלא אנשים המתנהגים בצורה שאפשר לומר עליה שהיא למופת.

מה רוצים תושבי בית-ג'ן? — כל אלה שיוצאים נגד הכפר, נגד זכויותיו ונגד מאבקו מנסים להסיח את הדעת להיתקלות עם המשטרה בבית-ג'ן, זאת לא הבעיה העיקרית, אלא תופעת לוואי, מה שרוצים תושבי בית-ג'ן הוא להגן על מה שנותר מהאדמות שלהם.

18,000 דונם הופקעו מכלל האדמות של בית-ג'ן, מהם 13,000 דונם בארד-אליחיר 5,000 דונם במקומות אחרים. נותרו להם 12,000 דונם שהוכרו כחלק משמורת הטבע של הר אל-ג'רמק, הוא הר-מירון. אנשי בית-ג'ן רואים בזה נזק רב ומייד, המגביר את עוינות השימוש באדמות האלה, הם רואים באת — וזה חשוב מאוד — צעד ראשון לתפיסת 12,000 הדונמים האלה.

מנסים לתאר אותם כאילו הם רוצים לשלוט, לגנוב את אדמות המדינה, כאילו לא מגיע להם ליהנות מהאדמות שלהם וגם מאדמות המדינה, משום שהם חלק בלתי נפרד מהמדינה. הם רוצים ליהנות מאדמותיהם, לעבד אותן, להשתמש בהן לפיתוח הכפר שלהם, שהוא המולדת שלהם, המולדת של אבות אבותיהם ואבות-אבות אבותיהם.

ההכרזה על השטח הזה כעל שמורת טבע לא מנעה הקמת התנחלות יהודית בו, לפני שבע שנים, כשם חורשים זה כשר, אבל טרף הוא, כאשר אנשי בית-ג'ן רוצים לפתח את כפרם תוך שימוש באדמות האלה.

לעניין ההתנגשות עם המשטרה, שר החקלאות אמר שקרה פנצ'ר, שר החקלאות מדבר על גלגל שהתפוצץ, פנצ'ר פה ופנצ'ר שם. הבעיה היא לא בגלגלים ולא בפנצ'רים, הבעיה היא בייסורינג" — בהגמים, במרינות האפלה הלאומית שממשלת ישראל נוהגת ועליפיה היא מנהלת את החיים היומיומיים של האוכלוסייה הערבית בארץ, לרבות אוכלוסיית בית-ג'ן.

עוזי לנורא (הליכוד):

מדובר על דרוזים, לא מדובר על ערבים.

מוחמד מעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
מיהו יהודי?

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אנשי בית-ג'ן לא מעוניינים, לא היו ולא יהיו מעוניינים בכל התנגשות עם המשטרה, התערבות המשטרה היתה תוצאה

אני אינני יכולה לשכוח, חברת הכנסת גאולה כהן — את מזכירה את הדם, את העובדה שברם נגאלת האדמה. 32 חיילים בני כפר בית-ג'ן שילמו בחייהם, הקריבו את עצמם למען הגנה על ביטחונה של מדינת ישראל. איך אפשר שלא לזכור זאת?

גאולה כהן (התחיה):

לא רק שזכרתי אלא אפילו הזכרתי, את לא מקשיבה למה שאני אומרת.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

עולם האבסורד משתלט עלינו, אדוני היושב-ראש, ואין פורע סדר גדול יותר מהממשלה הזאת בעצמה, על כל מרכיביה — תגניה של ממש: איסור, פריעת חוק, פגיעה באושריות הדמוקרטית וצערור יסודות חינוך, הגיע זמנה של הממשלה לרדת מן הבמה. אתמול הציעו זאת לראש הממשלה — ואני מציעה שכל הממשלה תלך הביתה ותקום ממשלה אחרת, תודה.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחברת הכנסת חייקה גרוסמן. רשות הדיבור לחבר הכנסת רפאל איתן, בבקשה, ואחריו — לחבר הכנסת תופיק זיאר.

רפאל איתן (התחיה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אירועי בית-ג'ן הבלויט את אוולת ידה של הממשלה בשמירת חוק וסדר. חקירות בית-ג'ן, מול התנגדות שרים אשר מניעים מפלגתיים, מציגים את ממשלת ישראל כיצור מגושם וחסר אונים, יצור שאינו מסוגל להבחין בין אינטרס לאומי לבין היות שווא שנועדו למצוא חן, אבל, לאמיתו של דבר, כל מפירי החוק והסדר חושפים לעין השמש את הסדקים המערערים כל ממשל חקין.

בתוכנית החלוקה מנובמבר 1947 הוקצה כל הגליל העליון המרכזי למדינה הערבית, אולי עובדה זו מסבירה את התערבותו המזוהה של שר החוץ, את פיזור ההבטחות שלו — אולי הן ביטוי לחלוקה מחדש של ארץ-ישראל? אולי הוא שר חוץ כלפי שטח שהוקצה למדינה הערבית ב-1947? האם הבטחות אלו מייצגות עמדת ממשלה? או, כפי שפורסם שביטא זאת שר החקלאות, הן "אסון"?

מאפיין נוסף של ממשלה מפוצלת זו הוא ההתערבות התזוזה ונשנית של שרים בלתיים משפטיים, בעבר נמתחה בכנסת ביקורת קשה בנושא הזה, אך לשווא, אותו דבר חוזר על עצמו, מחקיימת תחרות מזוהה בין שרים ומפלגות — מי יקעקע יותר מהר ויותר חזק את יסודות השלטון? והרי למנצח לא יישארו אלא תמרות עשן, שיעירו על שלטון חוק שנגזו, מי ששיקולי קולות הבוחרים מנחים את התנהגותו, שיוכרז בכקשה כי רוח למצער כאן, יהיה הפסד גדול שם.

הגיע המועד שתתפרק החבילה הזאת מרצון, אם לא התפרקה עד היום, שתתפרק עכשיו, כדי שמערכת הבחירות, שהופכת למלחמת הכול בכול, ללא הבחנה, תהיה קצרה, הנוזקים בעטיה יהיו פחותים, כהשוואה לחורבן הצפוי מהמשך קיומה של ממשלה של שני ראשים, שכייוני תנועותיהם מנוגדים ומעליהם מנצחת ממשלה שלישית — ההסתחרות, תודה רבה.

הי"ר א' נחמיאס:

רשות הדיבור לחבר הכנסת תופיק זיאר, ואחריו — לחבר הכנסת דוד צוקר.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בראשית דברי אני רוצה

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

— — —

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת שאקי. חבר הכנסת מיעארי, אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה. חבר הכנסת שאקי, אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

זה לא יועיל לכם. מי שהכניס את החמור לבית, יכול להוציא את החמור מהבית. מי שקבע את המדיניות הזאת, יכול לשנות את המדיניות הזאת.

גאולה כהן (התחיה):

— — —

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

מדברים ומדברים על ארץ-ישראל השלמה. מה זה שייך לכל העניין הזה? מה זה שייך? חלק מאלה שדיברו פה רצו לחבוק את כל המדיניות של המזרח התיכון. ארץ-ישראל השלמה, אין דבר כזה. אין ולא תהיה בעתיד ארץ-ישראל השלמה. יש שטח כבוש המכונה רצועת עזה, ויש שטח כבוש המכונה הגדה המערבית. הם שייכים למדינה הפלשתינית. זו המולדת של העם הערבי הפלשתיני, ואתם תצטרכו לצאת מזה בצורה אומללה. אתם צריכים לצאת מזה.

עוזי לנדאו (הליכוד):

זה מדהים, איך הוא משתמש בכמת הכנסת כשם אש"ף.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

הממשלה הזאת לא ראויה לאמון, והיא צריכה ללכת בגלל המדיניות הכללית שלה ומדיניות האפליה הלאומית שלה. עם זה, הצעת "התחיה" והתוכנית שלה הרבה יותר מכוערות אפילו מהממשלה הזאת ומהמדיניות שלה. תודה רבה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד צוקר, ואחריו — לחבר הכנסת אכנר שאקי.

עוזי לנדאו (הליכוד):

זו בושה לדמוקרטיה. זו בושה לכנסת, זו בושה למדינת ישראל. שמאפשרת ונוחנת במה למי שמדבר נגד קיומה.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

— — —

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת זיאר.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אתה גזען — — —

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת צירלי ביטון, אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

— — —

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת צירלי ביטון, אני קורא אותך לסדר בפעם השנייה.

עוזי לנדאו (הליכוד):

— — —

של החלטה של הדרג הפוליטי. היא היתה כנויה על הערכה מוטעית, שמספיק לשלוח את המשטרה לבית-ג'ן, כדי שתושבי בית-ג'ן ירימו את הידיים. הם לא ירימו את הידיים. כל כפר, כל עם מדוכא, לא ירים את הידיים מול המשטרה.

מלבד זה, רשות שמורות הטבע משכה את המשטרה באף. היא האחראית למה שקרה בבית-ג'ן עם המשטרה. מדוע נכנסה המשטרה לבית-ג'ן? — כדי להרוס אוהל. תארו לעצמכם שמביאים שוטרים על חשבון המדינה כדי להרוס אוהל. את בעיית האוהל אפשר לפתור במסגרת פתרון כולל של הבעיה עם תושבי בית-ג'ן.

עובדיה עלי (הליכוד):

אתה לא מדויק — — —

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

שמענו את חברת הכנסת גאולה כהן המדברת על הפרת החוק. תראו מי מדבר על הפרת החוק. היא עצמה וכל הדומים לה הפרו את החוק בימית. הפרו את החוק אלף פעמים לפני ימית והפרו את החוק אלף פעמים אחרי ימית.

מה שאתם עושים לבית-ג'ן הוא פיצוץ מחדש של השקרים הגזעניים, כאילו השירות הצבאי מבטיח שוויון לאומי. הוא לא מבטיח כלום. מצבם של הכפרים הדרוזיים הרבה יותר גרוע ממצבם של הרבה כפרים ערביים. למטרות גיוס לצה"ל — הם דרוזים, אבל למטרות הרכיבי הלאומי ונישולם מקרקעותיהם ומאדמותיהם — הם ערבים כמו יתר האוכלוסייה הערבית.

מדיניות האפליה הלאומית הזאת עומדת על-פי תהום. והיא גרמה לקרע מהותי גם בקרב האזרחים הערבים הדרוזים של המדינה ולא רק בקרב האוכלוסייה הערבית במדינה.

עוזי לנדאו (הליכוד):

אין שום קרע — — —

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אני אומר לכם, שעליכם לשנות את המדיניות הזאת. כל הפרשה של בית-ג'ן היא תוצאה של החלטה פוליטית.

עוזי לנדאו (הליכוד):

צריך להוציא את הסיעה הזאת מחוץ לבית הזה.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

בערבית יש פתגם האומר: מי שהכניס את החמור לבית, צריך להוציא את החמור מהבית. מי שהכניס את רשות שמורות הטבע לאדמותיהם של תושבי בית-ג'ן, יכול להוציא את האדמות האלה מרשות שמורות הטבע. הוציאו את החמור הזה של שמורות הטבע מהבית של בית-ג'ן, והדבר אפשרי על בסיס החלטה פוליטית, על בסיס שינוי המדיניות כלפי בית-ג'ן בפרט וכלפי האוכלוסייה הערבית בכלל.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

לשון נקייה קצת לא תזיק לך. חמור — זה היחס שלך לרשות שמורות הטבע? אתה מגנה את העם, את הרשות, את הכול.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אתה לא מבין דוגמאות, אתה לא מבין מה שאומרים.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

באיזה פרלמנט ערכי בעולם יכול היה יהודי לדבר כך?

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אני מבקש מהיושב-ראש להגן עלי.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקרמת לשלום):

— — —

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת מיעארי.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אתה שקרן ביורעין, חבר הכנסת לנדאו.

פסח גרופר (הליכוד):

— — —

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת זיאר.

פסח גרופר (הליכוד):

להגיד שקרנים — — —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

זה יותר נקי מאשר להגיד לו שילך למדינות ערב. היושב-ראש לא מעיה לו.

היו"ר ד' תיכון:

מעיר, מעיר. מאיר וילנר בדרך לישראל מבקרשט.

בבקשה, חבר הכנסת צוקר.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני אכתד ולא אומר אמת, אם אומר שלאנשים בעלי השקפת עולם דומה לשלי לא היתה בעיה נוכח האירועים בכ"ח ג'ן. זו תחיה אי-אמת. אנחנו בוחרים בנאמנות לקו, המעדיף את עליונותו של שלטון החוק על פני כל שיקול אידיאולוגי ועל פני אינטרסים כאלה או אחרים; אנחנו נאמנים לקו זה, ואפילו נתנגש בידידינו, במקרה הזה באחינו הדרוזים, באחינו הדרוזים בכ"ח ג'ן, יש להישאר נאמנים לקו זה. אנו נאמנים לקו זה אפילו הוא מחייב לצאת נגד בעל-כרית פוליטי כמו שמעון פרס, לצערי הרב, או כמו, כפי שכבר אמרתי, אחים ורעים לנשק, הדרוזים.

ובכל אופן, מה שקורה כאן היום הוא באמת פנטסטי. אף-על-פי שאני מבוגר מדי, כבר ראיתי הרבה כחיי, אבל לשמוע מעל במת הכנסת את ההטפה למען שלטון החוק, ממי? — מחברת הכנסת כהן.

גאולה כהן (התחיה):

איזה חוק הפרתי?

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

שקט, אני מדבר עכשיו, תקשיבי לי שנייה. תקשיבי עכשיו.

גאולה כהן (התחיה):

מספיק לנצל את הדוכן הזה לשקרים.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כולם מנצלים את הדוכן, רק את נואמת בחדר, בלי ניצול.

גאולה כהן (התחיה):

— — —

היו"ר ד' תיכון:

חברת הכנסת גאולה כהן.

גאולה כהן (התחיה):

— — —

היו"ר ד' תיכון:

גבתי, אני מבקש.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת לנדאו, אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אתה גזען — — —

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת צ'רלי ביטון, אני קורא אותך לסדר בפעם השלישית. רבותי הסדרנים, נא להוציא אותו.

עוזי לנדאו (הליכוד):

— — —

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

הוא תושב מדינת ישראל בדיוק כמון.

אדוני היושב-ראש, קראת לי לצאת?

היו"ר ד' תיכון:

כן, קראתי לך שלוש פעמים.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

תקרא גם לחבר הכנסת עוזי לנדאו.

היו"ר ד' תיכון:

תאמין לי, קראתי לו פעם אחת לסדר.

(חבר הכנסת צ' ביטון יוצא את אולם המליאה.)

יאיר צבן (מפ"ס):

אדוני היושב-ראש, בתקנון מדובר על בודדת ולא על אוטומטית...

היו"ר ד' תיכון:

כשמפריעים אוטומטית, אין כרייה.

בבקשה, חבר הכנסת צוקר.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לפני שאדבר לגופם של דברים, חבר הכנסת לנדאו, חבר הכנסת האדיב, אני חושב שמה שאמרת עכשיו לחבר הכנסת זיאר הוא בלתי נסלח ובלתי נסבל. הוא נבחר בדיוק כמון ובדיוק כמו כל מי שיושבים כאן. אני חושב שהמעשה הזה לא היה מעשה יאה מצד חבר הכנסת עוזי אדיב. אמרו שאחא אדיב. בכל הכבוד, עוזי.

פסח גרופר (הליכוד):

— — —

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

— — —

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת זיאר, אנחנו ישכנו ושמענו אותך.

עוזי לנדאו (הליכוד):

שיאמר על המדינה שהיא נאצית ופאשיסטית?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

הוא לא אמר שהמדינה נאצית. אל תסלף את דבריו.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקרמת לשלום):

שיש פאשיסטים זה ידוע.

עוזי לנדאו (הליכוד):

— — —

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת לנדאו.

תוצפה גדולה מזאת. למרות גילי כבר ראיתי כמה דברים כחיים, אבל נתקלתי במעט מקרים ציניים כל כך, שנציגות התחיה תבוא והגן על שלטון החוק — זה באמת יוצא דופן. אם לא היתה זו בדיתה גרועה — — —

עוזי לנדאו (הליכוד):

מי נרצח בקלקיליה?

תופיק טובי (החיות הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב-ראש, למה אתה לא מוציא אותו מהאולם?

גאולה כהן (התחיה):

היו"ר ר' תיכון:

חברת הכנסת גאולה כהן, אני קורא אותך בפעם השנייה לסדר.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

יותר מזה, חברת הכנסת כהן אמרה: בימית הרי לא נגענו בחייל — ציטוט מפיה. אם כך, אני באמת לא יודע מה היה בימית — דיאלוג? ישיר? הוגן? זה מה שקיימתם? אתם נולדתם בהפרת חוק ואתם חיים ממנה. כבר לפני קום מדינה לא קיבלת עלייך שום מרות בגלל אינטרסים פוליטיים. לא קיבלת שום מרות בגלל אינטרסים אידיאולוגיים.

גאולה כהן (התחיה):

תזורים ל"סזון".

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הרי מדובר בפרשה שעל פניה יש בה משום גסות רוח כלפי שלטון החוק. כוונתי למה שקרה בבית-גין. מדובר במעשה לא ממלכתי מצדו של ממלא-מקום ראש הממשלה, ויש מקום לביקורת. אבל אי-אפשר לתמוך ביקורת כשהמציע את הצעת האי-אמון הוא הנציגות של פריעת החוק.

גאולה כהן (התחיה):

למה אתה לא הצעת?

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

תקשיבי לדברים ותדעי בדיוק מה יש לי לומר על כך.

לגופו של עניין: הנחת היסוד שלי היא, ותושבי בית-גין הוכיחו אותה, שיכול להיות דו-קיום בשלום בין תושבי בית-גין לבין השמורה, והם חיים עם השמורה ובתוך השמורה כבר שנים.

אנחנו, הסיעה שאני מייצג, נתמך בכך, ואם יהיה מעשה חקיקה — נצביע בעד כל הסדר שיעשה צדק עם תושבי בית-גין ויבטיח את עניינם, בלי לקפח את השמורה, וזה ייתכן. השר הצביע על כמה כיוונים בדרך הזאת.

אבל, הממשלה הזאת, ולא בפעם הראשונה, ואני משוכנע שגם לא בפעם האחרונה, לא ניסתה לפתור את הבעיה משו נולדה. הרי אנחנו לא רגילים בפתרון של בעיות, אלא אם כן הן הסתבכו במידה שאתה כבר לא מבחין מי אומר למי מה, למה ומתי. הרי הממשלה צריכה להמתין עד שכל הצדדים יתחפרו בעמדותיהם, עד שכולם יקצינו את עמדותיהם. שכן זו לא חוכמה לפתור בעיה אם היא פשוטה. מה החוכמה לפתור בעיה פשוטה? אנחנו רגילים להיכנס למשטח הקפיצות לגובה רק משהעלו את הרף לגובה שאיש עוד לא דילג מעליו, הממשלה צריכה אתגר. היא לא פוחדת בעיות פשוטות. זו לא חוכמה. היא לא עוסקת בעניין אלא מדרג שהוא הפך אתגר שאי-אפשר להתגבר עליו.

גאולה כהן (התחיה):

אני לא אתן לו לסלף. שום הפרת חוק לא היתה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

את, כגנים שלך מפירת חוק. את מבינה? כגנים שלך.

גאולה כהן (התחיה):

היו החלטות ממשלה — — —

היו"ר ר' תיכון:

חברת הכנסת גאולה כהן, אני קורא לך לסדר בפעם הראשונה.

גאולה כהן (התחיה):

אני שומעת את הסיפור הזה על הפרת חוק כל הזמן.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

עוד לא שמעת מה יש לי לומר לך, תקשיבי. עוד יהיה לך על מה להתפרץ.

גאולה כהן (התחיה):

אל תאמר לי כלום, זה לא מעניין אותי.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הדלת פתוחה.

פסח גרופר (הליכוד):

מה קורה פה, אדוני היושב-ראש?

היו"ר ר' תיכון:

רבותי, זו כנסת ואת הסדר — — —

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אלי יש לך עוד טענות, חבר הכנסת גרופר?

מרוחם מיצארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

היו"ר ר' תיכון:

חבר הכנסת מיצארי.

יידן עשתי (שינוי — מפלגת המרכז):

אני מציע להחזיר את חבר הכנסת צ'ולי ביטון לאולם, כי לפי מה שמתרחש כאן, כבר היית צריך להוציא חמישה חברי הכנסת.

היו"ר ר' תיכון:

תודה רבה לך. המשך בבקשה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אבל לשמוע את הטפת המוסר הזאת ואת הרבצת המוסר הזאת מנציגים של המתנחלים, שהעבריינות הפוליטית היתה להם חוקם, אורחם ורבעם? מין התצפה כזאת, מין ציניות כזאת. לשמוע הטפה מפי נציגי "לילות הבקבוקים" ברמאללה, בחלחול ובקלקיליה?

עוזי לנדאו (הליכוד):

מי זורק את הבקבוקים?

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

מהם לשמוע הטפת המוסר על שלטון החוק? ומה שנעשה בבית-גין היה הפרת חוק גסה, פרועה.

גאולה כהן (התחיה):

למה לא הצעת אי-אמון בנושא זה?

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני מכיר מעט החצפות פנים, מעט עוזות מצח, מעט

להצביע אי-אמון, בגלל המציעה, בגלל הסיעה שמציעה זאת ותומכיה, משום שאורחם ורבעם של המציעים מנוגד בתכלית לכל מלה שהם אמרו, וכל מלה שהם אמרו איננה אלא צביעות, משום שכל מה שהם עשו בכל הקריירה הפוליטית שלהם בנוי על בתי-גנים למיניהם. תודה.

דן תיכון (הליכוד):

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנר שאקי, ואחריו — לחבר הכנסת זיידן עטשי.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, פתגם אנגלי ידוע אומר: You don't cure a wrong with two wrongs — אין לחקן עוולה על-ידי שתי עוולות. ובטרגרדיה הזו של בתי-גן אין לחקן עוולה על-ידי שתי עוולות.

אכן, גם אם יש, כפי הנראה, ממש בטענות של חושבי בתי-גן ביחס לזכותם על אדמתם, הדרך שבה הם ביקשו לחקן את המעוות הזה היא דרך פסולה בתכלית. ויש להבחין בין השניים — אירועי שדות שאירעו בבתי-גן בשבוע שעבר הם ללא ספק טרגדיה בתוך טרגדיה.

זיידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

אל תגויס.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת עטשי, בעוד עשר דקות תעלה לדוכן לדבר ותוכל להתייחס לדברים אלה.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

הציבור הדרוזי כרת ברית דמים עם ישראל, ברית אמת. מיום היות המדינה הוא קשר גורלו בגורלה. זה ציבור נאמן למדינה, גאה בישראליותו, לוחם אמין שהקריב רבים מכניו במלחמות ישראל נגד אויבים מבית ומחוץ. ציבור זה מאבד, עקב סכסוך קרקעות מתמשך מסביב לשמורת הטבע במירון, את אמונו במדינה ובמוסדותיה, את סבלנותו ואת חובותיו האזרחיות הבסיסיות, ולמרבח הצער חלק ממנו מאמץ שיטות של אלימות פיסית מסוכנת. כשהליך עשיית הדין לעצמו הוא הרשה לעצמו לתקוף בצורה פרוצדורית, חוק ומסורת, את שוטרי משטרת ישראל, שלא באו אלא למלא את חובתם ואת תפקידם, ולחבל ברכושה של המשטרה.

זהו חלום בלהות שכולנו נרצה לשכוח אותו, גם חושבי בתי-גן, גם המשטרה וגם אזרחי המדינה כולם. צר מאוד היה לשמוע את קריאות הגנאי, או קריאות הנאצה, אם כי שמחתי מאוד לשמוע מדבריו, חבר הכנסת זיידן עטשי, שאכן לא נאמרו הדברים "איטבת אל-יהוד". אני שמח לשמוע זאת. אם זה שקר, אני מאושר, כי אני רוצה לקוות שכמדינת ישראל לא יעז עוד אדם להשמיץ קריאה כזאת, לא כלפי יהודים, לא כלפי ערבים ולא כלפי דרוזים. אנחנו עם במולדתו, עם בכיתו, עם במלוא גאווותו, עם עצמאי, שבא לכאן כדי ששום אדם חצוף בעולם לא יעז לומר שיש לשחטנו או לסלקנו או להורגנו. כאשר מדובר בביתנו, ואנו בכיתנו, יהודים, ערבים ודרוזים, אין לשמוע ואין להרשות השמעתן של קריאות שכאלה.

המשטרה והמדינה צריכות למצות את הדין עם העבריינים. מעולם לא נתתי יד להפרת חוק, בכל מקום. אני רוגל בשלטון החוק בישראל, ואני מאמין שהוא הבסיס האיתן ביותר לדמוקרטיה הישראלית ולמדינה הישראלית. המשטרה היא מכשיר לגיטימי בידי המדינה להבטחת שלום חושביה ולשמירה על הסדר מפני פורעני. וכשבאו לפרוע את הסדר בצורה האלימה ביותר שידענו, לצערי, מיום קום המדינה, מן

גם כאן המתנו. המתנו עד אשר היתה התנחלות כשמורה, בלי שקדם לה ניסיון לפתור את הבעיה, או לפחות בלי הצלחה להיכנס בעובי הקורה. המתנו עד שאנשי רשות שמורות הטבע התחפרו בעמדותיהם, עד שזה הפך סוגיה פוליטית, והשר ארנס החזיק בעמדותיו, ושר החקלאות החזיק בעמדותיו. ואז השר שחל נכנס לתמונה. הרי הוא לא יחכה עד שאחרים יבחנו כזה. רק כאשר היה הכול הכי מסוכן שיכול להיות, הכי לא ניתן לפתרון, רק אז באה ממשלתנו בעוז ובדריכות לפתור את הבעיה.

ואז, כיצד פותרים את הבעיה? הלוואי שהייתי בטוח שהמצב שיהיה אחרי הפתרון לא יהיה מסוכן יותר מזה שהיה לפני הפתרון. עכשיו יכול להיות שהוא עוד יותר מסוכן.

עוזי לנדאו (הליכוד):

מה שהציעו השרים ארנס ונחמקין היה אמור לפתור את הבעיה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

חבר הכנסת לנדאו, עובדה שלא פתרו את הבעיה. חיכו עד שהיא תגיע לרמת סיכון כזאת, שדחקה את הדרוזים לעשות מה שהם עשו, ודחקה את המשטרה לעמדותיה — רק אז באה הממשלה בדריכות ובגאון לפתור את הבעיה. כי בבעיות פשוטות היא איננה מתעסקת. הרי קל לפתור אותן. ואתה יודע שבדיוק כך היה. זו התמונה שהיתה.

עוזי לנדאו (הליכוד):

זה לא נכון.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

צריך לומר — ואני אומר זאת בלב כבד, וזה לא קל, אבל מי שלא יאמר את זה כוגד בעקרונות שאנו מנסים להטיף לאחרים — איש השותף לעמדותיו לא יכול להגן על ההתפרצות של אנשי בתי-גן כשמורה. איש לא יכול להגן עליהם. ואני לא מציע לאיש מבעלי בריתי הפוליטית לעשות זאת. זה יהיה מעשה של איפה ואיפה, ויטיוח זאת בנו בעתיד, ובצדק. משום שיש עוד כמה גורמים שמחכים להפרת חוק מן הסוג הזה, מי שזה אורחם ורבעם. ואי-אפשר לצאת יום אחד נגד האירועים שהתלוו לפרשת נקש ולהצביע אי-אמון בפרשת המתחמת. ולמחרת לכזוב ולהגיד: תראו, זה לא נורא מה שקרה בבית-גן, זוהי תאונת דרכים, זה אקסידנט שלא יחזור. עם כל הקושי, וזה לא קל לומר זאת, הדבר ראוי לכל גינוי.

ממלא-מקום ראש הממשלה, שרק אתמול התריע על "ליל הבקבוקים" בקלקיליה, ואני עוד זוכר זאת, בלי שטרח לגנות את מה שקרה בבית-גן, הגיע משום-מה להסכם חפוז למחרת היום, מהר מאוד. נדמה לי שגם ממלא-מקום ראש הממשלה, זרירך לומר גם זאת, הוריד נדבך מן החיץ שעדיין קיים בינינו לבין מדינת בריונים. עוד נדבך אחד הוא הוריד. ואם זה לא הספיק, הגיע אורי ביידין, שהוא עובד רשות הפועלת על-פי חוק, ובכוונה קרא לזה מעשה נבלה, כי מעשה נבלה מתקשר עכשיו למה שקרה בדרהישה, לא פחות ולא יותר. אפשר לבקר את שמעון פרס על מה שהוא עשה, אבל לא צריך לגייס טיעון מן הסוג הזה של מעשה נבלה. אחריו החרה החזיק עוד אלי לנדאו, ראש העיר הזה, השייך לאותה חבורת בריונים. הרי רק את הדרכים האלה הוא מכיר, רק את המתודה הזאת הוא מכיר.

הלוואי שהייתי יכול להיות בטוח שזה סוף פסוק. ייתכן שלפנינו עוד מעשה חקיקה, אמרתי מה תהיה עמדתנו אם יצטרך להתכצע מעשה חקיקה. אנחנו לא נוכל, מטעמים שהסברתי בתחילת הדין,

הדין שכל סיעות הבית, ללא יוצאת מן הכלל, יגנו את המעשים, ידרשו הבאת עושיהם לדין, ועם זאת ימליצו לחקן את המצב בביתג'ין ולהביא לפתרון הבעיה.

התרשמתי מאוד מן הטיעון, שהדרווי רואה את ביתו — מולדתו. אם האנגלי אומר: My home is my castle — ביתי הוא מבצרי, דומה, כפי שהבינוני מתוך שיחות וקריאה וממה שאני יודע, כי אכן הדרווי מתרגם זאת הלכה למעשה. כל הצער והזעם הם על הדרך, על האמצעים, על הלשון ועל האלימות שנראתה כדרך היחידה להתמודד עם הנינין.

כאן אני בא אל עיקר ההצעה להביע אי אמון. אינני מצביע אי אמון כי אני מאמין שממשלה זו, על חולשותיה, על משכריה, על ספקותיה, על מבוכותיה, על תעיית הדרך שלה לפעמים, ועוד ועוד, עדיין לא מיצתה את עצמה, ולו מן הטעם של הגינות אלמנטרית, שכשם ששתי שנות כהונתו של מר פרס כראש הממשלה מוצו עד תומן — כך מן הדין ששתי שנותיו של מר שמיר תימלאנה. כך דורשת קדושת ההסכם. אנו המפד"ל חתומים על אותו הסכם. עם כל חולשותיו של מר פרס בתקופתו לא עלה על הדעת לשבור את ההסכם. כך מן הדין היום שלא לחפש אמתלאות כדי לשבור את כהונת שמיר.

הממשלה הזאת מלאה חולשות. פעמים היא חסרת יכולת; פעמים היא מדברת בשתי לשונות: פעמים היא נראית כשתי ממשלות: פעמים היא עושה רושם של חולשה, של חוסר יכולת לתפקד — כל זה אמת ויציב. אבל כל פתרון אחר שמוצע גורם עוול לעניין ולדמוקרטיה בישראל ולהסכם שנחתם, שהוא עצמו מרכיב בדמוקרטיה אמיתית, שבה קדושת ההסכם היא ערך לעצמו.

השאלה המופנית אל מר פרס, ממלא מקום ראש הממשלה, היא: כיצד קרה שנחתם הסכם יום אחד בלבד לאחר המעשים הנוראים, לאחר האלימות האיומה, לאחר הפגיעה הנוראה במשטרה, שלא היתה כמותה מיום קום המדינה? איך אחרי כל זה ישבתו ודנו ודיברו והבטיחו וסיכמו בדברים?

אי אפשר שלא להעלות כאן את טענת האיפה והאיפה. אין דבר חמור יותר מאיפה ואיפה. כל דורשי הצדק — וטוב שיש כאלה — איך אפשר שלא להבחין שזריקת בקבוקים בדהיישה

אלעזר גרנט (מפ"ס):

אתה נגד איפה ואיפה, והצבעת בעד חוק חנינה.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

אני אענה לך על זאת. אם יביעו עבריינים כלשהם חרטה ויתברר שחרטתם אמת, אני, חנין התורה היהודית, מאמין בחנינה כדרך לחזרה בתשובה. כל החזרה בתשובה מבוססת על רעיון החנינה האלוהית, שמקבילה לו החנינה של הריבון, של השליט. אדם שהתחרט, אדם שחזר בתשובה, אדם שאמר "חטאתי, עויתי, פשעתי", אדם שאמר זאת בכנות — ראוי לסליחתה ולמחילתה של המדינה, ויהיה זה ערבי, יהודי, דרוזי, נוצרי, אתיאטיסטי, בודהיסטי, כל מי שחרצה. כך אנו בנויים. אנחנו אומרים מדי יום בתפילה, שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. אלא החוכמה היא, שהוא מודה בחטאו ומבקש סליחה על חטאו. זה הכול. לכן, בעיני אם האנשים הביעו חרטה, ראויים הם לחמלה. חנינה זו חמלה, זה רחמים, זה לא מישור המשפט, זה מישור אקסטרא משפטי.

תופיק יזאד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה צריך להתחרט על כל העבר שלך.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

אדוני חבר הכנסת יזאד, אתך לא רציתי להתעסק, אבל כיוון שעזרת לי, קבל את תשובתי, ועמה תלך היום לנצרת. אתה אמרת היום ובשבוע שעבר, שהמדינה הזאת היא נאצית, שהמדינה הזאת היא גזענית.

תופיק יזאד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
שקר.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

אתה הוא השקרן, אני מצטער, אתה אמרת "גזענית", זה רשום בפרוטוקול.

היז"ר ד' תיכון:

רבותי, חבר הכנסת יזאד.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

אתה שונא את מדינת ישראל מפני שכראשה עומדים יהודים, כי אתה שונא את יהדותה. אתה לא מקבל אותה, אתה אינך מודה בריבונותה. אולי אתה רוצה את נצרת כמובלעת בתוך מדינת ישראל. אין ספק בזה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
איך אתה מדבר?

היז"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת תופיק טובי.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

כאשר יזאד מגנה את מדינת, אני מגנה אלף יזאדים.

תופיק יזאד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הוא משקר.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

הוא איננו קרסול של מדינת ישראל.

תופיק יזאד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

היז"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת תופיק יזאד.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

אתה מלך השקר, אדוני יזאד. כל דבריך, שקר וכזב, כל דבריך שטנה, כל דבריך שגואה לישראל.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
איזה מין דיבור זה? אתה צריך לקרוא אותו לסדר.

היז"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת תופיק טובי, אתה פרלמנטר ותיק, אני פונה לחבר הכנסת שאקי ולחבר הכנסת יזאד וגם לחבר הכנסת תופיק טובי, אנא שימו לב, אתם נמצאים בתוך הכנסת.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

מדינת ישראל היא מדינה אנטי-גזענית מאין כמוה. מדינת ישראל היא מדינה שבה השוויון בין העדות והקהילות הוא מן הגדולים בעולם. מדינת ישראל עושה למען ערכייה יותר מאשר עשתה מדינה ערבית כלשהי למען יהודיה במשך כל תולדות המדינות הערביות.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
זו רמגזות.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

לא נצביע אי אמון, כי אני רוצה שממשלה זו תחקן מעוז.

בדם ובנפש — זה עדיין לא כושה לעדה הדרוזית, כי הם עושים זאת יום יום לאדמת הלאום, לאדמת האזור ולאדמת המקום. לכן אל תאמרי דבר והיפוכו. אם הארץ נקנתה בדם רב, גם בית-ג'ן נקנתה בדם רב.

עוד נראה כך שלם של "דברי הכנסת" על הדיונים על בית-ג'ן בוועדות ובמליאה. גם זו היסטוריה של הפרלמנט הישראלי. אבל הבעיה עדיין לא נפתרה. אין לי שום דבר נגד שמורות הטבע. אני יכול להיות אתה. אני גא בזה, אבל אני גא גם במאבקם של הדרוזים לדעת מי הסמכות שתקבע כאלו אמצעים ישתמשו באדמה שלהם.

תופיק זייד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
איזו השוואה זאת?

זייד עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
אני לא רוצה להיכנס לפולמוס, משום שאני יודע על מה נאבקים אנשי בית-ג'ן. אף לא אחד מהם קורא תיגר על קיום שמורת טבע במדינת ישראל. כל אחד, ואני בכלל זה, קורא תיגר על שמורת טבע כאשר היא מתרימה, או אוסרת עלי, או מונעת ממני להשתמש באדמתי כראות עיני, והדגש הוא כמלים כראות עיני, ולא כראות עיניה. זאת כוונתי.

רבותי, אל תעשו עליהם "עליהם" על מה שנעשה. אני יודע שיום שני בשבוע שעבר לא היה יום נוח לדרוזים. בסך-הכול לא מדובר על התנחלות ולא על היאחזות, אלא על שלושה אהלים שהוצבו שם עליידי אנשי בית-ג'ן. על אדמה פלטיה שלהם, או אפילו על אדמה של רשות שמורות הטבע, כדי להפגין בצורה חדה את הכאב שלהם. לצערנו, המשטרה נכנסה לשם ללא צורך, והתוצאה היתה כפי שהיתה משום שילד שרץ והזעיק את אנשי הכפר אמר, שהמשטרה גרמה לאסון ושני אנשים נהרגו. אנשי בית-ג'ן לא אימתו את הדברים, אלא קפצו מבתיהם והלכו להתנגש עם המשטרה בלא שעברו דרך המאהל. אפשר לקרוא לכך תקרית מצערת, אבל לא פוגרום.

חבר הכנסת שאק, הביטויים שצוטטו כביכול מפיהם של דרוזים הם שקר, שקר דוני. עם כל אי-הסכמותי להחקפה על המשטרה, גם אם השתמשו בביטויים כאלה או אחרים כדי לעורר סימפתיה של יתר העם היהודי במדינת ישראל — "איטבת אליהוד", אם יבוא דרוזי וייעשע לי בקבר-יתרו, לא אאמין שיאמר מלים כאלה. זה מילון שהוכן עליידי אנשים מסוימים, כדי לקומם את יתר היהודים במדינת ישראל וכדי להשחיר את הרקורד המפואר של העדה הדרוזית בתולדות המדינה וההגנה עליה.

איך ייתכן שדרוזי שהניף את דגל ישראל באזור מאהל יאמר דברים כאלה? אמרתי לאנשי השמורה, ואני חוזר ואומר להם: כל עוד אתם משתמשים במושגים כאלה או חוזרים עליהם, תגדל שנאת הדרוזים לשמורה וליהודים, וכך תגדל שנאת היהודים לדרוזים. אנחנו יודעים ששנאה יכולה להתבטא גם באלימות מילולית, היא לא צריכה להיות פיזית. לצערנו, זה הרבה יותר גורע ממה שהיה עם המשטרה. אני חייב לשבח מעל כמה זו את התאפקות המשטרה באזור מקרה, כי אם לא — היה שם מרחץ דמים.

חברת הכנסת גאולה כהן, הדרוזים יודעים בכך שעל אדמתם הם לא יתכופפו הם לא יתכופפו לעולם, ואם הם יתכופפו, אני לא אגור במדינה הזאת, כי אז כל הגאווה ההיסטורית הדרוזית מתכופפת וקורעת כך.

גאולה כהן (התחיה):

אם היה מעוות, ויתכן לחושבי בית-ג'ן ולחושבי כל היישובים הדרוזיים, ואני גאה בנאמנותם הגדולה למדינה, בלחיתתם בשורותיה, את צורכיהם. אל תנסה אתה לסכסך בינינו לבין הדרוזים. הם חלק מהמדינה. הם גאים במדינה. הם רואים בה את מדינתם. וזאת אתה אינך רואה, לצערי.

תופיק זייד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
עזבו אותם, אז לא יהיה סכסוך.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):
תפסיק, אתה יודע כמה אי-אמנת יש בדברך. תושבי בית-ג'ן, כמו תושבי יישובים דרוזיים אחרים, יש להם טענות צודקות. הם טוענים שהם מקופחים בחינוך, בכבישים, בבריאות, בכיכוב, לזוגות צעירים. אלה הן בעיות שהמדינה חייבת להתמודד אתן. היא חייבת לתת להן פתרונות. היא חייבת להשיב על השאלות הללו. אבל אין ללכת בדרך זאת, בדרך האלימות, ודאי שלא בדרך של הבטחת תיקון חוק או שינוי רק כדי להתאים אותו לרצונו של חלק מן הציבור כבית-ג'ן. שעשה מעשים שלא היו צריכים להיעשות.

אני מודה שיש מה לתקן. יש למצוא פתרון, אבל יש להביא את העבריינים לדין. אני תושב שלא רק דורשי שלטון חוק ידרשו זאת — כל מי שרואה את מדינת ישראל כמדינה מתוקנת, כל מי שרואה בה מדינת חוק, והיא כזאת, ידרוש בוודאי כי גם במקרה זה ימוצה הדין, וכאשר אנשים אלה יתחרטו על מעשיהם, אני ארצה בתנייתם לא פחות מאשר בתנייתם של יהודים. לדידי כל אזרח ישראל זכאי לאותו יחס, ליחס של כבוד ושוויון.

היו"ר ד' תיכון:
תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת זייד עטשי, ואחריו — לחבר הכנסת מוחמד מיעאר.

זייד עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, שתי הערות לי, ולא אתרוג מעשר הדקות שהוקצו לי.

גאולה, זה יהיה חג בשבילי כאשר אחת מממשלות ישראל תיפול על נושא דרוזי. זה יהיה יום חג יום היסטורי לדרוזים.

נמצא כאן בידי סדר-היום של הערב — הצעה לסדר-היום מאת חבר הכנסת יאיר צבן בנושא: נטישת תושבים את יישובי הגליל. הוא איננו מתכוון לבית-ג'ן. הצעה שנייה: היישובים בכקעה ובגולן, מאת חברת הכנסת עדנה סולודר. הצעה שלישית: מאזן הגירה שלילי מערי הפיתוח, מאת חבר הכנסת עובדיה אלי. אלה ההצעות של היום. כלומר, הכול רוצים להתריע על המאזן השלילי, על ההגירה, וכולם מדברים על ההתיישבות היהודית.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת עטשי, תרשה לי להסביר לך, שכל ההצעות הללו רוכזו משום שהיום הוא יום שר החקלאות.

זייד עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
זה לא משנה. אם תחכה, אדוני היושב-ראש, תראה לאן אני רוצה להגיע.

גאולה, את אמרת, וכצדק — בדם יקר ורב נקנתה ארץ-ישראל. אני מסכים אתך. בסוף דברייך אמרת: איך אנשי בית-ג'ן אומרים "בדם ובנפש נפדה את בית-ג'ן"? אני מחזק את ידיהם, כאשר הם אומרים "בדם ונפש נפדה גם סנטימטר", לא משנה איפה במדינת ישראל. אני מחזק את ידיהם, ואני עכשיו מדבר בשמה של כל העדה הדרוזית, לכן, לפדות אדמה

שאי מכיר. את חושבת. חברת הכנסת גאולה כהן. שיש הבדל רב, ושוב, לצערי, בין החקפה של אורח על המשטרה לבין החקפה של מתנחל מסוים ביישוב ערבי או יהודי אחר? זה כן חוק וזה לא חוק?

גאולה כהן (התחיה):

— — — לעצור אותו.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
לעצור אותו. ידעתי מה שאת עשית.

היו"ר ד' תיכון:

חברת הכנסת גאולה כהן. רבותי, אני לא אתן לו לסיים, ומנו חם.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
לכן אל תהפכי את אנשי בית-ג'ן לפורעי-חוק כאשר הפורענות התחילה ב-1967.

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
חבר הכנסת עטשי — — —

היו"ר ד' תיכון:
לא, לא.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
אם אתה מרשה.

היו"ר ד' תיכון:
לא, אני קובע כאן. סיים בבקשה.

גאולה כהן (התחיה):
מה היה ב-1967?

היו"ר ד' תיכון:
כשהוא יגמור תקבל רשות למשפט.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
רבותי, אני מצטער על מה שקרה. אמרתי היום בוועדת הפנים ואיכות הסביבה, שהדרוזים הפכו להיות חלק מהנוף הסוציו-פוליטי של מדינת ישראל, ורק לאחר שהשתמשו באלימות פנתה אליהם הממשלה בזרזות רבה, אליהם ואל השיח' אמין טריף: בואו נגמור עניין. למה הם לא גמרו אותו לפני כן?

גאולה כהן (התחיה):
זה היה גמור, אתה טועה.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
לא, הם התרגלו לשיטה שלך ולשיטה של החברים שלך.

אני חושב שכל צד שמוכן לתרום לפיוס עם הדרוזים, לעזור במימוש זכותם על הקרקע ובהשכנת שלום ביניהם לבין רשות שמורות הטבע, יהיה זה ממלא-מקום ראש הממשלה, או ראש הממשלה, או כל גורם אחר — יבורך, ולא כדאי, רבותי היושבים מצד ימין, לעשות "עליהום" על ממלא-מקום ראש הממשלה משום שנעשתה עסקה והוא הגיע להבנה עם אנשי בית-ג'ן, כי זאת הוא, אתם וגם מר שמיר עושים יום יום לגבי חוקים דתיים קטנוניים, שאותם רוצים לכפות על עם ישראל ועל יהדות התפוצות. זה מותר וזה אסור. למה? זה לא פוליטי ולא מפלגתי? זה כשר וזה טרף? אנו מכים, לא כדאי לכם לעשות "עליהום" על שמעון פרס, שניסה להגיע להבנה ולסיים את הפרק העגום הזה.

אני מציע לאנשי שמורת הטבע, לכל חברי הכנסת ולכל שומעי מקרב הציבור הישראלי ומקרב היושבים כאן: רבותי,

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

אני חושב שיש דרכים ואמצעים להתנגש ולהתנגח מילולית עם אנשי שמורת הטבע ולהגיע אתם להסכמה, אבל לא צריך לפגוע שלושה מאהלים שבסך-הכול ביקשו להפגין את מצוקת בית-ג'ן.

שר המשטרה ח' בר-לב:

שיפנינו כהתאם לחוק. החוק מאפשר דרכי הפגנה מגוונות. יואילו בטובם לשמור על החוק.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני השר, אני מסכים אתך. קרה, ומפקד המרחב היה מתואם כל הזמן עם אנשי בית-ג'ן, שמעתי שגם ראש המועצה היה מתואם עם אנשי בית-ג'ן. אני חושב שכולנו יכולנו למנוע את התקרית הזאת.

גאולה כהן (התחיה):

חבר הכנסת עטשי, שאלה קטנה.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
בבקשה.

גאולה כהן (התחיה):

אתה אומר שהם לא יתכופפו.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
לא בנושא האדמה.

גאולה כהן (התחיה):

אני אומרת שגם היהודים, לצורכי ביטחון או לצרכים של שמירה על הטבע, התכופפו והסכימו לתת את האדמה הזאת.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

את יודעת למה. אני אסביר לך. מדברים על פארק-הכרמל. אדוני היושב-ראש, הורשה לי להסביר זאת. אני גא ביהודי שגר באמריקה או בחולון, ויש לו אדמה גם בכרמל, אבל כשיש לו בית ואדמה בחולון והוא גר שם ויש לו שני דונמים בפארק-עוספיה, מוטב שיפקיעו לו אותם לטובת המדינה מאשר ישאירו לו אותם.

גאולה כהן (התחיה):

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

רגע, לא גמרתי, אבל לדרוזי יש רק זאת, אין לו אלטרנטיבה, לא בחולון, לא באשקלון, לא בניו-יורק ולא במיאמי, לכן, למען זה הוא לא יתכופף.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
זה מה שנשאר לנו.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

זה ראשית. שנית, את מדברת על אלימות. אני מצטער על מה שקרה ואני מדבר כשמו של ראש המועצה המקומית, שאמר זאת היום בוועדת הפנים, ובשם הדרוזים, משום שכל ההתנגשות הזאת לא היתה במקום. אבל החברה האלה מגינים על אדמתם שלהם. החברים שלך השתמשו באלימות כשהגנו על אדמתם של אחרים. לדעתי אין הבדל — — —

גאולה כהן (התחיה):

איוז אדמה של אחרים? אלה אדמות מדינה ולא אדמה — — —

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

עוד מעט ניפגש שינוי בחוק, ואני אצייר לך את המפות

חבל שאינני יכול להראות לכם את המפה, אבל, מי שיסתכל בה יראה שעל הגבול קיימים שני יישובים. שפר ואמירם, ועושים שם עיקול חד כזה, כדי להוציא את היישובים האלה מתחום שמורת הטבע. לעומת זאת אנחנו רואים, שיש שם הכפר עין-אל-אסד, שגם הוא כפר דרוזי, ואולי גם הכעיה שלו תתפוצץ אי-פעם, אך הייתי מציע להתחיל כבר עכשיו לטפל בה. כדי שלא תגיע למצב קריטי. ובכן, למא לא מוציאים את המטעים של עין אל-אסד מתוך השמורה? הם הרי כדויק על הגבול וזה לא פוגע בשום דבר. ליישובים שפר ואמירם עושים מין חץ גדול בתוך השמורה, ומוציאים אותם מהשמורה.

אני רוצה להביא עוד דוגמה. בקרבת מקום יש מקום קדוש שקוראים לו קבר רבי שמעון ברייחאי, ומהצד השני, באותו מרחק בשמורה, קיים מקום קדוש של הנביא סבלאן, נביא העדה הדרוזית. המקום של רבי שמעון ברייחאי הוצא מהשמורה, ואילו המקום של הנביא סבלאן לא הוצא מהשמורה, והוא נמצא שם עם כל ההגבלות שחלות עליו. הייתי יכול להביא לכם דוגמאות נוספות רבות.

מה אמרו המטיילים, או לפחות כמה מהם, לאנשי בית-ג'ן? הם אמרו: באו לקומם אותנו נגדכם ונגד תביעותיכם. היום אנחנו יכולים להצהיר, שאנחנו אתכם בתביעותיכם.

כמה בעצם מדובר, חברי הכנסת? אני רוצה להיות ענייני בנושא הזה. כי ראיתי את הדבר, שהוא כואב כל כך. אני לא רוצה לגלות סוד צבאי, אבל אשאל רק: האם הרדארים הסרו את פסגת הר-מירון? — כן. לאחרונה פתחו שם כביש לכבוד שר המשטרה, כפי שמסרו לי אנשי בית-ג'ן, והסרו אולי 5,000 עצים נדיים בתוך השמורה.

שר המשטרה ח' ברילב: מה אמרת? מה אמרת בקשר לשר המשטרה?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום): סללו או פתחו כביש — — —

שר המשטרה ח' ברילב: אבל כמה זה קשור לשר המשטרה?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

אני רוצה להסביר לך. אני לא אומר שזו המשטרה. אני אומר שאנשי שמורת הטבע או הצבא פתחו כביש בתוך השמורה והסרו כ-5,000 עצים נדיים.

שר המשטרה ח' ברילב: איך מתקשר שר המשטרה לעניין זה?

היור' ד' תיכון: חבר הכנסת מיעארי הפנה את תשומת לבך, אדוני שר המשטרה, לעניין הזה.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום): אני לא רואה כאן שר אחר שקרוב לעניין. השר הורכין לא כעניינים, כפי הנראה.

ומה מבקשים אנשי בית-ג'ן? אנשי בית-ג'ן לא רוצים מקום שיש בו עצי בר, כי הם הרי רוצים לעבד את האדמה. במקום שיש בו עצים הם אינם מעבדים את האדמה. הם רוצים את השטח הפנוי השייך להם כאופן פרטי, לאחר שעברו הסדר קרקעות, וכולנו יודעים זאת. רק בשבוע שעבר תיארת את חוקי הסדר הקרקעות וכמה הם מקשים. ואם לאחר הסדר הקרקעות הם הצליחו לזכות באדמות אלה, שהן אדמות פרטיות, אנחנו יכולים לתאר לנו כמה מדובר.

הפסיקו את הביטויים הזדוניים שחוברו כדי להעכיר את האווירה וללכות שגואה נגד העדה, כי זה לא טוב לא לדרוזים ולא ליהודים. נמחק את זה מהזיגון, כי ביטויים זדוניים כאלה ודאי ודאי אינם קיימים אצל הדרוזים, לא נגד היהודים ואפילו לא נגד שונאיהם.

לכן, בואו נרד מהעניין הזה, נפתח דף חדש ונתחיל לדבר לא באופן אישי, זה נגד זה, יושב-ראש הרשות מול ראש המועצה, וראש המועצה מול יושב-ראש הרשות, אלא נתחיל לדבר תכלית, ונבהיר מה בכוונתנו לעשות ומתוך רצון טוב, ללא מנצח ומנוצח.

היור' ד' תיכון:

תודה לחבר הכנסת זיידן עטשי.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום): ברשותך, אדוני היושב-ראש — — —

היור' ד' תיכון:

רשות הדיבור לחבר הכנסת מוחמד מיעארי, ואחריו — לחבר הכנסת מנחם פרוש.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חושב שאת מסע השיסוי שאנחנו עדים לו היום נגד הכפר בית-ג'ן מטעם גורמים, מפלגות ואנשים הירדנים הן בעמדותיהם — — —

עוזי ברעם (המערך):

אין שום מסע שיסוי נגד בית-ג'ן. היתה ביקורת — — — אל תנסו להסית ואל תשימו דברים לא נכונים בפי אנשים.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

אני חוזר ואומר, שנערך מסע שיסוי נגד אנשי בית-ג'ן. זה היה גם בעיתונות, ואפילו היו צריכים להמציא שקרים, כפי ששמענו. כל העיתונות היתה מלאה בשקרים, שאנשי בית-ג'ן אמרו דברים כמו: "איטבח אליהוד", ולכן אנחנו צריכים להגיב בצורה כזאת. אם אתה מבטל את כל הדברים שכבר נעשו ואת הרושם שנוצר, זה עניין אחר. אבל המסע הוא מסע.

ואני אומר גם מיעושה את זה. יש אנשים המעוניינים בזה. נתאר לנו רק דבר אחד, שהמנצח על כל המסע הזה הוא אלון גלילי משרות שמורות הטבע. האיש שכל עניינו הוא לרדוף כדואים עם כמה עזים כנגב, ולרדוף אנשים בבית-ג'ן. אנשים שנאבקים מאבק פוליטי וענייני כדי להשיג את זכויותיהם ואת אדמותיהם. וכל המדינה נגרת אחרי זה.

אני רוצה לספר לכם, חברי הכנסת, שבית-ג'ן אינה מפלצת כפי שתוארה. היתה תקרית עם המשטרה. אני ביקרתי בבית-ג'ן, ומה שגיליתי היה ההיגיון והשכל הישר שבו הם משתמשים כדי לנהל את מאבקם.

אני רוצה לספר לכם משהו. ב-20 ביוני ארגנה רשות שמורות הטבע טיול בשמורה בהר-מירון, וגייסה 1,500 איש ואשה לטיול זה. כדי לזכות בתמיכתם נגד התביעות של אנשי בית-ג'ן, ומה היה שם? לא חקפו אותם, לא שמו להם מחסומים. אני אומר את הדברים האלה, כי ראיתי את כאבם של אנשי בית-ג'ן על הצורה שבה מציגים אותם. הם לקחו אתם מפות. לקחו קבוצות של משכילים, תלמידי כתיספר, מורים, הורים וחברי מועצה מקומית, ונפגשו עם האנשים. אמרו להם: בואו תראו על מה אנחנו מדברים, ובאמת היתה להם מפה.

חברי הכנסת, כדאי להסתכל במפה שבידי, שהוצאה על-ידי רשות שמורות הטבע, וזו איננה מפה שלמה. המפה שהוציאה מחלקת המדידות של הסדר הקרקעות ברורה יותר.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
אני מדבר בהיגיון.

עוזי לנדאו (הליכוד):
צריך לומר דברי טעם.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
גם כשאומרים דברי טעם, אתם נסתמים ולא רוצים לשמוע. אתם סתומים. מה אני יכול לעשות? אתם סתומים, פשוט.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת מיעארי, אני מציע לך לשלוט בעצמך.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
כן, אדוני.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
דבר לעניין, דבר על בית-ג'ן.

אלעזר גרנט (מפ"ם):

— — —

אורה נמיר (המערך):
חבר הכנסת ויינשטיין, יש יושב-ראש, הוא מנהל את הישיבה, והוא יחליט מה לעניין ומה לא לעניין.

היו"ר ד' תיכון:
רבותי, הואיל להירגע. אנא סיים, חבר הכנסת מיעארי.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
אנשים בבית-ג'ן חושבים: את העינים חיסלו, את אדמות אלי-ח'יט חיסלו, את אדמות זכור — זה שם המקום — עומדים לחסל, רוצים שהבחורים בבית-ג'ן יהיו רק סוהרים וישתרו במשמר הגבול. את הדברים האלה שמעתי מאנשי בית-ג'ן עצמם. אם יש אמת בדברים אלה, אם הדברים מכוונים כך כדי להשאיר את אנשי בית-ג'ן ואת כל אנשי העדה הדרוזית האחרים ללא כל מקור פרנסה וללא אדמות, כדי לרחוף אותם בכיוון מסוים — הרי שהדבר מסוכן ואכזרי, והוא מעורר תגובות נגד. תגובות הנגד בבית-ג'ן באה כדי להגן על זכויותיהם ועל אדמותיהם, והיא אולי תוצאה של הלך מחשבה או הרגשה.

ולבסוף, כבוד היושב-ראש, מלים אחדות על רשות שמורות הטבע, זו הדוּאגת לטבע. היום יש לנו מקרה פשוט: עומדים להקים משרדים ל"קול אמריקה" בערבה. הזואולוג הראשי של רשות שמורות הטבע אומר, שהקמת המשרדים תחסל מסע היסטורי, מאז ימי בראשית, של הציפורים הנודדות מאירופה דרומה ובחזרה. מאות אלפי ציפורים נודדות במסלול קבוע — שמורת טבע נדירה שאין כמוה בעולם. והנה, רשות שמורות הטבע אינה משמיעה קול אחד נגד ההרס של התהליך הזואולוגי, הטבעי וההיסטורי הזה. ואתם באים לספר לי, שזה עניין של שמורת טבע? העניין הוא שלערכי יש אדמה, ואתם רוצים שלא תהיה לו אדמה.

היו"ר ד' תיכון:
תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מנחם פרוש, בבקשה, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם ורדיגר.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, קשה מאוד להתחיל ולומר את הדברים שאני רוצה לומר אחרי הדברים ששמענו כעת, אבל אולי זה הסימפטום של כל הבעיה. אינני רוצה לנקוט עמדה לגופו של עניין, על דרישת תושבי בית-ג'ן, על ציונים

כל זה לא עזר לאנשי בית-ג'ן, גם לא ברית הדמים, גם לא השירותים שנתנו. ולא הפראות שבהן משתמשים כל מיני אנשים כדי להגיד שיש ערכים, ויש דרוזים. והשר ארנס אומר: אנחנו רוצים להציע שוויון זכויות לדרוזים. זאת אומרת, להנציח את האיישוויון כלפי כל הערכים, והדרוזים הם משהו מיוחד, אותם מוציאים החוצה. אבל, כאשר צריך להעניק לדרוזים זכות מסוימת, אז אנחנו רואים את ההתנהגות האמיתית, אנחנו רואים איך כל הבלון הזה של ברית הדמים וההערכה המיוחדת לעדה הדרוזית מתפוצץ ברגע.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
ומיהירים לא לוקחים קרקעות?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
לוקחים. אתה יודע מה יש בבית-ג'ן? אני רוצה רק שתקשיב. לבית-ג'ן היו 60,000 ראשי עזים.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
אתה יודע אילו קרקעות לקחו מהמשפחה שלי?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
לקחו מהמשפחה שלך?

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
למה אתה מסכים? יש חוקי הפקעות — — —

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
בוא לא נתחיל להתווכח מי לקח ממי. אני בן הכפר בירוה, גם ממני לקחו את כל הקרקעות והרסו את הבתים. אני לא בא לעשות כאן חשבון פרטי. יש לנו עניין עם בית-ג'ן, בוא נדבר על זה.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
דבר על המקרה הספציפי, ואל תדבר על ברית דמים — — —

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
אז תציע הצעה לגבי הקרקעות שלקחו ממך — מסכן שכמון, אין לך ממה לחיות, אין לך ממה להתפרנס — ותעשה מזה עניין — — —

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
איזה קשר יש לזה עם העניין שאנחנו מדברים בו?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
— — — ואני אתמוך בך. אני אתמוך במסכן הזה שאין לו מה לאכול. אתה משווה את עצמך לאנשי בית-ג'ן, מה? אנשי בית-ג'ן, שהיו להם 60,000 עזים, וכולן אבדו בגלל שמורת הטבע. היו להם אדמות באל-ח'יט, בחולה, היום אין להם אדמות. נשארה להם רק שארית קטנה. אתם יודעים מה חושבים אנשים בבית-ג'ן? אני רוצה להגיד לכם "דוגרי".

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
— — — חפסיק לשטות.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
חשמע. תשתוק בבקשה. אתה רק מדבר.

היו"ר ד' תיכון:
רבותי, חבר הכנסת מיעארי, חבר הכנסת ויינשטיין, הדיון מתוח בלאו הכי, והוא מלווה בגידופים — — —

עוזי לנדאו (הליכוד):
אבל הוא צריך להיות ענייני. צריך לומר דברי טעם, לא צריך לתת לאנשים להסית.

בממשלה "אחר". המנהיגים יוצרים מצב כזה, שאחריהם תהיה ובוהו, חלילה וחלילה, אלה הן לדעתי התוצאות של הממשלה המפורקת, המנוצלת — ליכוי יצרים בנושאים שוליים והפיכתם לנושאים קרדינליים מאוד.

הדין בהצעת האי-אמון הזאת מחייב אותנו לחשוב הנפש, לאן מידרדרים העניינים הפנימיים והחיצוניים של מדינת ישראל.

היור' ד' תיכון:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר, בבקשה.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, סטנדרט הקרקעות באזור הר-מירון והפתרונות המוצעים, וכן האירועים הקשים אשר היינו עדים להם לפני שבוע ימים, נדרמה לי שהפרישיה עדיין לא באה לסיומה, מוכיחים כי, לצערנו הרב, אין ממשלת האחדות מסוגלת במצבה הנוכחי להחליט, להכריע ולבצע בשום נושא העולה על הפרק, והיא נותנת לעוניינים להתגלגל בשיטה של "או הפרץ ימות או הכלב ימות". אני כעונני קורא לממשלה, לראשי שני הגושים הגדולים, המערך והליכוד, לראש הממשלה ולממלא-מקומו, ואעשה זאת בלי נדר בכל דיון: הנני קורא למר שמיר ולמר פרס, ראשי המערך והליכוד: למען השם, הפסיקו את מחול השדים, הפסיקו לנהל שתי ממשלות, חנו לעם מנוחה, ראו את חומרת המצב שנקלענו אליו עקב היתונות המדינה היחידה עם שני ראשים, ונהיינו לצחוק בעיני היהודים והגויים בעולם כולו.

מה שקרה באזור בית-ג'ן הוא בוודאי חמור מאוד, אבל חמור יותר, שלאחר האירועים הקשים שבהם נפצעו 23 שוטרים, אנשי שמורת הטבע ואזרחים דרוזים, ובעוד המדינה סוערת על המעשה הזה, זימן ממלא-מקום ראש הממשלה את עמיתו שרי המערך ואת ראשי העדה הדרוזית, השיח' הישיש והמכובד אמין טריף, ראש המועצה, ונכבדי העדה, ומתוך שיקולים פוליטיים פנים-מפלגתיים מסכס מסמך ובו הבטחות מפליגות, אשר כפי שפורסם בעיתונות אפילו השר נחמקין, שר החקלאות — אשר הוזמן לישיבה כלי לדעת שזו התכנסות מפלגתית — לא היה שלם עמו, וכאשר מר פרס הציע חוק, הציע מר נחמקין תקנות.

רבותי, גורמים במערך הווד, כי ההחלטות שנתקבלו כלשכתו של מר פרס הוחלטו על רקע ההתמודדות עם הליכוד על תמיכת הדרוזים. ובכן, למען כמה אלפי קולות שהגושים הגדולים מתחרים עליהם — לית דין ולית דין בישראל, לאן הגענו, חברי הכנסת? השר ארנס מבטיח את אקריית ובידעם, השר פרס מבטיח את אדמות הר-מירון, והמאבקים הפוליטיים הפנים-מפלגתיים נעשים על גבם של אזרחי ישראל, ולא חשוב אם הם יהודים, דרוזים, ערבים או אחרים.

אין ספק כי לכל אזרחי ישראל יש אהדה, ובצדק, לעדה הדרוזית האמיצה, בשל ברית הדמים וחלקם של הדרוזים בביטחון ישראל ובכל מלחמות ישראל. אכן, יש התייחסות מיוחדת ואוהדת לעדה הדרוזית בישראל, אבל, האם החוק הישראלי ניתן לחלוקה? האם אפשר להסביר כי יומיים אחרי האירועים שבהם נפצעו שוטרים ואזרחים ונשרפו כלי רכב משטרהיים נכנעת הממשלה — כלומר, מחצית מהממשלה — כלי להתחשב בחוק ובסדר הציבורי במדינה? לאנשי שמורות הטבע הוועקים, אשר עי-פיו חוק שומרים על הטבע והנוף שלא ייגזלו, בוודאי אין שיקולים פוליטיים. ובכן, רבותי, לאן הגענו?

להתפרס דווקא בסמוך ליישובם, או על האפשרות למצוא הסדר שיתפרסו במקום סמוך. אני רוצה להצביע בדבר, לאן הידרדר הממשל, כאשר הממשלה מפורקת ומפולגת ואיש אינו מכין את שפת רעהו, וכל אחד רוצה לנצל את החולשות של האחר. תושבי בית-ג'ן ניצלו את ההתפלגות בממשלה, הם ידעו שכיום אנו חיים בתקופה של "איש כל הישר בעיניו יעשה".

בימים כתיקונם אפשר היה לסמוך על שר החקלאות שיפתור את הבעיה; גם כיום אני סומך על שר החקלאות נחמקין. שיהיה אפילו דן יחיד ויסדיר את הבעיה. בימים כתיקונם היה נושא כזה נפתר בוועדת הפנים; גם כיום הייתי סומך על ועדת הפנים, בראשותו של חבר הכנסת שילנסקי. שתמצא את הפתרון. בימים כתיקונם מעלים נושא כזה כהצעה לסדר-היום במליאת הכנסת. ואכן הנושא של בית-ג'ן הועלה לפני שבוע במליאת הכנסת עלי-ידי ארכה מציעים או יותר, אינני זוכר בדיוק. הצעת אי-אמון באה אחרי שמיצו את כל האמצעים. אבל הפעם לא ניסו למצוא את האמצעים הרגילים. הצעדים שנעשו עלי-ידי מי שעשו ועלי-ידי מי שהביאו לכך שהם ייעשו כפי שנעשו — ובדבר אני מגלה טפח ומכסה טפחיים ממה שבלבי על כל מה שהתרחש סביב בית-ג'ן — רק מבליטים יותר ויותר עד כמה הממשלה מפורקת, ומהן ההשפעות של ממשלה מפורקת זאת.

הממשלה מפורקת, ואנשי בית-ג'ן הרשו לעצמם לעשות כאוות נפשם, להתפרס ללא רשות על שטחים, להתנפל על שוטרים ולזעוק ועקות צורמות, שצריכות לעורר בנו מחשבות נוגות, שהדרוזים, שהיה מקובל עלינו שהם אנשים שקטים וידידים, חרגו מן המסגרת. כתוצאה מזה קיבלו אנשי בית-ג'ן סעד מחלק אחד של הממשלה. הדבר המדאיג הוא, שהממשלה המפורקת הזאת ממיתה קלון על השלטון בישראל, על מדינת ישראל.

אמרתי ואני חוזר ואומר: בעבר, בתקופות הקשות ביותר, במצבים המתוחים ביותר שהיו לנו פנימה, הופענו תמיד כממשלה מאוחדת בהצגת עמדותינו כלפי חוץ.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
אנשים שלן עשו אותו דבר, כאשר הרסו ושרפו תחנות אוטובוסים בירושלים, מתוך קנאות.

היור' ד' תיכון:
חבר הכנסת יידן עטשי, אני מבקש ממך שלא להפרע.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

עד כה ראו את אותות הממשלה המפורקת במהלכים המדיניים כלפי חוץ. אנו מתחילים לראות את אותות הממשלה המפורקת גם בנושאי פנים. וגם בנושא הזה, כבעיית הדרוזים, שהיא בעיה מקומית ומצומצמת, מתריפה הבעיה בשל היות הממשלה מפורקת. במהלך הדיון הזה שמענו דברים חמורים מאוד. כעת אנתנו יכולים לראות רק איך זה מתחיל, אבל מי יודע לאן זה יידרדר.

משיקולים כלכליים כלליים התנגדנו בעבר להקדמת הבחירות. ואולם, אם הנושאים מידרדרים כפי שהידרדרו בנושאי חוץ, ואם לוקחים נושא צדדי כנושא בית-ג'ן ומנפחים אותו ומסככים אותו ומפרשים אותו פירושים שונים, אני רואה בראגה רבה את עתיד השלטון במדינה, כאשר כל מי שמעוניין בדבר כלשהו יכול לנצל את המצב המיוחד בממשלה, ואנו עלולים להגיע למצבים שלא נמצא מוצא מהם.

בעבר שיכחו את מפקדי הצבא בישראל שהיו אומרים "אחר". הם צעדו באומץ לחיזית. כיום אומרת גם המנהיגות

— הצעת סיעת התחיה להביע אי אמון לממשלה: הצעת חוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (אבטחת מוסדות חינוך) —

הכפר השקט למאבק אלים, ולורות שנאה בין יהודים לדרוזים ובין הדרוזים למדינת היהודים.

על הממשלה להפסיק לשחק משחקי מפלגתיות, לצנן את האווירה, לאתר את האש, לאמץ את המסקנות של ועדת הפנים, אשר מקובלות — עד כמה שידוע לנו — על שר החקלאות מר נתןמקין האחראי לנושא, ולא לתת יד להירדררות הנושא לתהום.

אני, לצערי, לא אוכל לתת אמון בממשלה הזאת.

הי"ר ד' תיכון:

תודה. רבותי, אנחנו ניגשים להצבעה. מי בעד הצעת סיעת התחיה להביע אי אמון לממשלה? מי נגד?

קריאות:

מי נמנע?

הי"ר ד' תיכון:

מי נמנע?

ה צ כ ה

הצעת סיעת התחיה להביע אי אמון לממשלה בשל סיכומי הפגישה שקיימו ממלא מקום ראש הממשלה שמעון פרס ושרים נוספים עם מועצת ביה"גין לא נתקבלה.

ג. הצעת חוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (אבטחת מוסדות חינוך), התשמ"ז — 1987 *

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

הי"ר ד' תיכון:

למצוא סידורים חלופיים לשמירה בשערים ולפיקוח על מי שנוכחים, יוצאים ומסתובבים ליד מוסדות החינוך. הסידורים החלופיים יכולים לכלול תלמידי בתי-ספר תיכוניים סמוכים או הורים.

שמענו כי בחלק ממוסדות החינוך אין גידור, או שהוא לא תקין, והעניין צריך למצוא את חיקונו.

כסופו של דבר הובהר לנו, כי הנסיבות שהביאו לקביעת התקנות, הנסיבות הביטחוניות, פח"ע — פעילות חבלנית עוינת — למיניה, פגיעות, מטענים שעדיין נמצאו פה ושם בשנה האחרונה באזורים לא-רחוקים מבתי-ספר ומוסדות חינוך — הנסיבות שהביאו לקביעת התקנות טרם השתנו, לצערנו, ועל כן אסור לנו לוותר על תקנות אלה, המאפשרות לקיים את השמירה לפי חוק, ולגייס לצורך זה הורים וכוחות אחרים.

על כן שוכנענו, כאמור, לאשר את הארכת תוקפן של התקנות, כמוצע. לחוק אין הסתייגויות, ואני מבקש מהכנסת לאשר אותו בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

הי"ר ד' תיכון:

תודה. חבר הכנסת בני שליטא, זה חוק שאתה אוהב.

נחמן רז (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):

אבל לא היו הסתייגויות.

הי"ר ד' תיכון:

בסדר, אבל לפחות שיהיה נוכח כאן.

חברי הכנסת, האירועים בהר-מירון, אף שקרו בצורה ספונטנית, היו צפויים מראש. הסכסוך בין אנשי ביה"גין לבין אנשי רשות שמורות הטבע הוא ממושך. כסופו של דבר לא מדובר כאן בכוונה לנשל את הדרוזים מאדמותיהם, אלא בשימור האזור כמסגרת חוק שמורות הטבע. הנושא הועלה בכנסת, נדון בוועדת הפנים, הוועדה דנה בו לעומק והציעה הצעות ופתרונות חיוביים בהחלט גם כלפי העדה הדרוזית ואנשי ביה"גין.

הצדה היא, שכלל העניינים האחרים וגם בנושא זה הממשלה הייתה מודעת לחומרת המצב ולחומר הנפץ הטמון בו, ולא התייחסה לנושא כראוי. על כן הגענו למה שהגענו. לקרב המביש בין המשטרה לאנשי ביה"גין. פתאום נתגלו מצבורי השנאה והוידים, שמצאו את ביטויים בקריאות אנטי-יהודיות, אף-על-פי שהדבר עדיין לא הוכח. אני מאמין שהדבר לא היה על דעת ראשי העדה, כי אין להאשים את הדרוזים באי-נאמנות למדינת ישראל.

ואף-על-פי-כן, רבותי חברי הכנסת, כמדינת חוק אין לעבור על אירועי ביה"גין לסדר-היום. משטרת ישראל צריכה לנהוג כמתפרעים ובחשודים כמתן יד להתפרצויות, אשר לא היה להן תקדים. כפי שהיא נוהגת בכל מפירי החוק. יש גם לבדוק, מי היא היד העלומה אשר הובילה את הקרב, וכן מי הם אלה אשר קראו קריאות והשתמשו בביטויים אנטי-יהודיים, מי הם אלה אשר עוינים את המדינה ועניינים להתסיס את אנשי

רבותי, אנחנו מתקדמים: הצעת חוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (אבטחת מוסדות חינוך), התשמ"ז — 1987. יושב-ראש ועדת החינוך והתרבות יביא את החוק, בבקשה.

נחמן רז (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מתכבד כזה להביא לכנסת לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את החוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (אבטחת מוסדות חינוך), התשמ"ז — 1987. החוק נדון בקריאה ראשונה בכנסת ב-26 ביוני 1987 ולאחר דיון הועבר לוועדת החינוך והתרבות.

זכור, התקנות האלה ראשיתן ב-1974, לאחר האירוע המצער שהיה בבית-הספר כמעלות, כאשר מחבלים פרצו ורצחו חלק מהתלמידים.

הוועדה שמעה את גורמי הביטחון, המשטרה, ועד ההורים הארצי, הסתדרות המורים ומשרד החינוך והתרבות, והחליטה כי יש הצדקה וצורך להאריך את תוקפן של התקנות כפי שמוצע בחוק. חברי הוועדה קיבלו דיווח על מצב האבטחה של מוסדות החינוך, על סריקות הבוקר בחצרות מוסדות החינוך ובמבנים, על תרגול הכניסה והיציאה ממקלטים, על סידורי הכריזה והאזעקה והעזרה הראשונה, על אימוני הנשק למחנכים, על שמירת הכניסות למוסדות וכדומה.

שמענו, כי ועד ההורים מתנגד לשמירת ילדי בתי-הספר היסודיים בשערי מוסדות החינוך. גם לדעת ועדת החינוך יש

חוברת ל"ג, ישיבה שמ"ב

— הצעת חוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (אבטחת מוסדות חינוך):
הצעה לסדר-היום —

בני שליטא (הליכוד):

מדוע לא היו הסתייגויות? בקריאה הראשונה היו הרבה הסתייגויות.

היו"ר ד' תיכון:

נוסח הוועדה אושר בקריאה שנייה. לחוק יש, כאמור, רק שלושה סעיפים.

היו"ר ד' תיכון

חבר הכנסת בני שליטא, בעוד שנייה מצביעים בקריאה שנייה.

אני עובר להצבעה בקריאה שלישית. מי בעד אישור החוק, ירים את ידו? מי נגד?

רבותי, אנחנו ניגשים להצבעה על הצעת החוק בקריאה שנייה. לסעיפים 1 עד 3 אין הסתייגויות. מי לנוסח הוועדה, ירים ידו? מי נגד?

ה צ כ ה

חוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום
(אבטחת מוסדות חינוך), התשמ"ז—1987,
נתקבל.

ה צ כ ה

סעיפים 1—3 נתקבלו.

ד. הצעה לסדר-היום

החלטת מועצת מינהל מקרקעי ישראל הדוחה את החלטת הממשלה
בעניין רפורמה בקרקע המינהל

דרך אגב, החלטות הוועדה נתקבלו פה אחד. בהתחשב בהרכב המגוון של הוועדה, אני חושב שזה הישג לה ולחבריה. צריך לדעת, שהוועדה עסקה בהיבטים השונים של המדיניות הקרקעית. ולא כולם עלו לדיון בממשלה ובמועצת מינהל מקרקעי ישראל. אני רוצה להעיר כאן, שאני משוכנע, סמוך ובטוח, שמעבר לוויכוח על העניין הספציפי — ומייד אוכיר אותו — ייתן השר נחמקין את ידו גם לחבר ועדה וגם כשר החקלאות לתרגום ההמלצות הכלליות האלה לשפת המעשה.

אני רוצה להדגיש שהוועדה, גם בהמלצותיה המינהליות, הנוגעות למינהל, וגם בהמלצותיה על האפשרות של פינוי דיירים מוגנים, נוגעת בבעיות כואבות המעכבות את פיתוח הארץ, רחתי משמע. אני חושב שהדברים שהוועדה אומרת — וגם בכל העניינים האלה נתקבלו החלטותיה פה אחד — על שיחוף המינהל בתכנון, על תכנון לטווח ארוך של חזרות קרקע, על הפיכת המינהל לרשות עצמאית, על חשיבה בטוחי זמן לא רק כמינהל אלא כרשות שתפקידה להבטיח את פיתוחה ושגשוגה של מדינת ישראל, על מחירי הקרקעות העירוניים ותורומתם האפשרית להוזלת הדיור לזוגות צעירים ולתושבי הארץ. הם דברים בעלי חשיבות ציבורית עצומה. אסור בשום פנים ואופן להתעלם מהם.

רצה הגורל, ופרק אחד בהמלצות הוועדה עלה לדיון ציבורי, והוא היה באמת הפרק הדחוף ביותר מבחינת המצוקה הנגרמת לחוכרים, ולדעתי גם למינהל. ברם, לגבי הפרק הזה היתה לדעתי אייבהנה מסוימת, והייתי רוצה שהכנסת תיתן דעתה עליה.

במה דברים אמורים? היום, לפי השיטות המקובלות במינהל מקרקעי ישראל, רכישת קרקע היא דבר נדיר ביותר. החוק מגביל את כמות הרכישה של קרקע עירונית. אומנם הוועדה ממליצה על הגדלת כמות הקרקע העומדת למכירה לציבור בתנאים מסוימים, אבל מקובלת עליה — וגם עלי — העמדה, שרוב הקרקע של המינהל תמשיך להיות קרקע חכורה על-ידי הציבור ולא בכעלות הציבור.

ואולם, החכירה יצרה בעיות ביורוקרטיות, מסחריות וחברתיות קשות ביותר. ראשית, אדם קונה קרקע וחושב שהוא קונה בעלות. הוא אינו מבחין בין סוגי הקרקעות — קרקע

היו"ר ד' תיכון:
רבותי, אנחנו עוברים לסעיף הבא: הצעה לסדר-היום מס' 5882 בנושא "החלטת מועצת מינהל מקרקעי ישראל הדוחה את החלטת הממשלה בעניין רפורמה בקרקע המינהל" — מאת חבר הכנסת אמנון רובינשטיין.

יש לי רק שאלה אחת: בוועדה הזאת השתתף בשעתו כחבר כנסת אריק נחמקין? הכוונה היא לוועדת גולדנברג בכנסת העשירית?

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):
כן, מייד אקרא את שמות חברי הוועדה.

אורה נמיר (המערך):
אדוני היושב-ראש, מי משיב?

היו"ר ד' תיכון:
שר החקלאות.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ב-9 במרס 1982 מינה השר שמחה ארליך ועדה בראשות ד"ר אמנון גולדנברג, כדי לבחון את יעדי המדיניות הקרקעית. הוועדה הזאת, שישבו בה חברים רבים מכל קצוות הקשת הפוליטית והמגזרית החברתית, שמעה מומחים רבים, קיבלה תזכירים מכל הגופים המעוניינים, ואני חושב שהיא עשתה עבודה יוצאת מן הכלל. השר נחמקין, שהיה חבר הוועדה, שיבח במכתב מ-23 ביוני 1985 את הוועדה על עבודתה וכינה אותה "מעמיקה ויסודית", ואני מצטרף בכל הכבוד לדבריו.

חברי הוועדה, שבראשה עמד, כאמור, המשפטן ד"ר אמנון גולדנברג, היו מלכתחילה העורך-דין דב ברזילי, העורכת-דין רות טובי, העורך-דין אורי מקוב, מר אריה נחמקין, פרופסור שמואל פוהורילס, ד"ר חיים צבן, מר שלמה רייזמן, האדריכל אברהם יסקי, האינג'ינר דוד שטון, מר מאיר שמיר והעורך-דין כן-ציון לוונטל. לאחר אירועים שונים התחלפו חברים והצטרפו חברים לועדה.

אני חושב שכל מי שהתעמק בנושא יודע שהוועדה, שישבה על המדוכה שלוש שנים תמימות, אספה חומר, שמעה עדויות ועבדה בשטח, הוציאה מתחת ידיה דוח חשוב, מעמיק, ובעיקר שימושי.

חינוי, כמו שחרור האזור מחלונות בבניין קרטיה קשה ושחרור המינהל מהבניין קרטיה של עצמו, יסוכל בגלל השערה, ספקולציה מסוג זה, בייחוד כאשר ועדת גולדנברג נתנה דעתה על בעיה זאת והציעה הצעות מעשיות שנחקלו פה-אחד — וד"ר גולדנברג עצמו הוא מומחה גדול לענייני קרקעות — כדי למנוע את הסכנה של העברת קרקע לגורמים עוינים. משום כך, אומרים לנו שכל חושבי הארץ, כשהם חוכרים קרקע מהמינהל, צריכים להמשיך להיות תלויים בכל המערכת הבניין קרטיה הכלכלית-אפשרית הזאת.

במאמר מוסגר אני רוצה לומר, שלא היה ביקור שלי כשר התקשורת בעיירת פיתוח, שבו לא היו טענות נגד הבניין קרטיה של מינהל מקרקעי ישראל. מצפון ועד דרום, מקריית-שמונה ועד אופקים ועד ירוחם — בכל מקום שמעתי את הטענות האלה. האמינו לי שאני מכבר מאוד את מינהל מקרקעי ישראל. אנשיו ממלאים את תפקידם, אבל כשהם צריכים לעמוד בפניו אין סוף חכירות המחודשות חדשות לבקרים. בפני הטיפול בדמי חכירה, דמי היתר ודמי הסכמה, ללא שום חקיקה מוסדרת — המשימה קשה גנושא. משום כך, המלצות הוועדה הזאת הן גם לטובת המינהל.

אשר לחשש מפני העברת קרקעות המינהל — לא קרקעות הקרן-הקיימת, שלגביהן יש הסדר אחר לגמרי — לאזרחי ישראל, אינני מקבל בשום פנים ואופן את האפליה הזאת. אני גם משוכנע ששר החקלאות שותף לעמדתו. מה החשש היחיד שנוחר? נוחר החשש שמא המלצות ועדת-גולדנברג להעניק זכות חכירה מהיונה בשיעור של 99% תתפרש על-ידי בית-משפט כמקנה בעלות, ואז אותן ערובות שהוועדה מציעה לא יתפסו. כמשפטן אינני שותף לחשש הזה, אבל אני חייב לכופף את דעתי בפני דעתם של אחרים.

כיוון שהחשש הזה התקבל גם על-ידי שר החקלאות, יש לי הצעה פשוטה — אני כבר מסיים, אדוני היושב-ראש, הצעתי פשוטה לחלוטין, ואני מבין שגם שר החקלאות העלה אותה, ואני חושב שהנסת חייבת להיות שמערכת לא רק כהיבט הזה, אלא בכל עידי המדיניות הקרקעית בכלל. ההצעה פשוטה: נשאיר את אחוזי ההיוון כפי שהם היום, 91% — אולי אפשר להגדיל אותם ל-95% — ואת השחרור מהחלונות הבניין קרטיה נותיר על-פי המלצות הוועדה. כך נסלק גם את אחרון החששות, שמא תהיה קניינית בעלות, והמינהל לא יוכל עוד לשלוט בקרקעות שלו, וגם נקבל את הטוב שבהמלצות האלה, וכפי שאמרת, המלצות אלה טובות גם לאזרחים וגם למינהל עצמו.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. ישיב שר החקלאות.

שר החקלאות א' נחמקין:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, למען הדיוק אציין כמה פרטים, ואני מבין מחברי הכנסת המעטים הנוכחים פה להקשיב, אם הם רק יכולים, כי לדעתי הנושא רציני מאוד. אין מדובר באיזה חוק שולי, שרוצים לשפר, לשנות ולקדם אותו. לדעתי, חוק זה עוסק באחת הבציות החשובות והבסיסיות של מדינת ישראל.

בהיותי חבר הכנסת הייתי חבר ועדה שמינה שר החקלאות דאז, מר ארליך, וזכורנו לברכה. על הוועדה היה לעסוק במטריה כולה: האם קרקעות המדינה יימכרו או ימשיכו להימסר בחכירה, שינויים במתן הקרקעות, במחירן, בסטטוס שלהן וכו'. על שולחני הונחה לפני זמן רב ואחרי כשלוש שנות עבודה חוברת העוסקת בנושא זה. סעיף אחד: העולה לריון

פרטית או קרקע בחכירה ממינהל מקרקעי ישראל. לאחר מכן נודע לו, שזכותו על הקרקע מאוד מאוד מוגבלת, ועליו לשלם לא רק דמי חכירה שנתיים בסכומים מגוונים על-פי הרוב ומשתנים לפי האדם, אלא הוא גם צפוי לחשלום דמי הסכמה ודמי היתר וכיצא באלה צורות, שרק מגדילות בבניין קרטיה ומכפיפות את האזרח לפקידים, שאין בידם הנחיות מכוח חוק כתוב אלא רק הנחיות פנימיות המשתנות חדשות לבקרים.

מי שמכיר את הנושא הזה אינו יודע ממה להתפלץ קודם: מגביית דמי החכירה הסמליים, שתהליך גבייתם יקר כאלפי אחוזים מהתמורה המתקבלת, או מהעובדה שאדם קונה קרקע והוא לא יודע שכתוך עשר שנים יסתיים מועד החכירה, משום שהקרקע מוכרת ל-49 שנים. הוא בא, קונה קרקע, קונה בית, קונה דירה, ולא יודע שמקץ עשר, שמונה או שבע שנים הוא צפוי לביטול החכירה או לא-יחידושה.

מה הצעה הוועדה כראשותו של המשפטן ד"ר אמנון גולדנברג? היא הציעה הצעה פשוטה לחלוטין: לשמור על האינטרס של המדינה כך שהקרקע הזאת לא תוכל להיות מועברת לזרים, רבותי, כשאני אומר "זרים", אני מתכוון אך ורק לאזרחים זרים ולארגונים עוינים, ובשום פנים ואופן איני מקבל ואני מתקומם נגד מי שכולל במונח "זרים" גם את אזרחי ישראל.

שבח ויס (המצרף):

ואם יהודי מתוך לארץ, יהודי שהוא אזרח אמריקני רוצה לקנות קרקע בישראל ל"קרן הקיימת" שלו לשנים הבאות?

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

אין איסור על זרים לקנות קרקע מהמינהל. למינהל יש שיקול דעת, והמלצות הוועדה שומרות על שיקול הדעת בשתי דרכים: קודם כול ניתנת למינהל זכות הסיבוב הראשונה למכור קרקע לאחר. אם כך, הוא הראשון שיכול לקנות קרקע; שנית, המינהל — כשם שהוא עושה זאת גם היום — יכול לסרב למכור קרקע לגופים עוינים או לאזרחים של מדינות עוינות או לאזרחים שהם כסות לארגונים עוינים.

אני רוצה לומר דבר אחד: אני תומך בגישה הזאת, וודאי שלא הייתי רוצה לראות, חלילה, שקרקע עוברת לגורמים עוינים. אבל אני שומע וקראתי בפרוטוקולים של מועצת מינהל מקרקעי ישראל על גורמים הממומנים על-ידי אש"ף וסעודיה העומדים להשקיע מיליארדים ברכישת קרקעות. עם כל הכבוד, אני כופר מכול וכול בהערכות האלה. שאינן מבוססות על הערכות של גורמים מודיעיניים. עם כל הכבוד למשרד המשפטים, אינני יודע מניין יש לו המידע הזה. לו רצו גורמים אלה לרכוש קרקעות, אלה היו ממתניזים לרוח ועדת-גולדנברג ולא היו משקיעים את כספם בקרקעות המינהל, אלא היו קונים לפני זמן רב את הרכוש הפרטי במדינה. הם אינם עושים זאת, משום שאין להם מיליארדים עודפים, והם לא ישקיעו במדינת ישראל כשהכסף שלהם נכנס לכאן והרכוש כפוף לחוקי המדינה. את כל זה אני אומר במאמר מוסגר, משום שהשאלה אינה צריכה לעלות כאן.

אני מוכרח לומר, שאני מתקומם כל-כולי נגד כל האימפליקציות של חלק מהדברים שנאמרו בפני מועצת מינהל מקרקעי ישראל. עם כל הכבוד, אני רוצה לומר שאין זה עניינו של משרד המשפטים. אם יש לאש"ף מיליארדים, יבואו בבקשה איש המודיעין או איש השב"כ ויאמרו לנו אם סכנה זאת בכלל קיימת.

מה שאני יכול לקבל בשום פנים ואופן הוא, שרבר כל כך

שר החקלאות א' נחמקין:

סליחה. וזאת אמרתי: כל המומחים שהתייעצנו אתם בסימפוזיון ארוך מאוד הודיעו, שהאחד הזה לא יעמוד בשום מבחן משפטי. לכן הצענו — וכך יהיו עסקים טובים פחות למדינה, אבל זה פותר את הבעיה — שבמקום 99% יהיו 91%, עם אותם תנאים, אדם ישלם פעם אחת 91%. 9% יישארו בידי המדינה — — —

היו"ר ד' תיכון:

אבל זו הצעה של חבר הכנסת רובינשטיין.

שר החקלאות א' נחמקין:

לא, סליחה, זו לא הצעה של חבר הכנסת רובינשטיין, זו הצעה שלי, שלפני זה אני אמרתי לו — — —

היו"ר ד' תיכון:

הוא העלה זאת כאן.

שר החקלאות א' נחמקין:

סליחה. אני אבהיר. אמרתי לו שאם הוא יצטרף להצעה לא תהיה לי התנגדות להעברת הנושא לדיון בוועדה. אם הוא יתקן — לא תהיה לנו בעיה. אם הוא לא יתקן — אבקש להוריד את הצעתו מסדר-היום. הוא אמר לפרוטוקול: בין 91% ל-95% — לא. 91% — אחרי בידור. אם הוא מצטרף לרעיון ומתקן את הפרוטוקול ואומר 91% — בבקשה. אם הוא לא מצטרף — — —

הרשע מצא (הליכוד):

הוא מסכים ל-91%.

שר החקלאות א' נחמקין:

הוא צריך לומר לפרוטוקול, לא אני.

לאילו ועדה?

הרשע מצא (הליכוד):

ועדת הכספים.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת מצא, הורא להירגע. חבר הכנסת רובינשטיין, השר שאל אותך שאלה. למען הפרוטוקול, האם אתה מסכים, כי אז הוא יאמר לנו מה בכוונתו לעשות עם ההצעה שלך.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

אני מסכים.

היו"ר ד' תיכון:

אולי תפרט, כי יש כאן עניין של אתוידם.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

אני מסכים, שהמלה 95% תימחק מהפרוטוקול.

היו"ר ד' תיכון:

תודה רבה.

שר החקלאות א' נחמקין:

אסביר למען חברי הכנסת: כאשר העלינו את הנושא, דנו והצבענו במוסד המשותף של 50% הקרן-הקיימת ו-50% באי-כוח הציבור והממשלה. למעט חבר אחד — אנא, תשומת לב — ושניים נמנעים, כולם הצביעו נגד ההצעה של 99% והצטרפו לרעיון של 91%, מתוך חשש וזהירות.

פסח גרופר (הליכוד):

אולי תספר את האמת — שהכרחת את כולם להצביע, למה הצביעו כולם פה-אחד?

בממשלה על-ידי שר החקשורות דאז וחבר הכנסת דהיום אמנון רובינשטיין. סעיף זה הוא סעיף אחד מני רבים בחוברת, העוסק במכירת הקרקע בשיכון רווי במקום חכירה דהיום. הנושא הועבר לוועדה. יושב-ראש הוועדה היה מי שהוא היום שר האוצר, וסיכמנו שניתן לסעיף זה יד בתנאי שתיפתר הבעיה של מכירה לזרים, ואני מדגיש וחוזר ומדגיש: מכירה לזרים. אני מזוהר, כי מדינת ישראל חייבת לנקוט זהירות בנוגע למכירה לזרים.

ואולם, בעיה זו אינה יכולה לבוא על פתרונה. התברר שהחוק בנושא זה הוקמא בכנסת, כי אין לו פתרון, יש בו קושי. ההצעה בסעיף הזה הייתה עוברת בממשלה, לו התקיים דיון — וביקשתי לאפשר לי לקיים את הדיון כמזעזע מקרקעי ישראל. מוסד זה משותף לממשלה ישראל ולקרן-הקיימת לישראל. לכל אחד מהם יש במוסד זה 50% של חברים בעלי זכות הצבעה. זה המוסד הממונה על המדיניות, על התקנות ועל החוקים לגבי המקרקעין או הקרקע השייכים למדינה ולקרן-הקיימת.

לאחר שקיימנו דיון — נדמה לי שלא היה כמוהו במינהל — עם סימפוזיון ארוך מאוד, עם כמה יודעי דין ומשפט מתמחים בנושא זה, המסקנה הייתה, שהסעיף הזה, המציע מסירה ב-99% — חברת הכנסת סולודר, כדאי לך להקשיב חמש דקות, תאמיני לי, להשכלתך — — —

היו"ר ד' תיכון:

זה רק בדירות רוויות?

שר החקלאות א' נחמקין:

כן.

היו"ר ד' תיכון:

דירות שיכון.

שר החקלאות א' נחמקין:

כן. אמרו שם למסור את הקרקע השייכת לדירות ב-99%, ואז לא לגבות לא דמי הסכמה, לא דמי היתר ולא דמי רישום, אלא בשעת מכירה צריכים אישור, הוואל למינהל נשאר אחוז.

אחרי שקיימנו דיון ארוך מאוד, חברים נכבדים, הגענו למסקנה, שאם יוכל בעל דירה למכור אותה בלי אישור המינהל, יש סכנה אמיתית שקרקעות המדינה תועברנה לזרים.

אני מבקש להדגיש, אני יודע שלא כולם מבינים ומכירים את המטריה — אני הייתי שותף, אפילו שותף נלהב, לרצון לגמור עם הביורוקרטיה ועם הסבל שנגרם לאזרחים, שכן לעתים יש להם תחושה שהדירה לא שלהם; ולכל שינוי מרפסת בזמן מכירה, או בכניסה נוספת, הם צריכים לקבל אישור מהמינהל. בכל שנה הם משלמים דמי חכירה, בזמן שזו מוכרים הם צריכים לשלם דמי הסכמה. אני חושב שזה בלתי אפשרי, זה מסורבל, זה מציק וזה מיותר. אך יש תנאי אחד — ולא להא לה שדואגים למדינת ישראל לאורך זמן אומר: זכרו כמה אנחנו עוסקים, אסור שייצוד מצב שבו תימכר דירה לזרים ולא נוכל למנוע זאת.

לכן, לאחר בדיקה דיון הגשתי הצעה — אנחנו מציעים שבעל דירה לא יצטרך לשלם לא דמי הסכמה, לא דמי היתר ולא שום תשלום אחר, למעט התשלום המהוון בזמן הבנייה או הקנייה, ולמעט אישור בזמן מכירה, כדי שיהיה לנו פיקוח למי מוכרים.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

גם הוועדה מציעה זאת.

- שר החקלאות א' נחמקין:
למה?
- פסח גרופר (הליכוד):
מפני שאתה צעקת, אתה אמרת ואתה הורית לכל האנשים
- שר החקלאות א' נחמקין:
אתה היית שם?
- פסח גרופר (הליכוד):
אני לא הייתי שם.
- שר החקלאות א' נחמקין:
אז איך אתה יודע?
- פסח גרופר (הליכוד):
החברים סיפרו.
- שר החקלאות א' נחמקין:
מי זה? החברים מהליכוד שיושבים שם חוששים מפני?
- פסח גרופר (הליכוד):
החברים שלך ספרו לי.
- שר החקלאות א' נחמקין:
מי?
- פסח גרופר (הליכוד):
אתן לך דיווחשבון.
- הי"ר ד' תיכון:
רבותי, חבר הכנסת פסח גרופר, אדוני השר, אני מבקש ממך שלא לענות.
- שר החקלאות א' נחמקין:
אני לא רוצה ממך דיווחשבון. את הסגנון שלך למדת, ואני לא רוצה ממך דיווחשבון.
- פסח גרופר (הליכוד):
אתה חושב כך, אתה לא יודע מה חושבים עליך כמדינה.
- הי"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת פסח גרופר, אני קורא אותך לסדר.
- שר החקלאות א' נחמקין:
אני חושב כך, תוכיח אחרת.
- הי"ר ד' תיכון:
רבותי, שני שרי החקלאות, חבר הכנסת פסח גרופר, אם יש לך הצעה אחרת, תיגש ותירשם, אבל לא מקובלות עלי הצעות הללו בין שני שרי החקלאות — אחד לשעבר ואחד הנוכחי. אני חוזר ואומר לשניהם: בבקשה, ישפרו את היחסים ביניהם.
- שר החקלאות א' נחמקין:
אין דבר, אנחנו נתרגל. הרי ראיתי את ההילוך בפרחודור ואני גם מכיר את הסיבות, אבל אני לא ארד לרמה הזאת.
- אני חוזר, לא רק כלי לחץ, בלחץ עלי, כולם, למעט אחד ושני נמנעים, הצביעו נגד ה-99%, ונשארו נאומים שאפילו לא נעמו לי: בעד 91%, בעד להכטיח שלא ישתנה, בעד להכטיח שהאדמה תישאר בידי המינהל ולא תינתן לזרים, כי יש תהליך נורא בארץ הזאת.
- לכן, אם הסכמנו עם המציע שהוא מצטרף להצעתנו ל-91% — אין לי שום התנגדות להעביר את הנושא לדיון בוועדה. אני מבקש לדעת איזו ועדה.
- היושע מצא (הליכוד):
כפי שוועדת הכנסת חקבע.
- פסח גרופר (הליכוד):
ועדת הכספים.
- שר החקלאות א' נחמקין:
סליחה. אין לזה שום קשר עם ועדת הכספים; שום קשר שבעולם.
- שכח וייס (המערך):
ועדת הכלכלה.
- הי"ר ד' תיכון:
אדוני השר, מאחר שיש הצעות מספר — ועדת הכנסת היא שתקבע. זה הפתרון.
- שר החקלאות א' נחמקין:
בבקשה.
- הי"ר ד' תיכון:
תודה. רשות להצעה אחרת לחבר הכנסת בני שליטא, בבקשה.
- שר החקלאות א' נחמקין:
— — —
- שכח וייס (המערך):
אדוני היושב-ראש, אולי אפשר להעיר, שנוצר היום תקדים חיובי מאוד, כאשר השר שהשיב ביקש תיקון ממגיש ההצעה והסכים להעביר אותה לוועדה. זה פרודוקטיבי מאוד
- הי"ר ד' תיכון:
תודה. אני גם אסכם זאת, מפני שאת הפרוטוקול איננו יכולים לתקן. לכן, צריך להיות ברור, שהכוונה ל-91% — חזו הצעתו של חבר הכנסת רובינשטיין.
- אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):
אף לא שבריר של אחוז יותר מזה.
- הי"ר ד' תיכון:
תודה רבה. חבר הכנסת שליטא, בבקשה.
- בני שליטא (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אדוני השר, הצעתך ל-91% ולהשאיר אותם 9% דומה לאותו אדם שהחליט להוציא את כל השניים מהפה כדי לשים שיניים תוחכות, אבל שן אחת הוא ככל זאת השאיר בשביל כאב שיניים, שיהיה.
- אפרים שלום (המערך):
בשביל כתר.
- בני שליטא (הליכוד):
אדוני השר, ישבה מועצה, אני לא רוצה להגיד מועצת חכמים, אבל ישבו שם אנשים בעלי ניסיון.
- הי"ר ד' תיכון:
מועצת מקרקעי ישראל.
- בני שליטא (הליכוד):
ישבה מועצת מקרקעי ישראל וחשבה, איך ללכת לקראת האזרח לאחר הניסיון המצטבר של הביורוקרטיה הסבוכה כארץ. היא חשבה והחליטה גם לגבי הפרט, גם לגבי זכויות האזרח, גם לגבי הקדמה. והנה, בא אדוני שר החקלאות, ובניגוד להחלטת ממשלה שהיתה קודם לכן החזיר את כל

בני שליטא (הליכוד):

היתה לי ברירה? הרי רציתי לעלות לדבר. מה אתה רוצה ממני?

היור"ר ד' תיכון:
הבנו.

בני שליטא (הליכוד):

על כל פנים, אני מציע שלא נלך אחרי שיטות ביורוקרטיות שפשטו את הרגל בהתיישבות ובהרכבה מאוד מקומות אחרים. כואו נקל. אינני יודע, יכול להיות שצריך 98% ו-97%. אינני יודע. נחשוב ביחד, נמצא דרך שהזאב יהיה שבע והכבשה חישאר שלמה, כלומר, לא ימכרו את הקרקע לזרים ועם זה תבוטל התלות. תודה רבה.

היור"ר ד' תיכון:

רבתי, לכל אלה שציעו הצעות אחרות, יש מגבלה של שלוש דקות. נא להקפיד.

חבר הכנסת אמנון רובינשטיין, האם אתה מסכים להעביר את ההצעה לאחת מן הוועדות?

אמנון רובינשטיין (שיני — מפלגת המרכז):
מסכים.

היור"ר ד' תיכון:

רבתי, מי בעד העברת ההצעה לוועדה?

שר החקלאות א' נחמקין:

סליחה, הצעה לסדר ההצבעה: אמרת שתחזור למען הפרוטוקול על הסיכום, כדי שלא תהיה אי-הבנה.

היור"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת רובינשטיין יחזור. אני כבר חזרתי, לא שמעת. בבקשה, חבר הכנסת רובינשטיין.

אמנון רובינשטיין (שיני — מפלגת המרכז):

אני חוזר ואומר, שהצעתי מעל הדוכן שהוועדה תעסוק בהצעה, בין השאר על סמך ההנחה שההיוון יהיה 91%.

היור"ר ד' תיכון:

הרשה לי, אדוני השר, לומר לך: משעוברת ההצעה לוועדה, הכול פתוח.

שר החקלאות א' נחמקין:
זה לא שייך.

היור"ר ד' תיכון:

בסדר. אני רוצה רק שתבין שאין לזה משמעות רבה.

רבתי, אני מעמיד להצבעה את העברת ההצעה לוועדה.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הנושא לריון בוועדה
שתקבע ועדת הכנסת נתקבלה.

ה. הצעה לסדר-היום

נטישת תושבים את יישובי הגליל

5981, בנושא: נטישת תושבים את יישובי הגליל. בבקשה, חבר הכנסת צבן.

היור"ר ד' תיכון:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצעה הכאה בסדר-היום, מס'

הגלגל אחורנית. אני אומר לך, אדוני שר החקלאות, שאתה קובע את זה על-פי השקפת עולמך. חזו אותה השקפת עולם שהביאה עכשיו להתמוטטות במושבים בגלל תלות יתר, ביורוקרטיית יתר וסרבול יתר. מה שקרה כתוצאה ממושבים קורה היום לאורח הקטן, הנשחק בטחנות הממסד, ובשביל כל דבר קטן — דמי הסכמה, דמי רישום, היתרים למיניהם — עליו לפנות למינהל ולהיות תלוי בו.

שר החקלאות א' נחמקין:

החלטת בכל תנאי — — —

בני שליטא (הליכוד):

אני אספר לך, אדוני השר, ואני אשוחח אתך בהזדמנות אחרת. פונים אלי אנשים הרוצים לבנות את ביתם. האמן לי, מדובר בציונים טובים, הרוצים לבנות ביישובי ספר, ביישובי פיתוח. הם לא יכולים לבנות, מפני שהמינהל לא נותן להם היתרים בגלל סירבולים כאלה ואחרים. הם לא מקבלים משכנתה ממשרד השיכון.

שר החקלאות א' נחמקין:

אז מה יהיה מחר?

בני שליטא (הליכוד):

התלות הזאת של האיש הקטן, של האזרח, במינהל חמורה ביותר.

שר החקלאות א' נחמקין:

אתה לא יודע מה שאתה מדבר.

בני שליטא (הליכוד):

אני מסכים אתך, אדוני השר, שלא צריך למכור קרקעות מדינה לזרים. אבל האם אין שיטה אחרת למנוע זאת? אין דרך אחרת? זו הדרך, להשאיר את האזרח כשהוא תלוי במינהל תלות נוראה כזאת?

בא חבר הכנסת רובינשטיין — ואיני שש תמיד לקראת ההצעות שלו, אבל הוא בא ורוצה ללכת לקראת האזרח הקטן, רוצה ללכת לקראת הוד מעלתו האזרח, להקל עליו את מבוכי השלטון והסרבול. מה רע בכך? מדוע לאסור את ההיוון? מדוע לא למנוע את ההורעות האלה אחת לשנה? בשביל כל דבר, בשביל כל מסמך עליו לבקש מכס היתרים ולכואב למשרדים, זה פשוט מין תפיסת עולם שכזאת; איזה מין כוונה לשמר תלות מתמדת, ובתוך כך האזרח נשחק בין גלגלי המוסדות. הדבר חמור מאין כמוהו.

לכן אני מציע, אדוני השר, כוא נחשוב שוב בוועדה — — —

היור"ר ד' תיכון:

אתה יכול רק להציע להסיר.

בני שליטא (הליכוד):

אין לי ברירה, אני מציע להסיר, אבל אני רוצה שהעניין הזה ילובן.

שר החקלאות א' נחמקין:

אני מסיר.

רמת חיים פירושה רמת שוכר. צריך לומר זאת דווקא בימים אלה, כאשר מתנהל המשא-ומתן על הסכמי השכר. המדיניות הכלכלית של הממשלה, שלוחצת את השוכר כלפי מטה, איננה רק מדיניות שנוקת החברתיים הם חמורים, אלא היא, לדעתי, מדיניות שנוקת הכלכליים חמורים לא פחות, כי היא בולמת את ההתפתחות הנכונה של המשק. ואשר להשלכות שלה על הנושא שאנחנו דנים בו — כאן היא מדיניות הרסנית. מי שיבדוק את הנתונים של השוכר בערי הפיתוח ילמד זאת.

הוא הדין ברמת הייצור וברמת החיים במגזר החקלאי. כולנו שקועים במשבר הקשה של המושבים, וכואבים את הכאב של מגורים אחרים, כמו התנועה הקיבוצית, כאשר אנחנו יודעים ששאלת הריבית הפכה לשאלה הכואבת ביותר בתחום זה.

לא נתמודד עם הכעיה אם לא נפתור את כעיות החינוך והבריאות, במיוחד החינוך. הנתונים לגבי הישגי החינוך בצפון הארץ בהשוואה לממוצע הארצי הם נתונים קשים, אם הממוצע הארצי אומר, שאנשים שהשכלתם עולה על 13 שנות לימוד, משקלם 22% באוכלוסייה, בערי הפיתוח בצפון הם מהווים 14%. אם אנשים חסרי השכלה מספקת, עד ארבע שנות לימוד, מהווים בממוצע ארצי 11%. בערי הפיתוח בצפון מספרם מגיע ללמעלה מ-15%. דברים דומים צריכים לעמוד לנגד עינינו כאשר מדובר על תחום השיכון, הפעילות של הרשויות המקומיות והתיאום בין המשרדים.

אחד הגורמים העומדים ברקע, אדוני היושב-ראש — דובר לא יעזור — הוא סדרי עדיפויות משובשים. כאשר אנחנו אומרים, שהעדפתם את יהודה ושומרון על פני ערי הפיתוח בגליל ובנגב, אתם מתכחשים לזה ואומרים שאין סתירה בין הדברים, ואז בא חבר הכנסת יובל נאמן, ומעל לרוכן הזה מציג נתון שלא שמו לב אליו מספיק בכנסת, כי לאיש מהאופוזיציה לא היה הנתון הזה. הוא מסר שבשנתיים שבין 1 באוגוסט 1982 עד 14 בספטמבר 1984 הליטה הממשלה על הקמת 82 יישובים, ומהם הוקמו 55. הוא לא זכר אם שישה או שבעה מהם הוקמו בגליל או בנגב, וכל היתר — ביהודה ובשומרון ובגבול רצועת-עזה. אתם אומרים שאין קשר בין הדברים, אבל, כאשר לוקחים את נתוני החינוך ומשווים הוצאה לנפש, הרי בגוש-עציון הסכום הוא 320 ש"ח, בשומרון — 405, בהר-חרון — 1,114, בראש-פינה — 69, בשלומי — 68, וכשאתה הולך אל היישובים הקטנים, ואני יודע שתיכף יטענו לעומתי: ומה המצב בקיבוצים וכמושבים? במטה-יהודה הסכום הוא 177 ש"ח, בגלל כיתות הלימוד הקטנות, יותר מאשר בראש-פינה ובשלומי, אבל זאת בגלל הממדים הקטנים. אך עדיין הפער איננו מגיע לרמה של גוש-עציון, שומרון והר-חרון.

אני רוצה להדגיש היבט נוסף. אנחנו מדברים על פיתוח הגליל לטובת כל תושביו בני שני העמים. נטישת תושבים מקריית-שמונה, מחצור או ממעלות, או ממושבים וקיבוצים, איננה לטובת התושבים הערבים והדרוזים באזור הזה. מה שיפעל לטובת שני העמים הוא קידום השוויון באזור, פיתוח משותף, חינוך השותפות, עקירת העיונות, הנמכת חומות הניכור. מפני שכאשר היחסים ההדדיים בין תושבי הגליל היהודים, הערבים והדרוזים יהיו תקינים יותר, כוח המשכית שלו יגבר, וכדי שהיחסים יהיו תקינים יותר אנחנו מוכרחים להתמודד עם בעיות של אי-שוויון וקיפוח.

בסיס דברי אתייחס בכמה משפטים לדין הקודם: יש

יאייר צבן (מפ"ס):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לאחרונה שמענו כמה פעמים, גם מעל דוכן זה, הן מחברי כנסת והן משרים, נתונים שונים ומשונים, ובחלקם סותרים ומנוגדים, על מאזן ההגירה ביישובי הגליל, ביישובי הצפון. לפני ימים אחדים היינו עדים לפרסומים בעיתונים, שהצביעו על נטישת אלפי תושבים את יישובי הצפון. אני מקווה מאוד, ששר החקלאות, ששייב לנו בשם הממשלה הזאת, יציג לפנינו נתונים בדקים ומוסמכים.

בינתיים, לא היתה לי ברירה אלא לפנות לשנתון של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. אני נוטל מתוכו את נפת צפת לדוגמה, מפני שכבר שנפת צפת היא בגליל העליון. אני רואה שכנפת צפת היו ב-1976 60,000 תושבים. באזור הזה יש ריבוי טבעי של 2.5%, כלומר הוספת של 1,400 נפש כל שנה. בסוף 1985 היו צריכים להיות בה 75,000 נפש. נוסף על כך התיישבו בתקופה הזאת כנפה אנשים ממחוזות אחרים, כ-6,200 תושבים. משמע, בסוף 1985 היו יכולים להיות כנפה הזאת 82,000 נפש. ברם, בפועל היו בה בסוף 1985 רק 69,000 נפש. אם כן, 13,000 נפש פחות מן המצופה. הנתונים הרשמיים בשנתון מצביעים על נטישה — כנפה הזאת כלכד — של בין 9,500 ל-10,000 נפש בשנים האמורות, אבל נראה שהנתונים אינם מכסים את כל תופעת הנטישה.

אדוני היושב-ראש, אני חושב שאנחנו צריכים לעמוד על הגורמים השונים המביאים למצב הזה של חוסר יכולת לא רק להתגבר ולחזק את היישוב בגליל, אלא לתופעות מדאגות הפוכות. רק עליידי הצבעה על הגורמים יהיה לנו סיכוי כלשהו לדעת באיזו דרך נוכל להתמודד כדי לשנות את כיוון התפתחות הדברים.

אין זה סוד, שאחד הגורמים העיקריים הוא הלחץ הביטחוני. אנחנו יודעים שללחץ הביטחוני יש, בסופו של חשבון, רק תשובה אחת, והיא: הסדר של שלום שיסיר את האיומים של הטרור, שיפיג את המתח הביטחוני הקיים באזור הזה. עד אז איננו פטורים מהנכרת הסדרי הביטחון באזור הזה, שמטרתם להעניק תחושה מרבית של ביטחון. אנחנו מודעים למה שעבר על האזור הזה מכחינה זאת בשנים האחרונות.

גורם שני, והוא כבר יותר כשליטתנו, הוא רמת התעסוקה ורמת החיים במגזר העירוני, כערי הפיתוח ובערים שבאזור. הדבר הראשון שצריך לעמוד לנגד עינינו הוא יצירת מקומות תעסוקה. אנחנו יודעים שחרף כל הדיבורים, ההמוניים והפזמונים על עידוד הפיתוח בערי הפיתוח מבחינה תעסוקתית — ואני הצגתי את הנתונים האלה בפני הכנסת — במשך חמש שנים, בין סוף שנת 1981 לסוף שנת 1986, לא זו בלבד שלא גדל מספר העובדים במפעלי תעשייה כערי הפיתוח, אלא הוא ירד בכמה אלפים.

אני חוזר ומסתמך על צוות המחקר של המרכז לחקר התיישבות כפרית ועירונית, שאמר לנו כי מי שרוצה להבטיח מאזן הגירה חיובי כערי הפיתוח, אל ישלה את עצמו שהתעסוקה כשלעצמה תפתור את הבעיה. התעסוקה היא בעיה, ואנחנו יודעים שעומס האבטלה על ערי הפיתוח היה כדרך כלל פי שלושה או ארבעה מעומס האבטלה הרגיל, אבל הבעיה איננה מתמצית בתעסוקה. הגורם שאובחן במחקר הזה — והוא מחקר משכנע מאוד — הגורם היחיד המהותי שקובע אם אנשים יגיעו לערי הפיתוח או לא יגיעו לשם, לערי פיתוח בדרום או בצפון, הוא רמת החיים, ואם לא נבטיח רמת חיים הוגנת יותר, טובה יותר, לא נוכל להתמודד עם הבעיה של מאזן הגירה שלילי.

ואני חושש מאוד שהממשלה הזאת איננה מסוגלת לבצע אותה.

היו"ר ד' תיכון:

לאחר ששמענו את ה"אני מאמין" של חבר הכנסת יאיר צבן בתחומים רבים, אנחנו עוברים לנושא הכא — היישובים בבקעה ובגולן.

יאיר צבן (מפ"ס):

יורשה לי להעיר, שאין זה מקובל שהיושב-ראש נותן מחמאות כאלה — —

היו"ר ד' תיכון:

תיכניות.

יאיר צבן (מפ"ס):

— כי נואמים אחרים עלולים להיפגע אם הם לא יקבלו כמותן.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת צבן, מרגע שביקשת תרגום מחבר הכנסת שאק, הבנתי שיש לך מצב-רוח טוב היום.

שבח וייס (המערך):

יש לי הצעה אחרת.

היו"ר ד' תיכון:

בנשיאות הכנסת נאמר לי, שהוחלט שהשר יענה במקובץ על ארבע ההצעות. לכן, אם יש לך הצעה אחרת, תקבל את רשות הדיבור פעם אחת.

ו. הצעה לסדר-היום

היישובים בבקעה ובגולן

מחר, חוגגת קצרין, בקעת הגולן — — —

היו"ר ד' תיכון:

בירת הגולן.

עדנה סולודר (המערך):

סליחה, בירת הגולן, זו שגיאה פסיכולוגית.

שר החקלאות א' נחמקין:

לא, לא, קצרין נמצאת בבקעה ברמת-הגולן.

עדנה סולודר (המערך):

הנה, מי שמכיר את קצרין — זה בדיוק כך. מחר חוגגת קצרין בירת הגולן, הנמצאת בבקעת-הגולן, עשור לקיומה.

היו"ר ד' תיכון:

אתה הקמת את קצרין?

שר החקלאות א' נחמקין:

אני הקמתי את יכולתה להתמודד עם בעיות כלכליות.

עדנה סולודר (המערך):

מאחר שהייתי בין אלה שחלמו את חלומה של קצרין, נטלו חלק בעיצוב המפה וגם מלורים אותה במשך כל השנים, אני מוצאת לנכון לשלוח מכאן את ברכת הכנסת לקצרין, החוגגת מחר עשור לקיומה. אני מקווה שכל חברי הכנסת יצטרפו לברכה.

אני רוצה להזכיר, שסמוך לחקיקת חוק הגולן, במחצית השנייה של 1981, יצאו יישובי הגולן בתוכנית "רכבותיים",

חשש שפרשה זו של האירוע בבית-ג'ן חשפה מועקה קשה של מיריות על קיפוח בהרכה תחומים. אם אתה לוקח את תחום החינוך בבית-ג'ן, אם אתה לוקח את תחום השיכון בבית-ג'ן — אתה רואה הכדלים שמצביעים על אפליה כלת' נסבלת. כמה כיתות לימוד יש שם בחדרים שכורים — — —

שר החקלאות א' נחמקין:

בחינוך אני מסכים אתך. אבל בשיכון המצב הוא בדיוק הפוך.

יאיר צבן (מפ"ס):

אני אומר, רבותי, שלא חוקים דרושים לנו. כבר יש לנו חוק הנגב, ויש מי שרוצה חוק הגליל, ומחר יהיה לנו חוק עמק בית-שאן וחוק עפולה והסביבה.

שבח וייס (המערך):

חוק ערי פיתוח.

יאיר צבן (מפ"ס):

כן, וחוק ערי פיתוח, וחוק עיירות פיתוח. ובסוף יאמרו עלינו: הרי החוקים חיקוקי אוון, כמובן של אין, של אין ערך לדברים. דרושה מדיניות אחרת, מדיניות הרואה את הפיתוח.

שבח וייס (המערך):

בפלגות ראובן ושמעון — — —

יאיר צבן (מפ"ס):

בפלגות יצחק ושמעון, לא "בפלגות ראובן".

לכן אני אומר, רבותי, שאנחנו זקוקים למדיניות אחרת.

היו"ר ד' תיכון:

רשות הדיבור לחברת הכנסת עדנה סולודר, בבקשה.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, על מנת לדייק, הכרתתי את הצעתי הדחופה לסדר-היום בשם: התמוטטותם של יישובים בבקעה, בגולן ובצפון.

אני יכולה לחסוך לעצמי את מסירת המספרים, כי קודמי חבר הכנסת יאיר צבן, הרחיב מאוד את היריעה ותיאר אותם היטב. אני אלך בעקבותיו, וכשם שהוא אמר שלא נשקוט עד שתשתנה המדיניות, כך אומר אני, שכנושאים אלה אני מרגישה עצמי כמו תקליט שחוק, ואולי כמו קטן. בשונה מקטן, אני אומרת שההתייבשות לא תיפול.

הואיל וקודמי עסק בנושא הגליל, אתחיל בנושא הגליל. הבעיות שהוא העלה דומות כחלקן לבעיות של האזורים שעליהם ברגוני לדבר, ובחלקן שונות מהן. הדמיון הוא במצב הביטחוני, בריחוק ממרכז הארץ, בקשיי החיים היומיומיים, בתנאים הקשים מאוד וכמצוקה העכשווית: השוני הוא בנותק, ואולי אף ביכולת העמידה; וגם בשל הבעיות שכבר השני של הגבול בבקעה ובגולן.

בימים אלה אנחנו מציינים 20 שנה למלחמת ששת-הימים. אני אני נמנית עם אלה הקוראים לה מלחמת הכיבוש. כתוצאה מאותה מלחמה זכינו, שאנו יכולים להתגשמות החלום על יכולתנו להגן בבטחה לפחות על הגבול המזרחי שלנו.

שונה ומספר האנשים שחיים בה אחר. זו תוכנית שבאה לתת תשובה לאותם יישובים כמגור ההתיישבות, לקיבוצים ולמושבים. בבקעה ובגולן מדובר בקיבוצים ובמושבים, בגליל — בעיקר במושבים.

אדוני היושב-ראש, ועוד חברים מספר הישובים כאן, אתם חברים אתי בוועדת הכספים. אנחנו מנהלים ויכוחים משום שאנחנו רוצים לתת את התשובה, לאחר בדיקה. אבל אסור שהבדיקה הזאת תאריך והתשובה תינתן כאשר כבר לא יהיה למי לתת אותה.

לכן מצאתי לנכון להעלות את ההצעה הזאת. אינני חושבת ששר החקלאות, אשר ישיב לנו על ההצעות לסדר-היום, ייתן לי תשובות חדשות כלשהן. אבל כבר אמרתי, שבנושא הזה אהיה כמו קטן, ובכל הודמנות שתינתן לי אעלה כאן הצעה דחופה, או הצעה רגילה, או שאילתא, בנושאים האלה, ובמיוחד בכל הקשור בבקעה ובגולן, על-מנת להוכיח לכנסת שיש לה גם חובה לתמוך ביישובים הנמצאים במצוקה.

אינני רוצה להאריך. משום שזו איננה בעיה חדשה, היא ידועה. כימים אלה אנחנו מנסים לגבש בוועדת הכספים פתרון לשאלה. הפתרון צריך לאשר את ההצעה שהגיש לנו האוצר, שגובשה בעקבות מסקנות ועדת-רכיז. קבענו לעניין ועדת משנה ונסה למצוא פתרונות במסגרתה.

אני מציעה שהכנסת תתאחד ותלחץ על ועדת הכספים בכל כובד משקלה, כדי שיימצא פתרון מהיר בוועדת הכספים, וכדי שאותה ועדת משנה שמונתה תנסה עכשיו לעשות הכול כדי לאשר את המסקנות. הייתי מציעה שהיא תלווה אחר כך את המינהלה שנקבעה לעניין, כדי לתת את התשובות המתבקשות. לאחר בדיקה יותר מדוקדקת, ואולי תגיש גם הצעה לשינויים.

לגבי יישובי הבקעה והגולן — נעשה להם עוול, ואני אומרת זאת פה ומעל כל כמה. אף שאני אומרת שהתנאי הראשון ליירוט הטיפול הוא קבלת המסקנות, יש כאן עוול, משום שעל-פי בקשת האוצר התשובה ליישובי הבקעה והגולן ניתנת על-ידי לקיחת הקצבי הפיתוח שניתן לאותם יישובים כמעט לארבע שנים. בסך-הכול החוב של יישובי הגולן והבקעה הוא 370 מיליון שקלים, 160 מיליון שקלים מסכום זה צריך למחוק ממצבת החוב של היישובים, במסגרת מענק מיוחד שיועמד לרשות החטיבה ההתיישבות, ואין לפגוע בחקציב השוטף שמיועד לפיתוח. ביתרת החוב, בסך 210 מיליון שקלים, יוחלפו ההלוואות הקיימות בהלוואות להחזר צמוד במשך 20 שנה ללא ריבית.

הגיע הזמן שגם נקצה אשראי להון חוזר, בעיקר ליישובי הבקעה, ונבטיח אותו על-מנת לאפשר את הכנת העונה החקלאית הבאה, ונעשה את הדברים האלה בדחיפות. תודה רבה.

הי"ד ד' חיבון:

תודה לחברת הכנסת עדנה סולודר.

שבה נאמר שעד שנת 1987 ימנה הגולן 20,000 מתיישבים. זו היתה תוכנית-מטרה מעשית. ואולם, היום אנחנו עדים לנטישה לא רק בצפון.

חבר הכנסת יאיר צבן הביא כאן את הנתונים הסטטיסטיים של הנפה; אנחנו עדים לנטישת משפחות, ובמיוחד בקיץ זה, מהגולן ומהבקעה. גם זה איננו דבר חדש. כבר כמה פעמים עליתי על במת הכנסת כדי לדבר על נושא הבקעה והגולן, ולאחרונה העליתי הצעה לסדר-היום בנושא זה בסוף ינואר, ולא בנושא עסקתי בה. אותות המשבר כבר היו מוחשיים באותה תקופה, האותות שבישרו את נטישת המשפחות וסיפרו על המצוקה שהבקעה והגולן ימצאו בה.

אזכיר מספרים שניתנו לי לפני חודשיים 'שלושה חודשים'. אני יודעת שחל בהם שינוי, והיום הם קטנים יותר. בבקעת-הירדן יש לנו היום 3,910 נפשות — ובמספר זה כלול צפון ים-המלח — 2,710 נפש יושבים ב-22 יישובים, ו-1,200 נפש, שהם 250 משפחות — במעלה-אפרים, בגולן — וגם מספרים אלה הם מלפני כמה חודשים — יש בסך-הכול 7,458 נפשות ב-30 יישובים. בקיבוצים ובמושבים — 4,958 ובקצרים — 2,500 נפש.

המצוקה לא התחילה היום. היום ניתן לומר את אותם דברים שכבר נאמרו על הצפון, כאשר דווקא היום ולקראת כל תוכנית שלום אפשרית חשוב שבקעת-הירדן תהיה חזקה, היום, וודאי כעוד כמה שנים, לדאבוני, יש חשיבות לכך שהגולן יתחזק. האלוף פלד דיבר השבוע על הכוחות הסוריים ועל התחזית שלו לגבי האפשרות של שלום בגולן. הוא אינו רואה את השלום בזמן הקרוב. אם כן, ודאי שיש צורך בגולן חזק.

כדי שמשפחות אלה יוכלו לחיות בבקעה, בגולן ובגליל, שהוא אזור שבו מתקיימת מלחמה קשה ומתמשכת כטרור, חייבת המדינה להבטיח להן תנאים; בכך אני מצטרפת אל דברי קודמי. חשוב לעשות כדי שאנשים אלה לא ירגישו עצמם נחותים לעומת תושבי אזורים אחרים בארץ. לא ייתכן שנוסף על הקשיים הביטחוניים, הבדידות ותנאי האקלים הקשים, יהיה גם קיצוח בחינוך ובתרבות — אם כי אזורים אלה הצליחו לפתח בשטחי התרבות והחינוך דברים מאוד ייחודיים, למשל: מכללת תל-חי בגליל, שהיא אחת המכללות הגדולות והטובות, ומכשירה לתואר "בוגר" באוניברסיטה; בית-ספר חדש משותף למושבים ולקצרים, המופעל זה שנה בתוכנית אינטגרטיבית חדשה מאוד; וגם בבקעה, שבה התנאים קשים אף יותר, גם שם יש הישגים. לא אחת אמרתי, שיש לבקעה ולגולן הישגים דווקא בתחומי התעשייה וגם בתחומי החקלאות.

כימים אלה אנחנו שומעים ודנים הרבה, במיוחד בוועדת הכספים, על תוכנית שבאה לתת תשובה — תשובה קשה, לא טובה, וככל זאת התשובה היחידה, והיא בכחינת הרע במיעוטו — לאותם אזורים, ובמיוחד לאזורי ההתיישבות. כי ככל זאת יש הבדל בין עיר, או עיירה לבין התיישבות שהתעסקה בה

ז. הצעה לסדר-היום

היישובים בבקעה, בגולן והמשך הקפאת ההתיישבות ביהודה, בשומרון ובצפון

הי"ד ד' חיבון:

הקפאת ההתיישבות ביהודה, בשומרון ובצפון. אחריו — חבר הכנסת עובדיה עלי. בבקשה, חבר הכנסת גרשון שפט.

לפנינו הצעה לסדר-היום מס' 5994, מאת חבר הכנסת גרשון שפט, בנושא דומה: היישובים בבקעה, בגולן והמשך

הקיבוצים הוא קשה יותר ממצב המושבים. מי שחושב שההסדר שנעשה עם התק"ם — התנועה הקיבוצית המאוחדת — הוא כליל השלמות, והוא יחזיק מעמד ויושיע את מי שנמצאים במסגרתו, טעות כידו. עלינו לומר זאת בגלוי, כדי שהדבר יהיה ידוע ולא נבוא בעוד חצי-שנה — שנה ונאמר: עשינו הסדר שעלה למדינה כך וכך.

הי"ר ד' תיכון:

האם זה נכון, חברת הכנסת סולודר?

עדנה סולודר (המערק):

ברשותך, אם אני יכולה להכניס מלה — נכון שהוא לא יושע. קודם כול פנינו להסדר אחרי שעשינו את הנדרש מאתנו. הוא לא יושע, אבל הוא יקל ריאפשר לנו להתקדם. אם מישו מגייס כסף לעניין זה, הרי זה אנתנו.

גרשון שפט (התחיה):

נכון שהתנועה הקיבוצית נרתמה בעול בעצמה לפני שהיא באה לבקש את העזרה. אבל אני טוען היום, גם מתוך מה שאני יודע — —

עדנה סולודר (המערק):

נכון, נכון. אינני מכחישה.

גרשון שפט (התחיה):

בסדר, טוב שנדע את זה.

עדנה סולודר (המערק):

אני רק אומרת, שכלי זה היה עוד יותר גרוע.

הי"ר ד' תיכון:

הרי הם מגייסים כסף באמצעות הציבור.

גרשון שפט (התחיה):

אני אומר לך, שעם גיוס הכסף מהציבור ועם העזרה שחינתן, המצב שם הוא קשה ביותר. אם אתה לא שומע על כך היום, תשמע על כך בעוד שבועיים, בעוד חודש.

עדנה סולודר (המערק):

עם זאת, צריך להגיד, שבכמה יישובים יש כתוצאה מזה שיפור — — בלי העזרה לא היה השיפור הזה.

גרשון שפט (התחיה):

לא אמרתי שלא צריך לעזור. אני רק אומר, שטוב שנדע את המצב לאשורו, והמצב הוא חמור למרות הכול. כשם שהמצב חמור עם העזרה שניתנה לקיבוצים, הוא חמור גם אילו קיבלו את דוח ועדת-רביד.

הי"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת שפט, אני רוצה להבהיר לך: התק"ם מגייס כסף באמצעות הציבור, וכסף לא קטן. ואתה עומד על הדוכן ואומר: תראו, המצב קשה. הציבור קונה את איגרות החוב. השאלה היא: האם אנתנו לא מדרדרים את הציבור?

גרשון שפט (התחיה):

אני רוצה לענות ליושב-ראש. אני מאמין בתנועה הקיבוצית, ואני חושב שיש לה כוח משקי וחברתי גדול. עם זאת, מצבה קשה. אלה שני דברים נפרדים. מי הולך לגייס כסף מהציבור אם הוא לא חושב שזה יכול לעזור? ואינני מדבר על רמאים המגייסים כסף מהציבור וכורחים מהמפעלים אחר כך או יורדים לחוץ-לארץ. אני חושב שהבסיס הוא איתן וחזק, ואף-על-פי-כן יש בתנועה הקיבוצית משקים שמצבם חמור, זה לא נוגע לעניין הזה.

גרשון שפט (התחיה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, יש לי להוסיף רק כמה דברים על דברי קודמי בנושאים הללו. מה שאני רוצה להוסיף הוא, שדיברנו על דוח ועדת-רביד לא פעם אחת ולא פעמיים. הצעתי את ההצעות שלי לעניין הזה ואמרתי, שקשה לקבל את הדוח כמות שהוא. צריך להכניס בו תיקונים, ולהערכתי ניתן לעשות זאת די במהירות. אבל דוח ועדת-רביד אינו פותר את הבעיה. מי שחושב שדוח ועדת-רביד פותר את הבעיה של ההתיישבות ושל התקלאות טועה. דוח-רביד מדבר על החובות ועל האפשרויות להתחרותם בהתאם לגודל הייצור של כל יחידה ויחידה, והוא איננו מדבר על כיסוס ההתיישבות הקיימת היום בבקעה, בגולן, בערבה, בגליל ובמקומות אחרים, מפני שגם עם החזר החובות המצב ביישובים הללו יישאר קשה למדי.

עמדתי על כך בשבוע שעבר, ואני רוצה לחזור ולומר: בדוח ועדת-רביד יש השתתפות של ההסתדרות הציונית בתקציב הפיתוח לארבע השנים הבאות. לדבר הזה אי-אפשר להסכים. אי-אפשר להסכים שילקח אותו תקציב שניתן ליישובים האלה גם בבקעה, גם בגולן, גם ביהודה, בשומרון ובעזה וגם במקומות אחרים ולשעבר את כולו להתחזר החובות. בלי לאפשר לאנשים היושבים במקום, בתקציב ההתיישבות שנועד לכך, פיתוח אמצעי ייצור.

לכן יש להתנגד לאותו קטע בדוח ועדת-רביד המדבר על השתתפות של ההסתדרות הציונית מהתקציב של השנים הבאות, מפני שאם לא נפתח כאותה התיישבות את אמצעי הייצור, בעוד שנה-שנתיים-שלוש שנים יהיה המחסור באמצעי ייצור ביישובים אלה נושא להקמת ועדות חדשות. לכן צריך להביא את העניין הזה בחשבון.

כמו כן, דובר בדוח ועדת-רביד על הצורך לפעול מייד, לפחות באזורים רגישים בבקעה ובגולן, מפני ששם, כמו במקומות אחרים, המצב הוא קטסטרופלי.

דבר נוסף, בדוח מדובר על צורת ההפעלה לא רק באזורים אלה, אלא גם בחלק מארגוני הקנייות, שאין להם בעיות מיוחדות, והם לא כל כך מסוכנים כמו ארגון הקניית של מושבים הצפון. יש ארגונים שבהם אין הפתכריות, ואפשר היה לגמור את העניין יותר מהר, ובלבד שכל מושב יצא ממסגרת הערכיות שלו, והמושביניק הכודד יצא ממסגרת הערכיות הכלליות לגבי דברים שהוא איננו אחראי להם. ועדת המשנה של ועדת הכספים תתכנס סוף-סוף מחר, והיא תצטרך לעשות מאמץ כדי למצוא הסדר לדברים הללו.

שר החקלאות א' נחמקין:

ועדת המשנה?

גרשון שפט (התחיה):

כן. ועדת המשנה תתכנס סוף-סוף מחר, כדי למצוא את ההסדר המתאים. כשאני אומר הסדר מתאים, אני מתכוון לכך, שבשעתנו דיברנו גם על הריבית הרצחנית שהיתה, גם על ביטול הערבות ההדדית כפי שהיא קיימת כיום, וגם על חובות ישירים של החקלאי לאגודה, או לגבי מפעלים אזוריים וכדומה, ובלבד שהחקלאי יוכל לעמוד גם בחוב הזה. מפני שאם הוא לא יוכל לעמוד בחוב הזה בשיעור של 8% ריבית, מעבר להוצאות הקיום השוטפות שלו, ייתכב שוב דוח דומה בעוד שנתיים-שלוש או ארבע שנים. לכן, מוטב לדבר על כך עכשיו מאשר לקבל דוח כלשהו, ובעוד שנה לומר: עכשיו אי-אפשר לעמוד בזה, וככר היו דברים מעולם.

לפני שבוע אמרתי, ואני חוזר ואומר היום, 'שמצב

אנחנו יודעים שגם בהסכם הקואליציוני שלכם, שעליו חתמנו עם הקמתה של הממשלה הזאת, דובר על הקמת 27 יישובים חדשים במשך הקדנציה של הממשלה הזאת, אבל הדברים לא זזו. יכולים לטעון שזה בגלל מחסור בכסף, יכולים לטעון שזה בגלל גורמים פוליטיים, יכולים לטעון עשרים אלף דברים. אבל העובדה הקיימת היא, שהדברים לא נעשים. אני בא להתריע ואומר, שהתיישבות חדשה גם כזו היא צורך ציוני, ולא דווקא התיישבות חקלאית, זו יכולה להיות גם התיישבות אחרת.

אני מבקש לומר: אל נשכח שבדוח ועדת-ריכוד כלנו עוסקים גם בהתיישבות החדשה וגם בבסיס ההתיישבות הקיימת, ויש להקצות לכך את המשאבים המתאימים, על-מנת שלא יקומו ועדות שיצטרכו לדון בדברים שהיו צריכים להיות שייכים לעבר. רצוי מאוד לבסס את הקיים כדי שלא נצטרך אחר כך לעשות כל מיני קונברסיות וקונסולידציות וכל המלים היפות האלה, כדי להוציא את ההתיישבות מן הבק.

אני מקווה שההתיישבות הנמצאת היום במשבר, גם הקיבוצית וגם המושבית, תעשה בדיק-כית רציני, גם מבני וגם רעיוני, ויכול להיות שעלידי שיפור הכלים ושיפור ברכים ואולי גם עלידי חיפוש דרכים חדשות תעלה שוב ותשגשג. ההתיישבות כפי שראינו אותה בעבר.

היו"ר ד' תיכון:

תודה לחבר הכנסת גרשון שפט.

ת: הצעה לסדר-היום

מאזן הגירה שלילי בערי הפיתוח

לכן דווקא היום, כשאנחנו באים לדבר על הכעיה המרכזית של מאזן הגירה השלילי, היה חשוב לי להתחיל דווקא בשבחן של ערי הפיתוח, וחשוב לנו ככל הזדמנות ומעל כל כמה להדגיש ולהזכיר את האטרקטיביות של ערי הפיתוח ואת איכות החיים בהן, משום שלערים שאין להן תדמית טובה איש לא יבוא, למרות כל התמרצים, כל הסיוע וכל העזרה.

אך חשוב לא פחות, שמגמת הפיתוח וכיווני ההתפתחות שהיו בעבר ילכו ויעמיקו, ילכו ויתרחבו גם בעתיד. והאינדיקציה החשובה ביותר להתפתחות של עיר היא מאזן הגירה שבה. רבותי, בשנה האחרונה היינו ערים לתופעה חמורה ביותר: מאזן הגירה בערי הפיתוח היה שלילי; לראשונה היה מאזן הגירה שלילי בערי הפיתוח.

האפיונים הבולטים של המאזן הזה הם: ראשית, במספר גדול והולך של ערי פיתוח הולך מספר התושבים וקטן. מאזן הלידות פחות מספר הפטירות אמור להגדיל את מספר תושבי ערי הפיתוח כ-2%. מבין ערי הפיתוח רק שני יישובים גדלו כאחוז זה — יבנה ואילת.

שר החקלאות א' נחמקין:
מגדל-העמק לא?

עובדיה עלי (הליכוד):

לא. אם תרצה, אקרא את כל הרשימה עם המאזן של כל ערי הפיתוח.

שנת 1986 הייתה שנת שפל בקליטת תושבים בערי הפיתוח. מגמה זו לוותה כנשירה, והיא מאיימת לפגוע בחוסן החברתי ביישובים אחרים. בסך-הכול, נוספו בערי הפיתוח וביישובים המרוחקים 18,464 נפשות, מתוכן 839 עולים

אני רוצה לעבור לנושא אחר, ולמעשה בגינו אני חולק על דעת שר החקלאות. אני מתייחס להתיישבות החדשה. שר החקלאות אמר לנו בהזדמנויות רבות, כי הואיל ואין די משאבים והמצב קשה, הבה נבסס תחילה את הקיים ולא נלך להתיישבות חדשה. אינני רוצה להתווכח עם הנימוקים של שר החקלאות, אבל אני אומר שהתיישבות חדשה במצב השווה היום, כמו במצב שהיה לפני 30 שנה, היא לדעתי הכרח ציוני; ולא דווקא יישובים שכולם חקלאיים. אם יש עודף של חקלאים ואם יש עודף באנשים העוסקים בזה, אמור משרד החקלאות לבצע את תוכניות התכנון כך שלא ייווצרו העודפים הללו. התיישבות חדשה יכולה לעסוק גם בתעשייה, אף כי לא כל התיישבות, וגם כאן אני יודע מה דעתך, אדוני השר. היא יכולה לעסוק גם בחיירות. אנחנו חייבים לפזר את האוכלוסייה, זה, שוב, תפקיד שמוטל על כולם, לא רק על משרד החקלאות, שתפקידו מכוון גם לזה.

אנחנו רוצים לשמור על הקרקע. כשם שאנחנו שומרים עליה בגליל, צריך לשמור עליה גם במקומות אחרים. לדאבנו, היום צריך לשמור על הקרקע גם בתוך המושבים. אבל צריך לשמור על התפרסות של יישובים יהודיים בשטח, וצריך לעשות זאת מעבר לכל המחלוקות הקיימות לגבי שטחי ארץ-ישראל שונים. צריך לעשות זאת בנגב, בערכה, ביהודה ובשומרון, בגליל ובמקומות אחרים.

להתיישבות החדשה יש מטרות. אם המטרה איננה הגברת החקלאות, אזי יש להתיישבות מטרה אחרת, מטרה ציונית.

היו"ר ד' תיכון:

אנו עוברים לסעיף הבא: מאזן הגירה שלילי בערי הפיתוח — הצעה לסדר-היום מס' 6007 של חבר הכנסת עובדיה עלי. בבקשה.

עובדיה עלי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לפני שאפתח ואספר ואביא נתונים על מאזן הגירה שלילי שהיה ב-1986 בערי הפיתוח, אני מוצא חובה לומר כמה מלים בשבחן של ערי הפיתוח.

ערי הפיתוח הן יצירת פאר של הציונות, של מדינת ישראל המתחדשת. עיירות הפיתוח עונות הלכה למעשה על מדיניות פיזור האוכלוסין. שהיתה אחת המטרות המרכזיות של מדינת ישראל מאז תקומתה. ערי הפיתוח רשמו הישגים אדירים בתחומי ההתיישבות והביטחון; רשמו הישגים חשובים בתחומי החברה, החינוך והאינטגרציה בין העדות.

אפשר לעמוד כאן ולשבח ולקלס ולהעלות על גס את ההישגים הרבים של ערי הפיתוח, וכדאי שנזכור זאת גם למען תרומתן של ערי הפיתוח, גם למען כבוד תושביהן. ראוי לדעת ולהזכיר לתושבי ישראל ולאחיו בתפוצות הגולה את ההישגים האלה. חשוב שערי הפיתוח ימשיכו להיות מקור משיכה לזוגות צעירים ממרכז הארץ ולעולים חדשים מכל קצות תבל.

פתחתי בכך משום שאחד הגורמים שהפריע, לדעתי, לגידול ערי הפיתוח ולהצטרפות תושבים חדשים אליהן היה אופן העמדתן והצגתן באמצעי התקשורת. פרנסים וראשי יישובים הרכו לתת פומבי לבעיות הולקליות כנושאים בבעייתיים הרגשים ביישובים, וחלק מהיישובים קיבל דימוי של אסייע לחיזוקם ולתגבורם כתושבים חדשים.

אני מבקש לומר עוד מלה על התמריצים שנשחקו. היום אין הם מהווים שום תמריץ לבוא לערי פיתוח. כדאי שנבחן את הסוגיה הזאת בצורה יסודית ורצינית. אינני רוצה לעשות זאת כאן, נעשה זאת בוועדה, עם נתונים שנביא לשם.

חייבים לתת את הדעת גם על הפניית עולים חדשים לערי הפיתוח, ולא רק עולים מארצות המצוקה. חייבים להפנות לערי הפיתוח עולים מארצות הרווחה, עולים מהעשירות העליון של הסולם הסוציאלי-קנוני.

שבח וייס (המערך):

עובדיה עלי (הליכוד):

אני לא רציתי להזכיר ארצות, אבל, כשהיתה עליה מאתיאופיה, למשל, מרכיתה הופנתה לערי הפיתוח. אני מכבד את העדה הזאת. עשינו מאמצים אדירים לקבל אותם בחום ובלבביות. אבל, לא ייתכן שתמיד יוסיפו לערי הפיתוח מצוקה על מצוקה. אם מעוניינים אנו בהמשך קיומן והתפתחותן של ערי הפיתוח, לא יכול להיות שיפנו אליהן רק אוכלוסייה חלשה.

שבח וייס (המערך):

אתה רוצה שיקבלו אותם ברחביה או באחזה?

עובדיה עלי (הליכוד):

אני חושב ששום אסון לא יקרה אם יקלטו את עולי אחיזיה גם בתל-אביב, בירושלים ובחיפה.

שבח וייס (המערך):

אני בעד, אבל אני חושב שזה חלק מהצבעות: כולם מזדהים אתם, אבל כשהדבר מגיע לקליטה, שולחים אותם לירושלים.

היו"ר ד' תיכון:

הוא נגד, הוא נגד — רק לשוליים.

עובדיה עלי (הליכוד):

אני לא הבנתי את חבר הכנסת שבח וייס: האם אתה בעד הפניית עולים —

שבח וייס (המערך):

כן.

עובדיה עלי (הליכוד):

— מארצות המצוקה גם לערים החזקות, ששם יש אוכלוסייה חזקה ושם אפשר למצוא תכנון, אינטגרציה בחינוך, בקהילה, בחברות, או שמא אוכלוסיות אלה נועדו תמיד להיות מופנות לשכונות המצוקה, לערי הפיתוח, דווקא לאותן ערים שזקוקות לאוכלוסיות החזקות?

שבח וייס (המערך):

אני בעד, במרכז תל-אביב.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת וייס, יש לך הצעה אחרת.

עובדיה עלי (הליכוד):

אם אתה בעד, אין ויכוח בינינו, ואני שמח שכיוונתי לדעת גדולים.

מכל מקום, אחת המטרות המרכזיות של משרד הקליטה צריכה להיות הפניית עולים חדשים מארצות הרווחה, ברמות שכר מתאימות, ברמת השכלה מתאימה, כדי להעלות את רמת התושבים. שאם לא כן, אנחנו פשוט ננציח מצב לא סימפטי

חדשים בלבד. אולם, ההגירה מיישובים אלה הגיעה ל-19,358 נפשות. אם כן, היתרה השלילית עמדה על 894 נפשות. התמונה אינה שלמה, משום שבאילת נוספו 1,200 נפשות וביכנה 700 נפשות. מוכן ששני יישובים אלה הקטינו את רמת המאזן השלילי. לעומת זאת, במצפה-רמון האוכלוסייה קטנה ב-200 נפשות, שהן 8.3%; בדימונה היא קטנה ב-802 נפשות; בערד — מאזן ההגירה הוא מינוס 351 נפשות; ורובותי, השנה קרה לראשונה שבערד היה מאזן הגירה שלילי; באופקים מאזן ההגירה הוא מינוס 386 נפשות; בירוחם — מינוס 209 נפשות; בבית-שמש — מינוס 230 נפשות; בבית-שאן — מינוס 331 נפשות; בשלומי — מינוס 116 נפשות; בנצרת-עילית — מינוס 528; בצפת — מינוס 471; בקריית-שמונה — מינוס 288 נפשות; וגם בעכו מספר החושבים קטן ב-583 נפשות. אלה רק מקצת מן המספרים. אני יכול כמובן להרחיב, אבל נדמה לי שהתמונה שצוירה כאן מדכאה דיה, ואין צורך להמשיך ולציין מספרים נוספים.

אני רוצה להזכיר מקצת מן הבעיות ומן הגורמים שהם, להערכתי, הגורמים המרכזיים למאזן ההגירה השלילי הזה. ראשית, הריחוק ממרכז הארץ. רבותי חברי הכנסת, הבה נבדוק מה מצבו של סטודנט בערי פיתוח הרוצה ללמוד במוסד להשכלה גבוהה לעומת מצבו של סטודנט מהעיר הגדולה. תושב ירושלים שרוצה ללמוד באוניברסיטה משלם שכר לימוד; תושב ירוחם שרוצה ללמוד באוניברסיטה נאלץ לשלם, נוסף על שכר הלימוד, גם הוצאות נסיעה, כלכלה, שכר דירה והוצאות טלפון. לדעת, הפתרון בנפודה זו חייב להיות בראש ובראשונה פטור מלא משכר לימוד באוניברסיטאות לסטודנטים מערי הפיתוח. והפטור הזה עדיין לא ישווה את הסטודנט משלומי או מירוחם לסטודנט מחיפה ומתל-אביב. עדיין יהיה פער לטובת הסטודנט מירושלים, מתל-אביב ומחיפה.

אשר לתעסוקה, שיעור האבטלה בערי הפיתוח גבוה מהממוצע במרכז הארץ, והאפשרויות של קבלת עבודה כתנאי שכר טובים ובתנאים אחרים משופרים הן לאין שיעור גבוהות יותר במרכז הארץ מאשר בערי הפיתוח. לכן, עלינו להתחיל בחוק, שסיוע ומענקים יינתנו לאזורי הפיתוח בלבד. רק זה יהיה בבחינת תמריץ רציני לחם לבוא לערי פיתוח. אם ניתן את אותם תנאים או תנאים אפילו קצת פחות טובים לחם במרכז הארץ, מדוע יבוא להשקיע בירוחם, בשלומי, או בבית-שאן?

אנחנו יודעים את מצב הכבישים, את מצב התקשורת, ובאילו קשיים נמצאות ערי הפיתוח בתחום השירותים השונים לעומת יישובים במרכז הארץ. אנחנו חייבים להעדיף את ערי הפיתוח ולהעניק להן מענקים כאלה, שיהיו תמריץ רציני מספיק לאנשים לבוא ולהשתקע בהן, ולפתח יוזמות בתחום התעסוקה בהן.

אדוני היושב-ראש, חייבים לתת את הדעת על הקמת מפעלי תעשייה עתירי ידע בערי הפיתוח, שיבטיחו רמת שכר נאותה. הרי אחת הבעיות המרכזיות של בוגרי צבא ובוגרי אוניברסיטאות היום היא העובדה, שהם שבים לערי הפיתוח שבהן הם צמחו, ואין להם תעסוקה הולמת, ורמת השכר שם קטנה בהרבה מזו המוצעת במרכז הארץ. אנו חייבים להבטיח זאת. אם לא נעשה זאת, המאמץ שלנו נועד מלכתחילה לכישלון.

חייבים לשפר את מצב התקשורת. לא יכול להיות ששיחה מעיר פיתוח למרכז הארץ תהיה הרבה יותר יקרה משיחה מקומית בערים הגדולות. מדוע יופלו ערי הפיתוח לרעה? חייבים גם לשפר את מצב הכבישים.

שר החקלאות א' נחמקין:
המעט שרציתי — מחזיקים אותי שנה וחצי.

בני שליטא (הליכוד):
ועדת שרים. אין ועדת שרים אפילו.

שר החקלאות א' נחמקין:
לך תבדוק שם: שום ועדת שרים, על רקע לא-ענייני, שנה וחצי, שנה וחצי נהנים מהדיון הזה במקום לסיים אותו.

יאיר צבן (מפ"ם):
אני מבין שהשר משיב בשם הממשלה. אדוני השר, אתה משיב בשם הממשלה? בזמן האחרון מדברים כאן אנשים פרטיים.

שר החקלאות א' נחמקין:
בשם הממשלה. אני לא זוכר אנשים פרטיים. אני משיב בשם הממשלה, ואני מצטער על שאין ביכולתה של הממשלה הזאת לשנות סדרי עדיפויות. אני מצטער ואני מתריע על כך.

אמרתי בהודמנויות שונות: לא אתן יד להקים עוד יישובים כל עוד לא ישנו את סדר העדיפויות, מפני שצריך, חבר הכנסת שפט, להציל מהר את הקיים בערי הפיתוח, ביישובים בגליל, בבקעה וברמת-הגולן; מהר, לפני שיהיה מאוחר, ואנחנו על הסף. כולנו משתעשעים איש עם רעהו, וכמעט העזרה שאפשר להגיש — גם אתם משתעשעים. מה התכלית? לאיזה צורך? מה רוצים להשיג?

בעיני לא שונה המצב בחלק מעיירות הפיתוח, אלא שהוא לא בא לידי ביטוי באותה מידה, כי עדיין לא סוגרים את הבנק. מובן מאליו שכמושכ תהיה המצוקה אם העושר נמצא במרכז הארץ: אם מי שרוצה ליהנות מסרט, מהצגה, מתיאטרון, ממופע, צריך לבוא לתל-אביב ולירושלים. כן, זה המצב.

עובדיה עלי (הליכוד):
לא לעפולה.

שר החקלאות א' נחמקין:
זה המצב. לא בעפולה. עפולה איננה עיר פיתוח, עפולה היא עיר ותיקה.

היו"ר ד' תיכון:
עיר הפיתוח לא מקופחת בתחום התרבות.

עובדיה עלי (הליכוד):
אתה רוצה להוציא אותה?

שר החקלאות א' נחמקין:
לפי דעתי אתה צריך להוציא אותה ולהיות גאה בשינוי שחל בה לעומת מה שאני הכרתי. היא איננה עיר פיתוח. היא עיר מפותחת, וחתגאה.

אוריאל לין (הליכוד):
אזור פיתוח.

בני שליטא (הליכוד):
אפילו אופרה יש בעפולה.

שר החקלאות א' נחמקין:
נכון. מה לא? דרך אגב, מה חסר שם באמת? הלוואי שיהיה טוב עוד יותר. אבל אני אומר: אולי אחד המקרים הבולטים מאוד הוא שבעפולה, שהיתה ותיקה מאוד אבל נשאה אופי של עיר פיתוח לפני כמה שנים, חל שינוי גדול מאוד, והיום אתה לא מרגיש שהיא היתה עיר פיתוח. אבל ברוב הערים האלה נשארה המצוקה. לזכות עם ישראל ייאמר.

ולא בריא בערי פיתוח מרוחקות, במיוחד כערים המבודדות, כמו מצפה-רמון, ירוחם, שלומי ובית-שאן.

אני מבקש מכבוד השר, שיתקיים דיון מעמיק בכל הסוגיה הזאת. לדיון הזה אפשר, כמובן, להביא נתונים רבים יותר מפורטים על כל הבעיות. הזכרתי כאן על קצה קצהו של המזלג את הבעיות המרכזיות. אני סבור שאם לא נתמודד בצורה רצינית ובאופן יסודי עם הבעיה הזאת, פשוט נעמוד מול שוקת שבורה, וחבל, כי, בסך-הכול מדובר כאן ביצירת מופת חשובה למדינת ישראל, לחברה הישראלית, וחשוב לתת את הדעת על כך וכעוד מעט. תודה רבה.

היו"ר ד' תיכון:
תודה. שר החקלאות ישיב על ארבע ההצעות, אם כי אני מוכרח לומר לו שנראה לי שחלק מהנושאים לא שייך ישירות למשרד החקלאות.

קריאות:
זה שייך.

היו"ר ד' תיכון:
כסדר, כסדר. עיר פיתוח — שייך?

עובדיה עלי (הליכוד):
תתפלא לשמוע — שייך.

שר החקלאות א' נחמקין:
יכול להיות שייך.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לדעתי, לא במקרה הוטל עלי להשיב על כל ההצעות, שהן בעלות אופי דומה מאוד. המצוקה היא לא בתל-אביב ולא בירושלים. שימו לב: לשמחת כולנו הרחוב צוהל, חוגג, שמח, שבע ומסודר. לשמחת כולנו אין חוסר עבודה — — —

יאיר צבן (מפ"ם):
לא כל הרחובות.

שר החקלאות א' נחמקין:
אני יודע, אני יודע, אני מכיר את זה. אתה צודק, אבל בכל הודמנות אני אומר, ואחזור על דברי אלה: נורא להיות איש עני, אבל אם כבר נגזר עליך להיות עני — הרי עדיף להיות במדינת ישראל: תאמין לי, זה יותר נוח. אם כבר נגזר על מישור — אז פה. אין ארץ טובה יותר לחיות בה בחוסר כול מישורא. אבל, אני טוען שיהיה הוא החשוב. ראו מה קורה אצלנו בהשוואה בין מרכז הארץ לבין ערי הפיתוח. המושבים בגולן, בבקעה, הקיבוצים בגולן, בבקעה ובגליל — זה נורא, לדעתי זאת בושה וחרפה למדינת ישראל שזוהי חלוקת המשאבים שלה. זה סדר העדיפויות שלה. בושה שהיא אינה מסוגלת לקבוע סדר עדיפויות שונה. אנחנו נושאים פה זה אחר זה נאומים לטובת אזורים אלה, ואין שוני, בעיני, ביחס שצריך להינתן לעיר פיתוח ולמושכ וקיבוץ שנמצאים בגבול.

יאיר צבן (מפ"ם):
בגבול — כן.

בני שליטא (הליכוד):
למה אתם לא עושים משהו בנדון בממשלה?

שר החקלאות א' נחמקין:
אני לא יודע מי זה "אתם".

בני שליטא (הליכוד):
ממשלת ישראל.

אני אומר זאת רק לפרוטוקול, שהרי בהודמנויות שונות אמרתי את אותם דברים ולא שמעו לי. אני ממליץ שוב: אם רוצים לסייע לגליל — חייבים באמת לסייע להם ולא במס שפתיים. רוצים לסייע ליישובים חדשים — צריך לקבוע סדר-עדיפויות שונה בתקציב. רוצים לסייע ליישובי הגליל והבקעה — בבקשה, ומהר, יש לאשר את המעט שיש. ועדת-רביד ניסתה לסייע, אבל בגלל אילוצים תקציביים היא צמצמה את הצעותיה. רוצים לסייע לערי פיתוח — אסור לחכות אף לא יום אחד. צריך להציע, שרק שם יוקמו מפעלים. אף לא מפעל אחד נוסף בעיר מבוססת, ומי שרוצה לעבוד — בבקשה לך לעבוד באותו מפעל.

עובדיה עלי (הליכוד):

מרוע לא לנצל את הקונסטלציה הפוליטית של קואליציה רחבה כזאת כשביל עדיפויות לאומיות?

יאיר צבן (מפ"ם):

זה טוב רק לקיצוץ השכר.

אמירה סרטני (מפ"ם):

נו, אז למה לא — — —

עובדיה עלי (הליכוד):

— — —

יאיר צבן (מפ"ם):

זה טוב רק לקיצוץ תקציבי..

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

ההערה של חבר הכנסת עובדיה עלי נכונה. רק מצב פוליטי כזה מאפשר — — —

שר החקלאות א' נחמקין:

לצערי הרב, ופה אולי אינני מייצג את כל הממשלה, אני הייתי ונשאיתי בדעה, שרק במכנה ובהרכב הזה של הממשלה אפשר, ומהר, עדיין לשנות. אבל אנא, למען השם, כל אחד כסיעתו, בביתו, אצל חבריו, יאמר: את החשבונות נעשה בדור הבא. הרי אנו עושים את משגה חינוך, מי רב עם מי? מי משלם בעד כל הוויכוח בינינו? רק המתיישבים, שלכאורה אנחנו רוצים בטובתם. מה אנחנו עושים?

אז תבואו אתי חשבון אחר כך, ואז נראה מי צודק, בינתיים הרי לא אני סובל, סובלים אלה שמתפקדי לסייע להם. ובמקום לבוא חשבון אתי, עושים חשבון על גבם.

חבר הכנסת עובדיה עלי, אני מציע לך שתצורף את הנושא שלך לנושאים הקודמים, כי לו יש אותו אופי, וגם הוא מעיד על ממשלה שאיבדה קצת — — —

אפרים שלום (המערך):

מאופיה.

שר החקלאות א' נחמקין:

— — לא מאופיה, מהדברים היותר מחייבים שהיו צריכים לעמוד בראש דאגותיה, בגלל אלף סיבות.

כאשר נעביר יחד את הנושא לוועדת הכספים, וכאשר נכין הצעה לשנה הבאה, אני אתמוך בכם. נשנה את סדרי העדיפויות ולא נאשר תקציב עד שלא יראו עין בעין אתנו, עד שלא יחשבו כמונו, שהדברים שנראים לנו חשובים, אכן חשובים, חיוניים ועדיין ציוניים.

היו"ר ד' תיכון:

תודה רבה. לחבר הכנסת שבת רייס שלוש הצעות

שבשנים הקשות ביותר שלו, כשרמת החיים היתה ודאי נמוכה ב-30% או ב-40% ממה שהיא היום, היתה היכולת לקבוע סדרי עדיפויות שונים, להתחיל מהוספת יישובים ולראות בטיפוחם את האחריות הראשונה במעלה של הממשלה ושל הכנסת. בשנים האחרונות חל שינוי ועדיין אין כוח שיעסוק במדיניות של פיזור האוכלוסייה, וזה לא משנה באיזה אזור. אזור אחד ייצג פה חבר הכנסת צבן; אזור שני או שני אזורים, שלושה אזורים, ייצגה חברת הכנסת עדנה סולודר; את עיירות הפיתוח ייצג חבר הכנסת עובדיה עלי.

היו"ר ד' תיכון:

וחבר הכנסת שפט.

שר החקלאות א' נחמקין:

אזור רביעי ייצג חבר הכנסת שפט. לכולם יש אותה בעיה: חוסר משאבים וסדר עדיפויות שאיננו מקובל על מדינה שרוצה להתפתח, לפזר את אוכלוסייתה, לראוג לגבולותיה מבחינה מדינית וביטחונית. לצערי הרב, אם אחזור על הדברים שוב ושוב, ודאי לא יחול שינוי, אלא אם כן יהיה לנו הכוח לשנות את הדברים בזמן הצעת התקציב הבא. כאמצע השנה לא נעשה דבר, כאמצע השנה לא נחוקק חוק, כאמצע השנה לא נוכל לשנות את פני הדברים, כי אנחנו קשורים בתקציב. לשנה הבאה אני מאוד ממליץ, שכל מי שהתבטאו היום, כל אחד עם ה"אני מאמין" שלו, עם קטע הארץ שהוא מאמין בפיתוחו, יאמר: כך שוב אי-אפשר להמשיך, סדר העדיפויות צריך להביא בחשבון את הכוונה והרצון להוסיף יישובים, לפתח יישובים, לשמור על הגבולות ולא לרכז את כל האוכלוסייה במרכז הארץ.

אפרים שלום (המערך):

אדוני השר, כולם חברי ועדת הכספים.

שר החקלאות א' נחמקין:

אני לא יודע?

גרשון שפט (התחיה):

אני הגשתי הסתייגויות לתקציב הזה.

היו"ר ד' תיכון:

רבותי, אתם מגלים פתאום את אמריקה?

שר החקלאות א' נחמקין:

חבר הכנסת שפט, אני יודע, אבל אני אומר לכם שגרדני ניחר, ורוצים שאני אקצר בגלל השעה המאוחרת — גרדני ניחר מלחזור על אותה חיה, שלא תעלו על דעתכם שאני נגד תוספת יישובים או נגד חיזוק הגליל. אבל מאין ניקח תקציב לכן, כשאני צריך לראוג לצרכים השוטפים, שמא כל הקיים יתמוטט? אני חוזר על כך מדי פעם, ומנהל אחר כך ויכוח: אבל לפני 20 שנה הלכו כשיטה אחרת, שיטה שהיתה טובה, לדעתי, היתה יעילה ותודמת מאוד, אבל שיבשו אותה, ואין לי זמן להסביר מרוע.

היו"ר ד' תיכון:

ההיום?

שר החקלאות א' נחמקין:

יושב כאן יושב-ראש שקשה לו להתאפק ולהיות יושב-ראש בלבד, והוא שואל אותי: והיום? אני אומר: האם מישוה היום מקיים מדיניות? היום נעשה רק ניסיון לשרוד, איש אינו מקיים מדיניות. ייתכן גם שבעוד שנה-שנתיים לא יהיה בזה צורך. ייתכן שלעולם לא נוכל לחקן זאת. אבל, יש הנאה לחפור ולהציק, לחפור ולהציק, במקום לפתור את הבעיה.

עכשיו לגופו של עניין: זו כבר הפעם השלישית או הרביעית, כל אימת שדנים בנושא של הצפון, הדרום ועיירות הפיתוח, אני עולה לכאן ורודע, באמצעות ההסרה מסדר-היום, להצטרף בעצם אל המחאה שהובעה כאן. בנושאים האלה עשינו שגיאה קשה בעבר, ועכשיו אנחנו ממשיכים ומחריפים אותה. פיתחנו בארץ הוואה פולחן תל-אביב וסביבתה. כל חשומת הלב הלאומית, כל התקשורת הלאומית, החל בדיון הכבר והרציני וכלה בכל הרכילות של דור הסילון, מפנקת את מרכז הארץ הזה. עכשיו הצטרפה לכך תופעה מאוד מעניינת, פרדוקסלית, שבכל מקום, בצפון ובדרום, צמחה עיתונות מקומית, והיא מטפלת בבכיעות המקומיות ופוטרת את העיתונות הלאומית מלעסוק בקסם וכיפוי ובכיעות של הפריפריות. הן מטופלות רק כאשר יש איזה מעשה פשיעה. אתם לא שמים לב להתפתחות התרבותית הזאת.

עד כדי כך הגיע הפינוק הזה לשיא, שחבורת סופרים ואנשי רוח תל-אביבים כבר התלכשה על ירושלים וערכה כמה סימפוזיונים על הרוח הרעה הלאומית הנושבת בירושלים, כאשר תל-אביב היא מוקד הקדמה.

צריך לקשור זאת בתופעה כללית של הסתגרות בגטו פרימאי מקסים של לב הארץ, כאשר בעבר תנועת העבודה טיפחה כל הזמן מכחינה אידיאולוגית דווקא את הפריפריות, והצביעה על הסכנה של התמקרות סביב מוקד אחד, קטן, חם, מפונק, בתוך הכריות של הסביבה.

יש פה תופעה תרבותית המשפיעה השפעה מכרעת על נטיות של ניידות אוכלוסייה. היתה לי הזכות, כאיש אוניברסיטת חיפה, לבצע בתקופה הטרנס-פוליטית שלי, על כל פנים לא הייתי פוליטיקאי במשכורת, שלושה מחקרי שדה: מחקר אחד על נצרת-עילית, שני על קריית-שמונה ושלישי על שלומי. ערכתי סקר פשוט של מאוויי הציבור ומאוויי הדור הצעיר. והנה, רובם הביעו רצון להגיע בשלב כלשהו אל המרכז, אל הפסגה הזאת של חדרות החיים, ולא דווקא בקשר לבעיות כלכלה, כי המכלול הוא הרבה יותר עמוק.

איך פתרו את הבעיה? — מתנ"ס פה: מתנ"ס שם, וכן הלאה. אפילו המכללות שלכאורה נועדו להביא תרבות למקומות האלה, הרי בחשבון הלאומי הכולל, הן עושות נזק, מה עושה אז אותן צוות, שאמור היה לחכמן את עתיד המדינה? עובדיה עלי (הליכוד):

— — —

שבת וייס (המערך):
רק רגע, תרשה לי, אני ממחר.

היו"ר ד' תיכון:
לא, לא, חבר הכנסת עלי, לא אתן להוריד אותו כחשע דקות בדיוק.

שבת וייס (המערך):
הוא פטור מלעסוק בנושא של הקמת אוניברסיטה גדולה בגליל. יש שלוחות, יש עוד שלוחה. זה חשוב, אבל זה פרדוקס. לו החליטו מתכנניה של אוניברסיטת "בר אילן" לפני 30-25 שנה לכוון אותה בצפת, היתה צפת נראית כמו באר-שבע היום. זה היה מקרין על כל הסביבה. איזה מעשה גדול — — —

שר התקלאות א' נחמקין:
או שהאוניברסיטה היתה נראית כמו צפת.

שבת וייס (המערך):
אני אומר: לו גוף גדול וחשוב כזה — וקאן, כמובן,

המבקשות להסיר את כל ההצעות האלה, של חברי הכנסת צבן, שפט ועלי, בבקשה.

שבת וייס (המערך):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מתנצל מראש על שבשעה כל כך מאוחרת אני עומד להטריד אתכם דקות אחדות. אבל, כמי שישב וגם האזין לכם, אני חושב שזכות כזאת נחונה לי.

היו"ר ד' תיכון:
מה אתה מבקש, להסיר?

שבת וייס (המערך):
אני מבקש להסיר.

היו"ר ד' תיכון:
אחת או שלוש?

שבת וייס (המערך):
אני מבקש להסיר את כל השלוש.

גרשון שפט (התחיה):
אולי מבקש להסיר רק אחת?

יאיר צבן (מפ"ם):
אולי רק אחת?

שבת וייס (המערך):
אני יכול להסיר אחת, אבל יש פה עניין תקנוני, אם ירשה לי יושב-ראש הישיבה, השר רשאי כמובן להשיב על כל ההצעות בצוותא. אבל מאחר שיש אפשרות להצביע על כל אחת בנפרד, יש גם אפשרות להציע הצעה אחת לכל אחת. אני אאחר את זה, אבל אני אומר לכם — — —

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת וייס, לגופו של עניין, כולנו עייפים.

שבת וייס (המערך):
קודם כול אני רוצה, באמצעות יושב-ראש הישיבה, להעיר את תשומת לב הנשיאות לבעיה קבועה הפוקדת אותנו. אנחנו, אותה קבוצה של חברי הכנסת שמקרישים זמן ורצון רב לעבודת המליאה, כהנהגה שהיא מרכז הכובד של החיים הפרלמנטריים, נקלעים בכל שבוע למצב שבו סדר-היום של הכנסת מתחלף ומתרחק על רקע ניצול, לעתים ציני, של האפשרות התקנונית של כל סיעה להציע הצעת אי-אמון. בצורה כזאת הסיעות המגישות הצעות אי-אמון מחסלות את סדר-היום של הכנסת ודוחקות את הדיונים הכבדים, הרציניים והחשובים, כמו זה שהתקיים פה הערב, לשעות המאוחרות, לשעות הקמילה של הכוח האנושי של כל חבר פרלמנט הרוצה למלא את חפיקו כאן. אנו במו ידינו פוגעים פגיעה קשה מאוד במליאה. וראו, דיון כה חשוב, אחרי שהאקסטזה, השיא והאכזבה הפרלמנטרית נגמרה כשעה 17:15 — — —

יאיר צבן (מפ"ם):
מה? מה?

שבת וייס (המערך):
כן, כן.

יאיר צבן (מפ"ם):
יש מחר — — —

שבת וייס (המערך):
ב־17:15, אחרי חום הריטואל היומי של הצעות האי-אמון, רק אז התחלנו בעצם את העבודה הפרלמנטרית, בלי כוח ובלי מרץ.

משחלכת גם ההתיישבות העובדת, האור הזורע של הארץ הזאת — — —

עובדיה עלי (הליכוד):

עובדיה עלי (הליכוד):
דיברת מאוד יפה, חבר הכנסת שבח וייס, אבל — — —
היור"ר ד' תיכון:
רבותי, הצעה נוספת לחבר הכנסת בני שליטא — שלוש דקות ולא יותר.

עדנה סולודר (המערך):

שבח וייס (המערך):
בסדר. אז מה יש? כשם שאתה הבעת פה עמדה אני יכול להביע פה עמדה. מה העניין? הרי שנינו משתמשים באותו כלי פרלמנטרי כדי להביע כאן עמדה.

היור"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת שבח וייס, תשע דקות, תזכור.

יאיר צבן (מפ"ם):

היור"ר ד' תיכון:
תמתין רגע, חבר הכנסת בני שליטא, אני חייב להסביר. הוא היור"ר שלוש והיו ארבע. מכאן שנותרה הצעה נוספת אחת. ההצעה שלך, חברת הכנסת עדנה סולודר, וחבר הכנסת בני שליטא, שכנן, מואיל בטובו לבקש להוריד את ההצעה שלך.

השעון פועל, חבר הכנסת בני שליטא.

בני שליטא (הליכוד):

אני תובע ודורש — ומשום כך עליתי לדוכן — שהגולן והבקעה יקבלו מעמד מיוחד.

יאיר צבן (מפ"ם):

רגע אחד, לאיזו הצעה אתה מתייחס? מה אתה מציע?

בני שליטא (הליכוד):

מה זה חשוב לאיזו הצעה.

יאיר צבן (מפ"ם):

שר החקלאות א' נחמקין:

חבר הכנסת צבן, אל תהיה קטנוני.

היור"ר ד' תיכון:

רבותי, איך אמר חבר הכנסת לשעבר מנחם סבידור? אני בעל הבית כאן.

יאיר צבן (מפ"ם):

— — —

היור"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת צבן, יאמר לנו חבר הכנסת בני שליטא, שדקה עברה מזמנו, מה הוא מציע.

בני שליטא (הליכוד):

אני מציע שהגולן והבקעה יקבלו — — —

יאיר צבן (מפ"ם):

הוא מציע להסיר את הגולן, את הבקעה? אינני מבין.

היור"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת יאיר צבן, גמרנו. קדימה, צא לדרך, חבר הכנסת בני שליטא. בסוף אשאל אותך.

יאיר צבן (מפ"ם):

— — —

היור"ר ד' תיכון:

אני יודע, אני יודע.

בני שליטא (הליכוד):

כבר הייתי צריך להיות למטה באולם.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

תנו לו לרבר.

עדנה סולודר (המערך):

— — —

על כן, באמצעות המחאה הזאת שלי אני רוצה לבוא ולומר לכנסת, שכבר עשרות פעמים עסקנו בשאלה הזאת, ואין שום ערך בהעברת הנושא לוועדה, אם לא תנסו עכשיו. ברמה ממשלתית, עוד בשנת הכהונה האחרונה, או בתקופה שנשארה, ליצור תפנית מדרגה ראשונה בנושא הזה, והכנסת חתן לכך תמיכה רחבה מקיר לקיר. אני מקווה שגם חלק מהחל-אביבים יתמוך בכך, והם אגב גוש המרכז — 67 חברי הכנסת. תודה רבה.

שר החקלאות א' נחמקין:

אתה רואה למה רוצים לגור בתל-אביב?

היור"ר ד' תיכון:

תודה. הרי אתה יודע שכולם עסוקים בוועידה בין-לאומית.

היו"ר ד' תיכון:

רבותי, חבר הכנסת צבן, אני אומר לך: אני אצביע בעד ההצעה שלך רק בעשר כלילה.

סנחס גולדשטיין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חבר הכנסת יאיר צבן בא כסנדלים לכנסת.

היו"ר ד' תיכון:

קדימה, חבר הכנסת שליטא.

בני שליטא (הליכוד):

אני מציע ומבקש, שהגולן והבקעה יקבלו מעמד מיוחד במסגרת הדיונים, גם בוועדת הכספים ובכל מקום אחר — זה נושא נפרד, שיש לו מעמד מיוחד, ויש לתת לו עזרה מיוחדת, כהתחשב בכך שאלה, לרבות יהודה ושומרון, הם שטחים חיוניים למדינת ישראל. תודה רבה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה.

קריאות:

היו"ר ד' תיכון:

מה אתה מציע?

בני שליטא (הליכוד):

היו"ר ד' תיכון:

רבותי, אנחנו עוברים להצבעות. חברת הכנסת עדנה סולודר, את מסכימה שהצעתך תועבר לוועדת הכספים?

עדנה סולודר (המערך):
כן.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. מי בעד העברת הצעתה של חברת הכנסת עדנה סולודר לוועדת הכספים? מי נגד?

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הנושא שהעלתה חברת הכנסת צ' סולודר לדיון בוועדת הכספים נתקבלה.

היו"ר ד' תיכון:

ההצעה עוברת לדיון בוועדת הכספים. אנחנו עוברים להצבעה על ההצעה של חבר הכנסת גרשון שפט. חבר הכנסת גרשון שפט, אתה מסכים להעברת הנושא לוועדת הכספים?

גרשון שפט (התחיה):

אין לי ברירה אלא להסכים.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. מי בעד העברת הנושא לוועדת הכספים? מי נגד?

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר הכנסת ג' שפט לדיון בוועדת הכספים נתקבלה.

יאיר צבן (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, לא שמת לב שהצבעתי נגד.

היו"ר ד' תיכון:

בסדר. אני מחליט שהצעתו לסדר-היום של חבר הכנסת גרשון שפט עוברת לוועדת הכספים. מעניין מה יגיד חבר הכנסת שפירא.

אנו עוברים להצעה השלישית: מאזן הגירה שלילי מערי הפיתוח. חבר הכנסת עובדיה עלי, האם אתה מסכים להעברת הנושא לוועדת הכספים?

עובדיה עלי (הליכוד):

בהחלט.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. מי בעד העברת הצעתו של חבר הכנסת עובדיה עלי לוועדת הכספים? מי נגד?

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר הכנסת צ' עלי לדיון בוועדת הכספים נתקבלה.

היו"ר ד' תיכון:

ההצעה עוברת לוועדת הכספים. כמובן, נותרה לנו עוד הצעה אחת לסדר-היום, של חבר הכנסת יאיר צבן. האם אתה מסכים — — —

יאיר צבן (מפ"ם):

אינני יודע מה יחסו של חבר הכנסת בני שליטא להצעה שלי.

היו"ר ד' תיכון:

לא, זה חבר הכנסת שבח וייס.

סנחס גולדשטיין (הליכוד):

הוא יכיע את עמדתו בהצבעה.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת יאיר צבן, האם אתה מסכים להעברת ההצעה שלך לוועדת הכספים?

יאיר צבן (מפ"ם):

מסכים.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. מי בעד העברת ההצעה של חבר הכנסת יאיר צבן לוועדת הכספים? מי נגד?

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר הכנסת י' צבן לדיון בוועדת הכספים נתקבלה.

היו"ר ד' תיכון:

ההצעה עוברת לוועדת הכספים.

ט. הצעה לסדר-היום נטיעות וקידוחי מים ללא היתר ברמת-הגולן

לכל יחרגו. אולם למחיישים הדרוזים — חבר הכנסת שליטא, אני מבקש שהשר יקשיב — ברמת-הגולן הכול מותר. אציין כמה דוגמאות של חריגות שלהם. בשנים האחרונות הם נטעו ללא היתרים 8,285 רונס, מהם 6,420 רונס תפוחים, ועוד 1,865 רונס מטעים שונים. ידוע שמטעים אי-אפשר לנטוע בלי שיש מים להשקותם. גם לכך מצאו פתרון — בעכירה על החוק: הם קודחים בארות מים ומפיקים מים ללא רשיון, ואת היתר משיגים מנציבות המים. נוסף על הקידוחים הם גם אוגרים מים במכלים גדולים וחוסמים את המים שצריכים לזרום לכנינה. הנוק שנגרם למשק המים הוא רב.

צר לי מאוד על שמינהל מקרקעי ישראל שותף גם לעכירה זו. הוא מוכר להם אדמה, והם סוחבים אדמה למילוי השטח ונוטעים עליה.

עובדה נוספת, אדוני השר, לפני כמה שנים שיווקו 3,000 טונות פירות. בשנת 1986 שיווקו 15,000 טונות פירות, ובקורב יגיעו ליבול של 25,000 טונות. בזה הדבר לא נגמר. הם ממשיכים לנטוע ללא מצעורים, ריגועו להיקף שיווק בכמויות שקשה להגדיר. הנוק שייגרם לשוק הפירות וליישובים היהודיים ברמת-הגולן ובגליל יהיה גדול ואף יעמיד בסכנה את קיומם של יישובי רמת-הגולן והגליל.

לפני שבועיים נפגשתי עם נציגי 15 יישובים מכל התנועות. הם חרדים למה שקורה סביבם. יש לנקוט אמצעים חריפים וחמורים נגד התושבים הדרוזים ברמת-הגולן. אדוני השר, יש בידך כל הכלים לעצור את ההריגות. אם אין לך כלים תוכל להתקין תקנות כדי שתוכל להשליט סדר.

מכתב פנייה של ארגון מגדלי הפירות נשלח אליך ביום 11 בדצמבר 1986. לצערי, עד כה לא ננקטו אמצעים נגדם. אם אין בכוונתך להתמודד אתם, אולי מתוך חשש של הפגנות ושימוש באלימות, תחיר גם ליישובים היהודיים לטעת עצי פרי בלי הגבלה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני משוכנע שיש אפשרות לעצור את הנטיעות ביישובי הדרוזים בגולן. אני פונה לשר החקלאות לפעול מיד וללא דחייה נוסף, ולא להירתע בגלל לחצים. לפני שיהיה מאוחר מדי.

אבקש לקיים דיון במליאת הכנסת.

עובדיה עלי (הליכוד):
יש שם מכסות.

אפרים שלום (המערך):

אין מכסות, אין היתרים וגם שואכים מים ללא היתר.

הי"ר ד' תיכון:

תודה, שר החקלאות ביקר במגידל א-שמס, עשה שם סדר ועכשיו הוא יספר לנו. בבקשה.

שר החקלאות א' נחמקין:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הואיל וחברת הכנסת גאולה כהן הזכירה היום את ביקורו ברמת-הגולן, במגידל א-שמס, של מי שהיה אז ראש הממשלה, אני רוצה לומר לכם שערכתי שם ביקור שקט מאוד, טוב מאוד. ענייני מאוד, ולדעתי כרוח טובה מאוד.

הי"ר ד' תיכון:

זה מה שמרגיז את חבר הכנסת אפרים שלום.

הי"ר ד' תיכון:

אנחנו עובדים להצעה לסדר-היום האחרונה, מס' 6015, בנושא: נטיעות וקידוחי מים ללא היתר ברמת-הגולן — זאת חבר הכנסת אפרים שלום, הוא וראי יגיד לנו למה מחיר המים במדינת ישראל גבוה.

שר החקלאות א' נחמקין:

הוא יכול להסביר למה הוא נמוך.

שרה דורון (הליכוד):

גבוה או נמוך, אבל בקיצור.

הי"ר ד' תיכון:

א, חברת הכנסת דורון, ברוך בואך. סגרו את המזנון?

אפרים שלום (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, נאלצתי להעלות הצעה לסדר-היום בדבר הפרת חוק וסדר על-ידי התושבים הדרוזים בגולן והתעלמות שלטונות המדינה ממעשיהם. אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הקשבתי היום קשב רב לדברי תשובתו של שר החקלאות על הצעת האי-אמון של סיעת התחייה בדבר הפרת חוק של תושבי בית-ג' בשמורת ה-רמירון. השר אמר דברים ברורים: הוא לא ייתן את ידו להפרת חוק וסדר, לא יסכים לעבור על כך לסדר-היום. עד כמה שאני מכיר את שר החקלאות — ואני מכיר אותו לא מעט שנים — אכן כך נהג בעבר וגם ככל החקופה שהוא מכהן במשרד החקלאות. לעתים, אדוני שר החקלאות, אף נהגת ביד קשה מאוד לטעמי עם מחיישים חקלאים מכל גוני ההתיישבות על מנת לעשות סדר בענפים ובשיווק ולשמור על מכסות הייצור הקיימות. שלא תהיה הפקרות.

ברור לי שאם לא יהיה סדר ולא תהיה שמירה על מכסות, הראשונים שייפגעו הם החקלאים, וגם למדינה ולקופתה ייגרם נזק כתוצאה של השמדת עודפי תוצרת. עם כל הכבוד, פעולות כחיתום שמירה הסדר מיישמות במגזר היהודי בלבד, ואתה מתעלם ממה שקורה בחקלאות הערבית בשטחים, בחבל-עזה, בבקעת-הירדן וברמת-הגולן.

הי"ר ד' תיכון:

זו האשמה חמורה.

אפרים שלום (המערך):

הצעתי באה בעקבות ההפקרות המשתוללת של הדרוזים ברמת-הגולן. אפתח בציון העובדה הברורה: רמת-הגולן היא חלק משטח מדינת ישראל והתושבים הם אזרחי המדינה על-פי חוק הגולן, שהתקבל ב-1981. ברמת-הגולן יש ארבעה יישובים דרזיים, המונים 2,600 משפחות, ומאז שנת 1967 הוקמו בגולן, על-פי החלטת ממשלת ישראל, 32 יישובים, מהם 29 יישובים חקלאיים, קיבוצים, מושבים שיתופיים ומושבי עובדים, המונים 2,560 משפחות.

יהודים חקלאים חיים צריכים להתפרנס מחקלאות בגולן. על מצבם הקשה, חובותיהם והריבית שהם משלמים — והם יצטרכו עוד שנים רבות לעבוד ולשלם חובות שלא כאשמתם — אינני רוצה להרחיב את הריכוז עכשיו. יש דוח ועדת-ריבד. ועתה הכספים יושבת על המדוכה.

את מחיישי הגולן והגליל מגבילים כנטיעת מטעים ובשאיבת מים, נוקטים נגדם את כל האמצעים ועושים הכול

אני אומר להם לא פעם אחת, שלהתחרות אתם בהכנסת אורחים — אני אינני יכול.

יאר צבן (מפ"ם):

מה חסר לך באיכות התזמורת?

שר החקלאות א' נחמקין:

התזמורת — יש שם שני תופים גדולים שאצלנו אין.

היו"ר ד' תיכון:

אתה גם מתנשק אתם פעמיים על הלחי?

שר החקלאות א' נחמקין:

אני גם מתנשק אתם ובשורה ארוכה.

היו"ר ד' תיכון:

וגם לוחץ ידיים.

קריאה:

שר החקלאות א' נחמקין:

לא, עד כדי כך לא. מספיק הנשיקות והתופים, אז צריך גם למפלגה?

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, יש לא מעט צדק בדברי חבר הכנסת אפרים שלום, גם אם יש הגזמה רבה בדבריו. מוכן שהוא לא כך את הנחונים אלא קיבל אותם. אמרתי: יש צדק אם יש לנו בעיה, הרי יש הגזמה גדולה מאוד. חבר הכנסת צבן, תאמץ לי שהמשפטים הבאים הם כמעט בשבילך. אעבור על כל אחד מהנושאים בלי שאני מצדיק אותם, אבל יש לנו בעיה אמיתית.

ראשית, היישובים הדרוזיים ברמת-הגולן התפתחו לצד החקלאות הישראלית, כמו בבקעת-הירדן וביהודה ובשומרון. הם אינם עוד מה שהיו בעבר, הם יכולים היום להפיק פר-שלושה או פיר-ארכעה מאותו שטח, מפני שבבעבר הם לא השקיעו כלל, ואם השקיעו — השקיעו בתעלות. והיום, ברוך השם, בסיוע הטכנולוגי שלנו, ובעזרת מדריכים — וטוב עשינו שהדרכנו אותם ולא השארנו אותם כפי שהיו בעבר — הם הגיעו ליכולים גבוהים פי כמה ממה שהיו להם.

יש להוסיף, שבשנה שעברה היה הרבה פרי והשנה יש מעט מאוד פרי. אבל, כל אותם מטעים שעליהם מדבר חבר הכנסת אפרים שלום עדיין לא נושאים פרי. תזכור, כל אותם מטעים שבהם עוסקים עכשיו עדיין לא נושאים פרי.

אפרים שלום (המערך):

אמרתי שבקרב יישאו פרי, זאת תהיה סכנה.

שר החקלאות א' נחמקין:

אני אומר זאת לפרוטוקול. הייתי שמח אם לא היו כותבים זאת מחר בעיתון. לצערי הרב, איננו מצליחים להשתלט על הנטיעות בכל הארץ. נוטעים בלי רשיון והחוק לא מאפשר לי להעניש עונש כבד דיו כדי להרתיע. לא אנהג אחרת עם הדרוזים ברמת-הגולן.

עובדיה עלי (הליכוד):

עונשים לא כבדים אתה יכול להטיל עליהם.

שר החקלאות א' נחמקין:

כן, והם מקבלים, אבל אין לזה שום ערך. זה מובא אצלם מראש בחשבון.

שנית, 90% מהשתילים מוכרים להם אותם ארגונים שלהם אני לא מאפשר לטעת פה.

שר החקלאות א' נחמקין:
זאת עשיתי חודש-חודשיים לפני ביקור ראש הממשלה דאז, והיום הם מבקשים ממני לבוא לביקור נוסף.

שרה דורון (הליכוד):

למה הוא כל כך הרגיו אותם?

שר החקלאות א' נחמקין:

מי?

היו"ר ד' תיכון:

שמעון פרס.

שר החקלאות א' נחמקין:

את רוצה שאני אומר באמת, כרצינות? אומר את דעתי: הואיל ומאז פניו סיני — האם זכור לך יום כזה?

שרה דורון (הליכוד):

אבל גם אתה היית אז.

שר החקלאות א' נחמקין:

לא, אני לא הייתי אז ככנסת. בארץ הייתי, אם את שואלת מה הייתה אז דעתי — התנגדתי. אבל זה לא חשוב, לא הייתי חבר הכנסת, לא הייתה לי השפעה על ההחלטה.

מאז הפנינו חל שינוי דרסטי ביחסים שבין מדינת ישראל לדרוזים בגולן. הם פוחדים פחד מוות שמא נחזיר את הגולן לסורים, ואז הם יישו אתם סדר, ולכן, מדי פעם הם מפגינים הזדהות עם מי שהיה פעם בעלים והם חושבים שהוא יחזור לשם. זו כל התורה על רגל אחת וכמשפט אחד למי שיושב ומשוחח אתם.

יאר צבן (מפ"ם):

שוב פרס הקורבן של בגין?

עובדיה עלי (הליכוד):

הם בכל זאת קיבלו אותך יפה.

שר החקלאות א' נחמקין:

נכון מאוד.

היו"ר ד' תיכון:

רבתי, תנו לשר להתבטא.

שר החקלאות א' נחמקין:

לא צריך להגן. נשאלתי וסיפרתי עובדה. זו לא מעשייה ולא הערכה, זו עובדה. מדוע קיבלו אותי יפה? — מפני שאני שר שכל עיסוקיהם תלויים במשרדו, ואז, לפי ההיגיון צריך לקבל אותו יפה כדי לקבל ממנו. כאשר בא אחר כך מישוהו שלא חייבים לכבדו ולקבלו יפה — צריך להפגין כלפי מצלמות הטלוויזיה שלא מקבלים אותו. פשוט מאוד, זאת, אמרתי, כל התורה על רגל אחת. זה מצער, אך זה המצב.

זה היה בהקדמה. נחבקשתי עכשיו לבוא שוב. המנהיגים באזור הזה ביקשו ממני שאבוא, שאשב אתם ואעטוק אתם בצרות היום-יום. לעתים נוח ונעים לבוא לשם, אני מודה — היתה קבלת פנים מנומסת עם תזמורת בית-הספר, עם דגלים מונפים. נעים מאוד.

היו"ר ד' תיכון:

ההאוכל?

שר החקלאות א' נחמקין:

ההאוכל. יותר נעים לעתים מאשר להתקבל בסקטור שלנו. שקבלת הפנים שהוא עורך שונה קצת. אבל כזה הוא העולם.

אחד קוב מים לעומת ה-20 מיליון שאנחנו משתמשים בהם. ואחם חושבים שכל כך פשוט לומר "אף לא קוב נוסף"? כל כך פשוט העניין? ואף שלא פשוט ואף שהם נוטעים רק על אדמה שלהם ואף שקשה לי מאוד למנוע מהם נטיעה מפני שאני קונס אותם והם משלמים את הקנס. אף-על-פי-כן אנחנו נוטעים נגדם עכשיו אמצעים קשים בנושא המים, כי הוא הנושא שיותר קל להתמודד אתו מבחינת החוק. לשאוב מים ללא רשות — זה אסור באיסור חמור. לכן, באמצעות המים אני מקווה שנוכל לעצור את הגל הזה, שהוא גל אולי לא נוח, לא סימפתי, אבל צריך להתמודד אתו שלא באמצעות הכנסת. אנחנו בודקים זאת בכמה דרכים, חזן שימת לב מיוחדת, עם גורמים מחוץ לגורמים שאני שולט בהם ישירות במשרד, ואיני רוצה לרמוז יותר. נקווה שנתגבר על הבעיה.

אני ממליץ שחבר הכנסת אפרים שלום יסיים אתי שתספקו בהודעה שלי, די בזה, אין על מה לדון. תרצה, אני אכניס אותך לפרטי הפרטים של הבעיה ואפילו אציע לך לטפל בה. זה יהיה לך הרבה יותר קשה מאשר להסביר את הדברים מכאן. האמן לי.

היו"ר ד' תיכון:
תודה.

עדנה סולודר (המעריך):
אני רוצה לשאול את השר שאלה.

היו"ר ד' תיכון:
בבקשה.

עדנה סולודר (המעריך):
הואיל והשר יודע שטיפלתי בנושא שלא בפומבי, והוא יודע שאני יודעת גם על חלק מהצעדים שהוא כרגע מסר עליהם, אני רוצה להיות בטוחה שהעניין אכן מטופל ואני מקווה שהיה לטיפול תוצאות.

נושא שני קשור במטעי התפוחים ברמת-הגולן. מטעי התפוחים של הקיבוצים ושל המושבים נושאים פרי, ובמיוחד של קיבוץ אלרום, שהוא היישוב הגבוה ביותר. בסערה אחת יחידה במינה שאירעה, שכמעט שאינה פוקדת אותנו, נפלו הפירות בעודם קטנים מאוד ונגרם נזק של 2 מיליוני ש"ח. במסגרת החוק הקיים לנוקי טבע, אין לזה כסיו. האם ייאות השר לטפל בנושא הזה גם בהקשר של הנושא הקודם?

שר החקלאות א' נחמקין:
ראשית, חברת הכנסת עדנה סולודר, היי סמוכה ובטוחה שאני מטפל בכל המסירות בנושא שבו עסקנו. אני לא מוכן להבטיח שאצליח, אבל אעשה כמיטב יכולתי ואשמח מאוד אם אקבל סיוע ממי שרק יכול לסייע.

לגבי השאלה השנייה — אני מכיר את הנושא, טיפלתי בו. אני מצטער שלא היה לנוק כסיו במסגרת הקרן לנוקי טבע. בכל זאת נתתי הוראה לעשות כל שצריך כדי לשלם להם, כאילו היו במסגרת הקרן לנוקי טבע. אני מקווה שכך יהיה, אף שלקדן זו יש הנהלה, והנהלה הזאת סוברנית, או רשאית להחליט בניגוד לדעת. אני מקווה שהם לא החליטו כך.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת אפרים שלום, האם אתה מסתפק בתשובת השר?

אפרים שלום (המעריך):
ביקרתי במקום וקיבלתי נתונים. לא ספרתי כל דונם. לשר יש אולי נתונים אחרים, ואיני רוצה להתווכח על הנתונים שלו.

שלישית, בדקתי וחזרתי ובדקתי. 90% מהקרקע שעליה נטוע המטע היא, לצערי הרב, קרקע פרטית. לו היתה זו קרקע של המינהל, אפשר היה לעכב את הנטיעה. מפני שהם היו נוטעים על קרקע לא שלהם. הם נטעו את הרוב הגדול על קרקע שלהם עם קושאן, כשהם הובילו אדמה ממקום אחר לשם כדי להגדיל את פוריות הקרקע. שהיא קרקע הרריה.

רביעית, יש לי בעיה. הם חפרו בורות זמניים. הם לא פוגעים לא במקורות המים שלנו ולא כעתיד מקורות המים. זה הכול שטוע. הם פשוט שואבים בלי רשות מים עליונים אחרי שנה גשומה. לפי החוק אפשר בדוחק למנוע זאת מהם. אבל יש לנו בעיה אמיתית: כל מה שאני אומר הוא באחריות. קיימתי כל כך הרבה דיונים לא עם אנשי ההתיישבות שם, שכתסס, אלא עם האנשים שעוסקים בזה יום יום. הרי אתה יודע שפה לא חייבים להביא דברים בדוקים. מביאים דברים בשביל להופיע אתם. אבל אני לא יכול להרשות לעצמי כך — — —

אפרים שלום (המעריך):
אני מצטער.

שר החקלאות א' נחמקין:
אתה יכול להצטער. אתה יודע שאחרי שתבדוק תגיד שצדקתי.

אפרים שלום (המעריך):
אפילו כתבו לך את זה בכתב.

שר החקלאות א' נחמקין:
מה אתה אומר? אפילו כתבו לי? מי כתב?

אפרים שלום (המעריך):
— — —

שר החקלאות א' נחמקין:
בשביל מה להשיב להם? מי כתב? בשביל לרפות את ידיהם? עניתי לך מפני שאתה העלית את הנושא. יש לי עוד בעיה. אתה יודע שבשלוש השנים האחרונות איגמנו כמעט 20 מיליון קוב מים בגולן. זה אחד המפעלים הכי יפים, הכי מוצלחים והכי חכמים שעשו.

היו"ר ד' תיכון:
מה דעתך על מה שהסורים עשו שם?

שר החקלאות א' נחמקין:
אם תבקש ממני, הרי אתה יודע שאני מכיר את הנושא הזה כבר שנתיים.

מנחם גולדשטיין (הליכוד):
תגיש שאילתא בעל-פה.

שר החקלאות א' נחמקין:
אני רק חושב שהשאלתא בעל-פה מוטב לה שלא תישאל. האמן לי. מוטב שנטפל בה אבל לא נדבר בה. לו אפשר היה בדיבורים לפתור את הבעיה הזאת, הייתי מדבר על זה במשך שעה רצופה. אבל בדיבורים הבעיה לא תיפתר.

עובדיה עלי (הליכוד):
סלח לי, אדוני השר, האם באמת נוספו 8,255 דונם חדשים?

שר החקלאות א' נחמקין:
א. לא. ב. אמרתי בעיקר לגבי כמות המים. יש לנו בעיה. אנחנו איגמנו שם, ראגנו למאגרים ל-20 מיליון קוב מים. ייתכן שעם ההגזמות, הדרוזים, שזה ביחס, שם הם גרים כבר שנים, אף שיש לנו אתם מדי פעם אי-הבנות, ישתמשו במיליון

אני מוכן להסכים להעברת ההצעה לדין בוועדת הכלכלה ולהזמין גם את הגורמים שעוסקים בזה.
 היו"ר ד' תיכון:
 אדוני השר, אתה מבין שאי-אפשר בתשובה, אלא אם כן הוא מסכים?

י. הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 28), התשמ"ז — 1987 *
 (קריאה ראשונה)

היו"ר ד' תיכון:
 חברי הכנסת, אנו עוברים לנושא האחרון: הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 28). ישיב חבר הכנסת אוריאל לין. בבקשה.
 אוריאל לין (הליכוד):
 כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, קודם כול, אני רוצה להודיע, שעקב ביקורת שהיתה לכמה מחברי הכנסת בדיון הקודם, הסכמתי שתחולת החוק תצומצם רק לעבירות העבירה. לא שאני סבור שמבחניה עקרונית זה נכון, אבל אני מעדיף שאנחנו ניתן ביטוי לעיקרון הזה בעבירות העבירה לפני עבירות אחרות. מפני שעבירות העבירה גורמות לכך שבני אדם נהרגים, בני אדם הופכים להיות נכים לכל ימי חייהם ובני אדם נגזעים. אנחנו נמצאים בתקופה שבה יש עלייה במספר תאונות הדרכים בישראל, ואנחנו יודעים שעדיין לא המצאנו שיטה אחרת אלא שיטת החוק הפלילי, שנועדה להרתיע עבריינים.

אני מאוד מציע לחברים, שלא יהיה הדבר קל בעיניהם, כאילו עבירות העבירה הן מסוג הדברים שיכול מעסיק לומר לעובד: לך תעבור עבירות העבירה. אי-אפשר להבחין בין עבירות העבירה קשות לעבירות העבירה שאינן קשות. לפעמים די בעבירת העבירה קלה ביותר כדי לגרום לתאונה קשה. לפעמים אנחנו שופטים את חומרת העבירה לא על-פי המעשה אלא על-פי התוצאה. לפעמים נהרגים כמה אנשים בגלל עבירה של חוסר תשומת-לב קלה, לא משהו נורא. אינני חושב שאנחנו יכולים להתייחס בקלות לנושא.

אומר כמה הערות בעקבות דברים שהושמעו בדיון. היו שאמרו, שהם רוצים להגן על אלה שמשכרוניהם נמוכות. זה לא נכון. במרבית המקרים המעסיק המשלם קנסות שהוטלו על עובדים במשפטים פליליים הוא חברות המארגנות היטב, השואבות את הכספים מהקופה הציבורית. שם זה סטנדרט. זה אינו קורה במקרים רגילים. יש מקרים שבהם מנהלים בעלי עוצמה בחברה כלשהי מרשים לעצמם לדרוש שישלמו את הקנס שבבילט. לא דואגים כל כך לחלשים.

הערה נוספת — כאשר בית-המשפט בוחן נושא פלילי הוא אינו מטיל עונש סתם כך על העובד ועל החברה שבה הוא עובד. הוא בוחן את נסיבות המקרה. תנו קצת אשראי לבתי-המשפט בישראל. כאשר עומד בפניהם נושא כלשהו, הם כוחנים מה מידת האחריות של העובד, ומה מידת האחריות של המעסיק, ובהתאם לכך מטילים את העונש. לא מטילים אותו סתם כך.

משום כך הייתי מבקש לאפשר את העברת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

* רשומות (הצעות חוק, חוב' 1839).

שר החקלאות א' נחמקין:
 אני מבקש להסיר את ההצעה.

אפרים שלום (המערך):
 אם השר לא מסכים, אני מקבל את הצעתו.

שבח וייס (המערך):
 ברשותך, שאלה קצרה.
 היו"ר ד' תיכון:
 אבל שאלה קצרה באמת, לא כמו השאלה של חברת הכנסת עדנה סולודר.

אוריאל לין (הליכוד):
 אני רק מסיים את המשפט, חבר הכנסת שבח וייס.

החוק הזה צריך לבוא לוועדת החוקה, חוק ומשפט לבחינה נוספת. הרי ועדת החוקה, חוק ומשפט בחנה את החוק. היא החליטה שבכל זאת יש מקום לקבל את העיקרון. נדון בכל הנושאים שיהיה צורך לדון בהם בוועדת החוקה, חוק ומשפט, ואם יהיה צורך בחיקונים נוספים, נעשה אותם.

היו"ר ד' תיכון:
 בבקשה, חבר הכנסת שבח וייס.

שבח וייס (המערך):
 האם אין בחוק הפלילי הוראה כללית האוסרת תשלום קנסות במקום החייב?

אוריאל לין (הליכוד):
 לא. אני רוצה לומר לך, חבר הכנסת שבח וייס —

שבח וייס (המערך):
 איפה כל אנשי שלטון החוק במדינה. שלא ניכשו הוראה זו בעבר?

אוריאל לין (הליכוד):
 חבר הכנסת שבח וייס, עובדה היא שמשרד המשפטים תמך בהצעת החוק הזאת, והוא עצמו הכיר בכך שיש לקונה בחוק. החוק קובע שאסור להתרים התרמה פומבית למטרה זו.

שבח וייס (המערך):
 האם אדם שמשלם את הקנס במקום החייב יכול לדווח על כך למס הכנסה?

היו"ר ד' תיכון:
 חבר הכנסת וייס, ביקשת שאלה אחת. בכל אופן, זה לא מוכר כהוצאה לצורכי מס הכנסה.

אוריאל לין (הליכוד):
 לדבר הזה יש תוצאות. תודה רבה.

יאיר צבן (מפ"ם):
 אני מבקש לשאול שאלה. אם, למשל, בעל מפעל מבקש מפועל המסיע אותו לעצור ליד כספומט, כי הוא רוצה למשוך מזומנים. העובר לא יסרב לו. אחר כך האם הוא מצפה שהעובר ישלם את הרווח?

חוברת ל"ג, ישיבה שמ"ב, י"ז בתמוז התשמ"ז (14 ביולי 1987)
 — הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 28) —

היו"ר ד' תיכון:

כן. לכן תצביע בהתאם.

רבותי, אנחנו עוברים להצבעה. מי בעד העברת חוק
 העונשין (תיקון מס' 28) לוועדת החוקה, חוק ומשפט? מי נגד?

נמנעים

— 1

ההצעה להעביר את הצעת חוק העונשין
 (תיקון מס' 28), התשמ"ז—1987, לוועדת
 החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

דוד ליבאי (המערך):

אני נמנעתי מהצבעה.

היו"ר ד' תיכון:

חברי הכנסת, הישיבה הבאה — מחר בשעה 11:00.
 ישיבה זו נעולה.

הצבעה

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לוועדת החוקה, חוק

ומשפט

— 5

נגד

— 4

הישיבה ננעלה בשעה 20:50.